Witchcraft
B
781
A33 I32
1533

CORNELL
UNIVERSITY
LIBRARY

16

HENRICI

CORNELII AGRIPPAE, AB NET-
tesſheym, Equitis aurati, ac utriusq; Iuris do-
ctoris, Cæſareæ Maieſtatis à conſilijs, & Ar-
chiuis Indiciarij, Apologia aduerſus calumni-
as propter Declamationem de Vanita-
te ſcientiarum, & excellentia uerbi
Dei, ſibi per aliquos Louani-
enſes Theologiſtas in-
tentatas.

QVAERELA

SVPER CALVMNIA, OB EAN-
dem Declamationem, ſibi per aliquos
ſceleratiſſimos ſycophãtas, apud
Cæſaream Maieſt. nefarie
ac proditorie illata.

ANNO. M. D. XXXIII.

72
X
17 IV 50

A. 849827

16

EPIGRAMMA, AD DOMINVM

Agrippam, de incertitudine & Vanitate scientiarum & artium, atque excellētia uerbi dei declamatorē, quin potius * artemasticē, benigna sub interpretationē accipiendū * citra iniuriā aut inuidiam aut inuectiuam longe absentem, simulque alienā Buscono * ueritatis alumno

* Artemasticem nouum uocabulum à Buscono, ex latino & græco compositum, nusquam apud cæteros poëtas aut grammaticos repertū: qui miserrimi ingenij esset semp uti inuētis, & ex seipso nō inuenire noua uocabula.

* Citra iniuriam color est rhetoricus, quo negat se facere quod maxime facit, uocans me Ardelionem, insuper periurij & tergiuersationis à uerbo dei insimulans.

* Veritatis alumno, Si ueritatis alumnus esset Busconus, nō tam insigni mulcta punitus fuisset in iudicio apud Bruxellas damnatus de commisso crimine falsi.

CLara sub Agrippa * ꝓbātur dogmata uafro.
Et sua sulcat aquas scriptio stultiferas.

* Probantur, pro exprobrantur, per figurā q̄ dicitur ignorantia poëtica.

Cenſor enim rigidus nulli
qui parcit honori
Papa redarguitur, Cęſar
& omne bonum.
Quos fert * erratus titulus
bene * tutat eoſdem
Declamans, uario finge-
re cuiq; licet.
Fallere cuiq; nefas cur ſcri-
bere quilibet audet
Audax eſt uerbi copia ua
nitoni
Probrifer eſt titul9 * ſcitum
qui * uanat amandum.
Eminet inſigni certius ar
te nihil.
Ars haud ſit damnas, mul-
tus licet artis abuſus
Fit nitidæ, uiuens crimi-
ne nemo caret
Pręſignis * bellam denigras
quamlibet author
Artem, ſcis qui ſis, * am-
plus es ardelio.
Nam noſcis, neſcis, rides,
fles omnia carpis
Sic proprio ecce tuus co-
dice uerſus habet.
Sis gemini doctor iuris gra
uita

* Erratus, p errata per locũ ab authoritate, quia ſic loquutus eſt Reuerẽdus pater, Frater Magiſter noſter & magiſter hæreticorũ Iacobus Hochſtratus in lib. ſuo contra Cabalam.

* Tutat, poëtice et Buſconice: nam uulg9 grammaticorũ dicit tutatur aut tuetur

* Scitum, pro ſcientia, nouus lepos: & ſicut pueri in ſcholis dicũt comeſtum pro cibum meum.

* Vanat, nouũ uerbum, & Buſcono dignum. Sed admonit9 pro illo poſtea ſuppoſuit, Pungit.

* Bellam artem, Venuſta & roſea elegantia in carmine tã ſpinoſo.

* Ampl9 ardelio appoſitũ epitherum, quemadmodum dicit Ampliſſime Pater.

uitatis amicus
At * iuramenti queso memento tui.

Quisque tuum laudat librum quod uerba tonantis
Celsa dei præfert quē decus omne decet.

Illa profecto uigent cedrinis digna tabellis
Aeternisque tuæ messibus historiæ.

Quas reprobas artes, aulam complecteris ipsam
Verba Dei laudas more negata tuo

Leuior o frater prȩsenti parcito pennæ
Recto forsan ego * numine motus agor.

* Iuramenti, Non intelligitur de iuramēto præstito in baptismo, quo renunciatur sathanæ & artibus eius. Sed de extorto in scholis, quo iuratur in uerba magistri.

* Numine, fortassis suo malo Genio: Quippe etiam mali dæmones nonnunquam à poëtis uocantur numina.

REVERENDI PATRIS FRATRIS AVRELII ab Aquapendente Augustiniani Epigrāma, in Busconum Louanieñ. uersificatorem.

EST leuis ardelio, currēsque per oia nescit
Sistere, sed petulās fert in ome genus.

Busconus: at cunctas miseratur nescius artes,
Et sic Busconio carmine cuncta tonant.
Agrippam miseris decerpit morsibus, inde
Vir grauis esse sibi dicitur ardelio
Quid q̊ q̄ q̄d gracili uolitat super om̄ia penna
Busconus est igitur maximus ardelio.

EIVSDEM AVRELII EPIGRAMma in Louanienses articulatores.

EXpectata diu uestra est censura per orbē
Artibus opp̄ssis spem daret ut reditus,
Agrippæ hic ignē gladiumq̄ minat̄ & undas,
Dijs etiam inuitis destinat ille stygem
Quid tandē exiguum potuistis gignere murē,
Res uersa in risum est, gloria parq̄ decus
Sic decet in doctas qui torq̄t spicula musas,
Vt cadat, ut toto fabula in orbe siet.
Ite in Pigmæos conuertite tela gruesq̄
His eritis Cæsar numina magna deus.

HENRICI CORN. AGRIPPAE Epigramma ad Cæsarem.

QVum me suspectū teneas de crimīe Cęsar
Quod tibi p̄suasit Monachoꝝ barbara turba:
Pręcipis insontē ut iugulet palinodia librum.
Sed detractorum ut noscas mendacia & artes
Siste gradum iustū est, unam insontibus aurē
Exhibeas, quū iam primam concesseris hosti.

REVEREN

DISSIMO IN CHRISTO PA-
tri, Generoso domino, dño Laurentio Cam-
pegio, tituli S. Mariæ trans Tyberim presby-
tero cardinali, sanctę Romanæ sedis, per
Germaniam nuper à latere Legato,
domino & patrono suo semper
obseruandissimo, Henri-
cus Corn. Agrippa
S. D.

QVVM ME TVAE SVB limitati (ob propensum eius erga me fauorem, tum ob collata in me beneficia, tum ob patrocinium aduersus illos qui Cęsarē, totamq; Cęsaris aulam in meam perniciem irritarunt, & propemodum persuaserunt) plurimis maximisq; nominibus obligatum esse cognoscam (pater reuerendissime) ueniā mihi dabis, si grauioribus q̃q; nõibus cupiam me tibi reddere obligatiorē: rursusq; te patrē uirtute p̄stantissimum, & literatura eruditissimū orem ut in tuendo Agrippa, iam uetere cliētulo tuo tui similis esse uelis, eademque animi clementia me suscipere digneris. Quod enim ad te iterū cōfugio, author mihi est ignara pudoris necessitas, qui iussu Cęsaris, tuoq; hortatu cogor me ab impietatis crimine uindicare, atq; hanc

pugnam aggredi, taleque certamen suscipere, ut capitale impietatis crimen agnoscam, si obticescam: nimiumque obfuturum sit famae meae si negligā, nimisque periculosum, si detrectem pugnare contra fortiter. Quod quum sine aduersariorum dolore & uulneribus fieri nequeat periculosum mihi uisum est, absque strenuae eruditionis, pariter & aequissimi iudicij patrono, in hanc arenam descendere. En prodit apologia nostra aduersus Louaniensium aliquot rabinorum calumnias, ad quas quanta cum celeritate responderim, nulli meliores testes sunt, quam uir ille ornatissimus, dominus Lucas Bonfius, tuae sublimitatis secretarius, qui non immodicam apologiae nostrae partem uidit legitque. Atque uenerabilis dominus Bernardus Paltrinerius tuae amplitudinis Oeconomus, in cuius cubiculo dies noctesque importuno studio peregi omnia: ita quum datus esset mihi libellus aduersariorum, ad diem decimum quintum Decembris, ego apologiam hanc reddiderim ante ultimas calendas Februarij, tradidique Mechliniensis senatus praesidi, non aediturus in publicum, nisi accepto prius senatus illius decreto, a quo mihi transumptum calumniosorum articulorum illorum transmissum esset: quamuis iudicium, & sententiam eius negotij, iam poena antecesserit, & incognita causa, ex sola suspitione damnatus essem ab his qui posthabita se-

natus

natus authoritate, sibi iudicãdi libertatẽ usurpassent: quiqꝫ accusatores quum essent & inimici, non tam iudicandi q̃ opprimendi mei causam quęrebant. Quia igitur nunc supra annum & medium frustra expectaui senatus illius decretum, ne honoris mei prodigus, & famę meę crudelis, innocentiaeqꝫ meae desertor, tam crudelem haeresis, impietatis, & scandali infamiam, quam mihi scelestissimi illi scriptorum meorum falsarij, & perfidi famicidae impegerunt, silentio meo agnoscere uidear, cogor illam uel ante iudicium (paucis recognitam & nonnullis adiectis) in publicum aedere, idque sub tui nominis protectiõe. Quod quidem eo audentius facio, quod etiã tua amplitudo me adhortata esset, ut responderem, & me de tam horribilibus criminibus purgarem, sed lenitatem mihi iniungẽs atqꝫ modestiam. Vnde ego mihi non permisi tam libere loqui, nec tam uehementer respondere, q̃ perfidi illi calumniatores mei commeruerunt. Qui (quod nosti) nõ istis articulis tantum cõtra me egerunt, sed innumeris alijs clancularijs insidijs, & capitalibꝰ criminatiõibus, multisqꝫ subornatis sycophantijs, multo aconito conditis, tantum laetalis ueneni, in aula Caesaris, apud principes uiros, & in templarijs concionibus, apud imperitã multitudinem, aduersum me effuderunt, ut difficillimum sit mihi ad tam proditorias persecu-

tiones, ubiq; habere bonū stomachum. Quorum calumniæ quædam eius generis sunt, ut quemuis etiam excelsum animum possent a tranqllitate dimouere, & ad quas leuis esse nec possim, nec admodum debeam. Sicubi ergo in hac apologia paulo liberius in malos male loquor, sitq; aliquid amaritudinis, meo iure id me facere puto, mihiq; in illos licere arbitror, ædito nomine meo, palam & præcipiente Cæsare, me defendere contra eorum calumnias, detractiones, & maledicta, quæ ipsi præter authoritatem, tacitis nominibus suis, clanculum & post terga, & proditorie, in me sibi licere permiserunt. Certe non ignorabam ab initio declamationis meæ, me inuidiam eruditionis præmium recepturum, quodq; mihi obuiatura essent gymnasiarcharū ferocitas, sophistarum astus, scholasticorum insidiæ, magistrorum nostrorum furor, pseudomonachorū doli, & omnia mihi pulchre prædiuinaueram: sed arbitrabar illos, eruditorū & proborum uirorum more, aut diuersam partem declamaturos, & aduersus mea scripturos, aut disputationē publicam indicturos fuisse, non tot falsæ linguæ apparatibus insectaturos, non tot mēdacibus calumniis apud Cęsarem capitis expetituros. Quod si scripsissent aut disputassent, quid tūc ualiturus fuissem, non iacto. Certe eruditionē eorum non uerebar, uiolentiam aūt pertimescere

re oportuit, non ignarus q̃tō periculo uiuere in ea multitudine, quis quum mihi æternū bellum esset susceptum, presertim quum tanta sit tyrannidis eorū impunitas. Sed qui quondam disputationes indicere solebāt scholarum magistri, nunc inscitiæ suæ conscientia confusi, illas exhorrent, uiolentiaque damnare prætendunt, quod deberent rationibus conuincere. Scio a quorum iudicio pendeat Cęsar, quales illi adsint theologi, scio q̃ odiosa, q̃ periculosa sit ueritas: sed iusto sub iudice uincet, nec terrebitur crimine innocēs. At dicere causam apud eos, contra quos scripsissem, graue est. Quod si Cęsar nosset totius negotij circūstantias, & quas passus sum iniurias, ac illi paterēt quæ ego scripsi, fortassis propensior esset illius in me animus, nec me inter postremos numeraret, nisi in aulis regum plærumq; plus ualeret detractorum improbitas, q̃ bonorum fauor. Sed quum non solum ille reus sit, qui falsum de alio profert, sed etiam is qui aurem cito criminibus præbet. Non me admodum læsissent illę calumniæ, nec cuiquam persuasissent malę illæ linguæ, si nō inuenissent sibi similes auriculas. Sed confido in innocentia mea, quo fit, ut non cōfundar, nec aliud cupio, q̃ ęquum & intelligentē iudicem, qualis tu es unus. Propterea nunc iterum atq; iterum oro amplitudinem tuam, ut non graueris animum tuū, licet

pluri

plurimis grauissimisque negotijs occupatissimum, mihi tantisper accommodare, nostraque scripta, & respōsa expendere uelis, donec causam omnem perdiscas. Nec moleste feras, si te (quod forte plerique dicturi sunt) tam odioso argumento praeficiam patronum. Non enim molesta nec odiosa tibi fore puto, quae aduersus perfidos falsarios, & impios sycophantas, fidei & pietatis negotia tueantur. Faxit deus, ut ecclesia sua ab omni haereticorum impietate & sophistarum tenebris expurgata, in pristinum splendorem restituatur, qui te prosperet, & incolumen conseruet, & omnibus bonis impleat & repleat Vale felicissime.

NOBILIS VIRI HENRICI CORNELII Agrippæ, armatæ militiæ, Equitis aurati, ac utriusque iuris doctoris, Cæsareę maiestatis a consilijs, & Archiuis Indiciarij, Apologia aduersus calumnias, propter declamationem de Vanitate scientiarum, & excellentia uerbi dei, sibi per aliquos Louanienses theologistas intentatas.

Nolite secundum faciem iudicare, sed rectum iudicium iudicate.

EGO HENRICVS CORnelius Agrippa, superiore anno ædidi declamationem quandam, quam de incertitudine & Vanitate scientiarum, atq; excellentia uerbi dei inscripsi. Pręsagus reuera, cum quantis monstrorum generibus propter illam forē depugnaturus, eo ꝙ quū non prodiret edētula, multos admodum esset offensura. Præ cæteris autem theologos aliquos & monachos, superciliosum hominum genus. Hinc primum ex Louaniēsi academia prodierunt, qui me hæreseos, impietatis, & scandali, congestis aliquot articulis detulerunt, aliqui magistri no

stri no

stri nostri (neque enim credo totius theologici ordinis comunibus suffragijs hanc rem actam esse: quum compertum habeam, esse in illorum collegio nonnullos uiros candidos, & quibus illa declamatio nostra non displiceat) uolitarunt articuli illi clam me, per multorum manus, & plaerique aulici mystae, ad hanc calumniam instructi, illos Caesari nō semel tantum obtruserunt. Hinc ad priuatum Caesaris consiliū remissi, inde ad parlamentarium senatum Mechliniam relegati, per annum ferme in iudicū manibus uersabantur, me inscio, & Caesareae aduersum me, non sine causa, licet sine ratione, grauiter indignato. Quod tandē ubi rescissem supplicaui apud utrunque senatum, impetratis etiam literis, a Reuerendissimo dn̄o archiepiscopo Panormitano, supremo priuati Caesaris consilij praeside, ut mihi articulorum illorum daretur transsumptum, quo illorum admonitione discerē, quid mihi uel explicandum, uel corrigendum, uel emendandum, uel reuocandum esset, paratus cognito errore, illum christiana modestia retractare. Datum itaque est mihi articulorum illorum transumptum, die decimaquinta Decembris, anni millesimi quingentesimi primi, & per eundem Reuerendissimum dominum archiepiscopum Panormitanum, supremum priuati consilij praesidem, edictum, uelle Caesarem, me horum articulorum publicam

palino

palinodiam canere. Verũ ego cum illis spectarem multa meorum non intellecta, multa item deprauata, multa peruersa & perperam interpretata, non ęquum duxi eiusmodi abs me inaudito & indefenso palinodiã postulari, q̃dq́ debeam reuocando agnoscere impietatis crimen, cuius mihi non essem conscius, & de quo non essem conuictus, quicquid sit de uoluntate Cæsaris. Respondeo constanter cum Ambrosio, diuina imperatoriæ maiestati non esse subiecta: Vrgemur præceptis Regalibus, sed confirmamur scripturæ sermonibus. Potuit Cæsar credere adumbrata pietatis fuco mendacia deferentibus, atq́ ego non nescio, quãta principum pestis sit lingua bonarum rerũ interpres mala. Potuit Cęsar obsequi importune instigantibus, neq́ ego ignoro, q̃tum possit improbitas instigatorũ fuco pietatis sese uẽditantium. Diui Athanasij deportatio clare docet, quantum insimulationes & calumnię (maxime si ab his qui fide digni habiti sunt, inferantur) contra innocentes, ualeant operari. Tũc etiam Imperatore (sed alias eruditissimo, sed æquissimo clemẽtissimoq́, q̃ppe Cõstantino magno) per falsos sacerdotes, ingestis callide calũnijs, ad tm̃ iræ atq́ furoris aduersus Athanasiũ impulso, ac sceleris consensum agent. Scio Cęsarem hominem, & suis posse agi affectibus, qui mihi obstare non debent, quo minus liceat

mihi

mihi meam tueri innocentiam, præsertim de
tam inexpiabili hęreseos & impietatis crimi-
ne, quibus de causis hanc retractionis senten-
tentiam, quam Cæsar mandasse dicitur, cēseo
non iudicij, non deliberationis fuisse, sed su-
spitionis, atque ex insidiosis aduersariorum
meorum consilijs, inconsiderata credulitate
profectam, & me inauditum & indefensum
illa non teneri. Nam quæ inaudita parte ge-
runtur, nunq̄ pro iudicio habebuntur, quod si
etiam uel iustissimam sententiam, quis impor
tunc, uel aliter uitiose tulerit, tamen hæc nulla
est, & pro sententia non est habenda. Mihi er-
go licet, semperq; licebit, apud Cæsarem inno
centiam meam tueri, calumnias repellere, ma-
le consulta contemnere, & q̊d olim licuit apud
Philippum Macedonem, & hodie etiam apud
Romanos pontifices, a dormitante ad eūdem
uigilantem, a male instructo ad eundem meli
us instruēdum appellare. Non enim Cęsar da-
mnare potest, quem lex nō prius iudicarit, ni
forte (ut in Acti. ait apostolus) Iudicans me se
cundum legem, contra legē iubeat me percuti.
At lex (ut est in euangel.) non iudicat hominē,
priusquā interrogauerit ab illo, & cognouerit
quid fecerit. Et in Actib. cap. 22. Hominem in-
demnatum non licet flagellare. Et in cap. 25. ait
Festus Romanus: Non est cōsuetudo damna-
re aliquem, priusq̄ is qui accusatur præsentes

habeat

habeat accuſatores, locumq; defendendi acci-
piat, ad abluenda crimina q̃ ei obijciuntur. Ni
hil em̃ temere (ait Moſes) iudicandũ, neq; æſti-
mandum, neq; credendum eſt, nõdum audita
altera parte. Hinc ex Athenienſium legibus in
duodecim tabulis a Romanis acceptũ fuit, ſi-
militer ambos audire, unde de requirẽdis reis
Martianus conſul ſcriptum reliquit, ne inaudi
ta cauſa quenq; damnemus. Olim ne tyranni
quidem iudicarunt incognita cauſa. Laudatur
C. Caligula, qui ambas aures delatori claude-
bat. Laudatur Alexander, qui alteram defen-
ſori ſeruabat. Et diu⁹ Adrianus Aufidio Se-
uero reſcripſit, de ſuſpitionibus non debere
aliquem damnari. Non enim debet quis ſuſpe
ctus fieri, ſed deprehendi. Et imperator Con-
ſtãtinus ait: Iudex criminoſum diſcutiens, nõ
ante ſententiam proferat, q̃ ipſe confiteatur,
aut per innocentes teſtes conuincatur. Et bea-
tus Eleutherius papa dicit: Nihil contra quẽli
bet accuſatum abſq; idoneo & legitimo accuſa
tore fiat. Deus ipſe cuius ſcientia non fallitur,
priusq̃ iudicaret protoplaſtum, loquutus eſt il
li, & confeſſionẽ criminis extorſit, idem iudi-
caturus ciuitates Sodomorũ, ait: Deſcendam
& uidebo utrum clamorẽ qui uenit ad me ope
re compleuerint, an nõ eſt ita, ut ſciam. Quod
ſi mihi concedatur hæc reſpondendi facultas,
oſtendam me nihil unq; aſſertiue ſcripſiſſe, cre

B dere,

dere, aut tenere, cuius cõtrarium asserit, credit sentit, & tenet ecclesia catholica. Si scripta mea non peruertantur, aut in peruersum sensum, & contra mentẽ meam interpretentur, quod siue inscitia, siue malitia fiat, non debeo ego pœnitentiam agere alienæ inscitiæ, aut malitiæ, qñ ostendere potero meliorẽ sensum. Nonne rex Abimelech, quod accepit sibi Saram uxorem Abrahæ, quia dixerat ille soror mea est, grauiter reprehensus est a deo, & non imputatur scandalum hoc uitio proferentis Abrahę, sed præsumentis Abimelech, quia non fuerat scrutatus mentem uerborum Abrahę? Quo exemplo, Augustinus, ream linguam non facit, nisi rea mens sit, & habetur in c. quæritur. xxxij. qu. ij. Estq; Iurisconsultorum communis sententia, non solum in his q̃ sunt de foro animę, sed etiam in his quæ sunt de quasi foro animæ, credendum esse declaranti se, & uoluntatem suam confitenti. Vnde Metiano authore, lex promulgata est. In ambiguis orationibus, maxime sententiam spectandum eius esse, qui eas protulisset, pręsertim in meliorem partem ut res ualeat potius q̃ pereat. Et Vlpianus in libris digestorum de iudicijs, sic ait: Si quis intentione ambigua, uel oratione usus sit, id quod ei melius est accipiendum est. Et generalis iurisperitorum sententia est, quod quando actus aliquis potest dici uł geri, eo modo, quo

dicens

dicens uel gerens incidat in delictum uel pœnam, & eo modo quo non incidat, debet semper interpretari ut nō incidat. Et Hilarius ait, intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res sed rei est sermo subiectus. Et Occham scholasticus theologus, in suo dialogo, multis rationibus falsum ostendit, quod uulgo dicitur, uerba non ex opinionibus singulorum, sed ex communi usu accipiēda esse, concludens, quod in uerbis ambiguis & multiplicis intelligentiæ, non sit recurrēdum ad communem intelligentiam, sed potius ad intentionē loquentis. Fuit olim B. ille Dionysius Alexandriȩ epus, Iulio papȩ, de Ariana hæresi delatus, quia filium dei dixisset creaturam, ille nec dictum negans, nec dogma defendens, sed mentem suam synceram declarans, & a suspitione liberans, summa beniuolentia & commēdatione, ab ecclesiæ patribus receptus est, ædita insuper (per Athanasium) apologia, pro defensione eius cōtra detractores, docentē non uerba, sed mentē & sententiā iudicandā & explicandā esse, ab ipso quiquid scripserit aut dixerit. Quis em̄ hoim scit q̄ sunt hominis, nisi spūs hominis qui est in ipso? Quare si nunc mihi concessum erit, ostendā nihil meorꝫ hæreticū, aut impiū, aut scandalosum esse, aduersus ecclesiā dei, si recte aut cādide fuerit intellectū, & nō hostiliter ꝑuersum, atqꝫ id fa-

ctur⁹ primũ bona fide recitabo articlõs, q̃s cõtinet libellus aduersariorũ, mihi a Mechliniensi senatu transmissus, supplicatiõe mea ad eundem clarissimum senatum nuper missa, hic etiam ꝓposita. Deinde ad singula respõdebo, ne meo silentio, quasi culpę cõscientia, abuti possent nostri obtrectatores, numerisq; in margine adiectis signabo, ad quę aduersariorũ dicta q̃q; responsionis meæ uerba referantur, ostendamq; adiectis ad articulorũ marginem, breuibus scholijs, quis calumniarum artibus, utãtur isti piarum aurium theologi.

CLARISSIMIS VIRIS DOMINO præsidi & senatoribus Cæsarei Parlamenti apud Mechliniam.

QVONIAM LOVANIenses aliquot rabini, ante annũ ferme cõgestos scholastico odio, quosdam ex declamatiõe mea (de incertitudine & Vanitate scientiarũ & artium, atq; excellentia uerbi dei) articulos produxerunt, quibus me clanculum, & post terga, erroris, impietatis, scandali, & forte etiam hæreseos, Cæsareæ maiestati, & eiusdem priuato cõsilio, calumniati sunt. Deinde uero, siue ueriti, iudicium eius causę sibi dedec⁹ importaturum, siue satis illis uisum sit, quod in exulcerati Cæsaris animo fictũ de

me

me crimen insideat, prosequutionem articulorum illorum hactenus deseruerunt. Ego autē qui neque famae meae crudelis, neque honoris mei prodigus, nec innocētiae meae desertor esse, nec iniurioso nomine apud Caesarem & quoscunque claros & probos uiros censeri uolo nec debeo, quum articulos illos in uestris manibus iam per multos menses desertos, & ueluti sepultos iacere tandem intellexissem, claritudini uestrae supplico, & instanter peto, mihi articulorum illorum dari transumptum, uestrumque illis interponi decretum, paratus, si qua errata sunt emendare, si qua perperam intellecta declarare, meamque innocentiam & integritatem ab impietatis crimine, & calumniantium iniuria uindicare, quod ut iustum & aequum postulo, ita uos illud mihi minime negaturos puto, caeterum mihi in omnibus iugiter percipiēdo.

SEQVVNTVR ARTICVLI Louaniensium autentico transumpto, sed absque ullo interposito senatus decreto transmissi.

ASSertiones Agrippae.

Ex quodam libro de Vanitate scientiarum.

I. Falso interpretantur pro Declamatione Assertiones.

II. Malitiose detrūcāt titulum obscurantes scopum totius declamationis.

III. Prima Assertio in fronte declamationum post episto lam ad lectorẽ: Ego inquit, aliis generis persuasus ratio nib⁹, nil perniciosius, nil pe stilentius hominum uitę, ani marumq́ saluti posse cõtin gere arbitror q̃ ipsas artes ipsasq́ scientias.

Ignari grammatice, pro genitiuo alius, legunt aliis.

IIII. Contra hanc assertionem uidetur B. Augustinus in libris de doctrina christiana, & in scriptis contra Cresco nium gramaticum donati stam.

Argumentantur per uerbum uidetur.

V. Vbi uarie demonstrat ar tes liberales cuilibet theolo go doctori aut esse necessari as aut maxime cõducibiles.

Futilis argumẽtatio, uel sic uel sic uel nescio.

VI. Sunt & ancillæ quas ipsa dei sapientia ut uocarent ad arcem misit Prouer. 9.

Impertinens & detorta allegoria.

VII. Qui igitur eas dampnat, est is de quo Apostolus dicit 1. Corin. 2. Animalis homo

Fratralis orthographia, uidelicet dampnat cum p.

mo non percipit ea quę ſunt ſpiritus dei.

Impertinenter citat Apoſtolum.

Vnde cautum eſt ut diuerſis locis conſtituantur magiſtri & doctores qui ſtudia literarum artiumque liberalium doceant.

VIII. Falſa argumentatio.

His artibus declaratur ſacra ſcriptura & confunduntur hæreſes.

IX. Falſa aſſumptio.

Vnde Sapiēs: Qui elucidant me, uitam æternam habebunt.

X. Falſa applicatio.

Nō igitur apparet quō nihil ſcire ſit fœliciſſima uita cum dicat Apoſtolus: Qui ignorat ignorabitur. Et dn̄s inquit: Propterea captiuus ductus eſt popul⁹ meus, q̄a non habuit ſcientiam.

XI. Malitioſa diſſimulatio.

¶ Alia aſſertio quę loquitur de ſcientiarum inuentoribus in eadem declamatione inquit.

Impudens mendaciū.

XII. Crassa ignorautia nesciũt distinguere bonitatẽ operatiuã ab essentiale.

Sunt homĩes aliqui boni, nihil tñ scientię ipsæ bonitatis nihil ueritatis habebunt, nisi ꝙ̄tum ab ipsis inuentoribus mutuanẽ uel acquirunt.

Diuinatio per Quasi.

Quasi uellet innuere nullã scientiam habere in se ueritatẽ, sed tm̃ mutuatã ab authore.

XIII. Futilis applicatio.

Quod est contra philosophum dicentẽ, scientiæ sunt de numero bonoꝝ honorabiliũ.

XIIII. Impertinens & insufficiẽs allegatio.

Et est contra c. Si quis artem. xxxvij. dist.

XV.

¶Sequuntur aliæ propositiones piaꝝ auriũ offensiuę.

XVI. Ambiguum uerbũ in peiorẽ partem accipiunt

Canones sacerdotes sublatis honestis nuptijs, turpiter scortari compellunt.

XVII. Improbitas in potestatẽ ecclesiæ scandalosa.

Volens innuere in effectu sacerdotes posse contrahere nisi obstaret iuris dispositio

XVIII. Mendacium malitiosum.

Cũ tñ a morte Christi nõ est auditũ sacerdotẽ duxisse

uxo

uxorē, nisi quod iam attem-
ptarunt homines plurimum
seducti.

In eodem fol. pag. 2. ha-
bet hanc propositionem.

Surrexit his temporibus ex theologorum schola inuictus hæreticus Lutherus. XIX. Peruerse accipiuut.

Et sequitur q̊d ideo uos scire uolo, ne putetis nō etiam theologos esse lenones. XX. Morosi sunt.

Et ibidem in fine concludens, quicunq; principes, iudices, & magistratus lupanaria fouent aut permittūt, dicetur illis a dn̄o illud psalmographi: Si uidebas furē. &c̄. XXI. Reiiciūt tropos & hyperboles

Quasi permittētes seu tolerātes min9 malū, ad uitandū maius peccare censeātur contra sententiā Augustini quę habetur xxxiij. q. ij. c. si q̊d uerius dr̄. Si facturus est q̊d non licet, faciat adulterium, & non homicidium. Diuinatio per Quasi. Turpi obsequio patrocinantur lupanaribus.

XXII. Dignū patella operculum.

Sic ergo permittitur minus malū ut euitetur maius, licet faciens non excusetur.

Alia propositio sub litera d. fol. tertio.

XXIII. Malitiose dissimulantes authorem, transferūt in me quod est Augustini.

Mercatores & milites uerā penitentiā agere nō pñt.

Alia ꝓpositio sub lr̃a F.

XXIIII. Deprauāt uerba mea & sensum,

Augustinus & Bernard. contra Christi sensum bella permittunt.

XXV. Deprauāt uerba mea & sententiam

Et Chr̃o repugnāte ordo militantium est in ecclesia.

Alia propositio sub litera I. folio quarto.

XXVI. Malitiose dissimulāt quæ de his catholice concludimus: Ydolatrie p ypsilon, q̃a græcū est uocabulū, tam sciūt etiā græce magistri nostri

Habere imagines in templis, non est absq; ydolatrie uitio, siue periculo.

Alia ꝓpositio sub lr̃a k.

XXVII. Supciliosa morositate fabellā & iocū trahunt in calumniam

Diabolus est author cuculle.

Alia ꝓpositio sub lr̃a R.

Mo

Moses, Dauid, Apl̃i, Euangelistæ, prophetæ, hoĩes fuerũt, & a ueritate in q̃busdã defecerũt, & m̃edaces in quibusdam inuenti sunt.

XXVIII.
Deprauant uerba & sensum

Quasi innuat scripturã sacrã una cũ alijs scientijs humanis esse ambiguã incertã, & periculo plenam, nisi accedat uerbum dei.

XXIX.
Diuinatio per Quas

Asserens ulterius quod uerbum dei nullas humanas glossas.

XXX
Detrahunt uerbo dei hanc impugnantes.

Nec angelicas patit̃, sed seipsam exponit.

XXXI.
Detrahunt Apostolo huic contradicentes.

¶Contra has assertiones uerbum Petri, 2. Pet. 1.

XXXII.

Non eñ̃ uoluntate humana allata est aliq̃n prophetia sed spũ sc̃t̃o inspirati locuti sunt sancti dei hoĩes. Itẽ prophetia est interdum comminationis & non euẽtus, sicut erat de Iona apud Niniuitas

Maliriose argumentantur, & sycophantæ sunt

Sub

Subintelligebatur enim hęc conditio: Si Niniuitæ non pœniterent, ut dicit glossa. Quare nõ oportet dicere ꝓphetam mendacẽ, quia semper est unus sensus uerus a deo intellect⁹. In talibus em̃ dictis subintelligitur semꝑ, nisi deus aliter disposuerit.

Alia propositio sub litera R. fol. tertio.

XXXIII. Huic cõtradicentes impñ & blasphemi sunt.

Verbi dei scientiam nulla philosophorum schola, nulla theologorꝝ sorbona, nec quorũcunqꝫ gymnasia scholasticorum nobis tradidere sed solus de⁹ atqꝫ Christus.

XXXIIII. Huius oppositum asserẽtes, plane hæretici sunt.

Cui nihil addere licet nihilqꝫ detrahere.

XXXV. Qui huic contradicũt offendũt in spiritum sanctum.

Nulla patitur externa cõmentaria, nullas humanas aut angelicas glossas.

Alia propositio sub litera S. fol. tertio.

Nulla res Christianæ fidei, & relligioni tam repugnat quàm scientia, minusque se inuicem compatiuntur.

XXXVI.
Malitiose segregant, quæ accipi debent cõiunctim ad idem secũdum idem simul & in eodem tempore.

Alia sub litera T. folio tertio.

Discedite ab humanarum traditionum nebulis.

XXXVII.
Malitiose interpretantur pro dogmatibus philosophorum constitutiones humanarum legum.

Alia sub litera V. folio secundo.

Cæremonias exteriores despicit Deus, nec uult coli actionibus corporalibus, & sensibilibus operibus.

XXXVIII.
Malitiosa sycophantia uerba mea detruncant, & bene ac catholice dicta dissimulant

Quia, ut inquit, nihil est apud deum acceptum præter fidẽ, Contra illud Apost: Si fidem habeam, ut montes transferam, charitatem autẽm non habeam, factus sum sicut æs sonans. &c̃. Charitas igitur excitat & ꝓ mo

XXXIX.
Mutilant uerba, peruertunt sententiam, & crimen falsi committunt.
Malitiose citant has scripturas, ut uideatur illis contradixisse apud eos potissime qui nostra nõ legerunt.

mouet ad corporales actio nes & sensibilia opera.

XL.
Diuinatio per uidetur.

Vlterius cōcludendo Vanitatem scientiarum, uidetur asserere quod scientiæ capiunt finem in hoc seculo cuius contrarium tenet Hieronymus in prologo dicēs: Discamus in terris quorum scientia nobis perseueret in cœlo.

Falsa applicatio.

XLI.
Cur mihi quoque nō opitulatur ista distinctio: O malitiosi sycophantæ.

Et quanquam dicat Ecclesiasticus: Vanitas uanitatum & omnia uanitas, oportet intelligere sapientem interdum loqui ex sua persona, aliquādo eius personam gerere, qui ea quæ in mundo sunt attonit⁹ admiratur, interdum in persona stultorum, interdum in persona prudentum.

XLII.

Quamuis igitur Ecclesiasticus ostendat quæcunque sunt in mundo uanitatē esse non tamen omīa dampnat, uerum

Fratrica elegantia: Dampnat.

uerum reprehendit consilia hominum, qui in hoc mundo spem suam posuisse uidentur.

Et quia author ipse asserit uersum in canem, ac quod nullarum uirium sit ad bene dicendum, scripsitq; uolumen cui titulum fecit de incertitudine & Vanitate scientiarum, sic etiam eius Indicio liber est famosus & cõtumeliosus ac piarum auriũ offensiuus.

XLIII.
Morositas plusquam stoica.
Caueat ambulare sine fuste qui a cane impetitus est.

Insolens presumptiõ eius quod ignorat, uidelicet quis in iure dicatur libellus famosus.

Impudens mendacium: quum generalis sermo, teste Hieronymo, ad nullius contumeliam pertineat.

HIC FINIS ARTICVlorum, Fueruntque subsignati per prothogrammateum perlamentarij senatus Lãberti Vanderex.

CHORVS

TANtum ergo firmamentum isti continent articuli.

Vt quodcunque documentum illorum cedat ritui.

Præstet dolus supplementum ueritatis defectui.

RESPONSIO CORN. AGRIPPAE ad prænarratos articulos.

I.

HAECCINE SVNT ILlæ propositiones, quæ manifestam habituræ sunt hæresim, impietatem, blasphemiam, & scandalum, quas magistri nostri Louanienses quasi hæreticas, impias, scandalosas, & piarum aurium offensiuas damnarunt? Verum ego adduci uix possum, ut credā istas propositiones, siue ut uocant articulos, totius theologici collegij communi cōsensu editos, sed suspicor inscijs theologis per Busconum aliquem poetastrum, cui fingere & mentiri in professo est, aut per alium quempiam scholasticum parasitum consarcinatos, qui sese exercere uoluerit in hac harena sub theologorū Louaniensium nomine. Non eñ tantum ocij theologis illis fuisse crediderim, ut dignarentur nostras nugas legisse, quin ipsa etiam ordinis confusio, & frustulata detruncatio, ac falsa applicatio, cum uerborum & sententiam deprauatione, ipsa etiam occultatio nominis istius articulatoris, missaq; subscriptio, satis docent, hos articulos proborum Theologorum

manibus nõ fuiſſe exceptos, quos nec ego tan ta grammaticæ inſcitia teneri arbitror, ut de-clamationem interpretarẽtur aſſertionẽ, quare tam imperito articulatori, qui hanc in me accuſationem inſtituit, antequã intelligeret huius caput negotij, pro reſponſione proponendus eſſet aliquis uocabularius, ex quo diſcat primum, quid ſignificet declamatio. Eſt nanque declamationis proprium, in ficto themate, exercendorum ſtudiorum gratia, citra ueritatis ſtatuendæ regulam, abrogata fide laborare. Qui enim declamationem ſcribere ſe ꝓfitetur, hoc ipſo ſibi fidem abrogat, nec quicquam aſſerit, non etiam ea quæ uera & notoria ſunt, & quibus alias extra declamationem credere, & aſſentiri teneretur, & de quibus ambigere nefas eſt. Vnde non puto tam iniquos fore theologos, ut omnium illorum quæ declamando diximus, aut ſcripſimus, rationes ad theologorũ rigorem exigere uelint, ni forte ſubſcripſerint his articulis, aliqui male auſpicati ingenij uetuli theologi, qui iniquitate temporum ſuorum, ab imperitis pręceptoribus deluſi, amiſſis optimarum literarum ſtudiis, per omnem ætatem in ſordibus ſophiſmatibus educati, infenſi ſunt his ſtudijs, quæ ipſi olim iuuenes non attigerunt, tam pertinaces ueterum illorum ſordium amatores, quos per

inde

inde ac si Lydia gleba essent, aut formicarum in India auriferum opus, tam obstinata relligione colūt, ut offendat illos, etiam optimarum rerum nouitas, ac præter propositiones & corollaria, aliud non admittant, hi forte decrepitis rationibus cæcutientes, declamationis titulum, interpretati sunt pro concione ecclesiastica, sicut olim fecit aduersus Erasmum, Louaniensis academiæ procancellarius, Ioannes Athensis, sed ille tandem doctus quid esset, declamatio, quæ eius qualitates, quæ conditiones, quæ licentia, quæ libertas, errorem suum fassus respuit, quod factum, non puto Louanienses theologos ignoraret, proinde quo maior est theologorū authoritas, hoc magis etiam oportebit illorum censuras esse candidas, iustas, atq; ueras. Nam qui ad aliena scripta discutienda, non æquo iudicio, nō ueritatis amore, non candido animo accedunt, uelintque calumniandi ansam capere, non dubiū, quin etiam Christo & Apostolis calumniam struere possint, neque uero magni artificij est, in alieno opere, quantumuis erudito, quātumuis circumspecto, quantumuis pio & uero, reperire q̃ aliqua calumniæ specie reprehendi possit. Vtrūq; igit̃ indignissimū est, si debeā ego pœnā dare alienæ siue maliciæ, siue inscitiæ, q̃dq; ego ab his, qui sine grāmatica theologi sunt,

Impietatis reus postuler, propterea quod ipsi nō didicerunt quid latine significet declamatio, neque uero æquum est, ut ego omnia illa quę in declamatione sub quocunque genere argumenti, apparenti, uerisimili, iocoso aut uiolēter etiam contorto, uel transumpto, dicta, uel quæsita, uel disputata sunt, sic asseruisse iudicer, ut hæc mihi meo periculo defendenda sint, aut mea ignominia retractanda, ad theologorum seria decreta. Certe liber declamationis nostræ magno eruditorum applausu exceptus, quorum plurimi etiam doctissimi & literatissimi theologi, mihi & sermone coram, & absentes per literas gratulati sunt, nec unus quidem illorum me, aut impietatis, aut hæreseos, aut scādali notauit, nisi forte immodicę cuiusdam & imperterritæ dicendi libertatis. Quod si uitium est, mihi cum multis commune est, idque magnis & sanctis uiris, nec sine illorum exemplo id feci, nec fateri uerebor hoc naturæ meę uitium, quod adulari nescius, locutus sum alicubi liberius q̄ forte expediebat delicatis Mydæ auriculis. Multos fateor offendi, uerum dicens, plerisque curiosa nimis inquisitione factus sum onerosus, & sunt forte adhuc alię causæ quæ me subijciunt inuidiæ, quas adhuc aut ignoro, aut ignorare uolo, in aliud tempus explicandas reseruans, si dicere cogar, alias celaturus

turus haud segniter, ne noua ueritas, nouum mihi odium pariat, tamen in ea semper opinione sum, quod impiam mentem, in scriptis meis nullus inueniet: esto, sint multa quae moderatius, quae circumspectius, quae eruditius tractari potuissent, sit etiam a me alicubi nonnihil erratum, scio enim me hominem esse & labi posse, semper tamen syncerus animus est, & me catholicum esse profiteor, nec usque adeo declamatoriae licentiae me indulsisse puto, quod ab orthodoxa fide desciuerim, aut meo lapsu scandalum dederim ecclesiae, neque grauabor, sicubi erraui, magistrorum nostrorum subire censuram, & ex eorum monitis, errorem meum corrigere, modo meminerint ipsi, se quoque homines esse, & labi posse iudicando, quemadmodum ego illis uideor lapsus in scribēdo. Aequum igitur est ut ipsi me nunc uicissim audiant, permittantque me eorum expendere sententiam.

II.

DEclamationem nihil asserere iam diximus, & latius de hoc in quaerela nostra disseruimus, unde licet false & calumniose assertionum titulus istis articulis prȩponatur, & ego me uno declamationis uocabulo ab his tuendis absoluere possem, libet tamen theologico nomini hanc reuerentiam habere, & eorum

ſupercilio morem gerere, nec recuſabo hac in parte ſerio reſpondere, & cum ipſa declamatione mea periclitari, exequarq; quocunque modo, calumnioſorum articulorũ ordinem, ſed prius mihi hoc unum cum illis expoſtulandum eſt, q declamationis meę titulum detruncarunt, inquientes: ex quodam libro de Vanitate ſcientiarum, omittentes alteram partem, atque excellentia uerbi dei, ubi indicatur ſcopus, & finis, & intentio, totius declamationis, admonenturque lectores, ſcientias omnes incertas & uanas eſſe, ſi conferantur ad uerbum dei, licet ſecundum ſe conſideratæ, certæ ſint & utiles, ſic homines iuſti, ad dei iuſticiam collati negantur habere iuſticiam, ſic angeli puriſſimi, immundi dicuntur in conſpectu domini, cuiuſmodi hyperboles multas frequenter obuias habemus in authoribus, quę ſimpliciter poſitę, non uidentur probandę, tamen condonãtur illis collatione aliorum, ſicut condonatur Hieronymo, quod matrimonium dixerit malum, ad collationem uirginitatis, quam gratiam ſi nunc etiam mihi cum ſacris doctoribus largiantur, nihil erit in hoc titulo quod criminari queat, ſic nanq; B. Thomas Aquinas in quodlibetis diſputat, in ſacramento eucharistiæ, corpus Chriſti potius repreſentandum fuiſſe, carnibus pecudum, q̃ pane & uino

eo q;

eo ꝙ ille perfectius repsentent id quod signifi cant, sunt eius generis alia in eodē libro, quæ blasphemia & scandalosa reprehendi possent, nisi sanctus doctor librum illum quodlibetaꝝ (hoc est latino uocabulo placitoꝝ) titulo præmuniuisset, & hodie adhuc seruātur in plęrisqꝫ academijs quodlibetarū feriæ, quibus cuiqꝫ in scholis disputare licet quod libet, pter omnem scādali aut impietatis imputationē, ubi etiam stultissimæ & absurdissimæ quæstiones, sæpe tractantur a grauissimis theologis, nā licet ibi quod cuiqꝫ libet loquatur, credere non est necesse, in omnibus igitur q̃ scribuntur & dicuntur, q̊rsum spectet mens scribentis dicentis ve considerandum est, q̃ si feratur ad nullum peruersitatis scopū, meretur simplex & recta authoris intentio, poscitqꝫ publica utilitas, ut si qua sint errata, etiam uel pauca perniciosa admixta, condonent̃ authoris eruditioni, alij sue meritis, nec protinus trahātur ad calumniam, sed ad rectum sensum melioribus interpretationibus accommodent̃, aut cautionis notula signentur. Leguntur pro orthodoxis Lactantius & Tertullianus, & plęriqꝫ alij, quos tamen a rectitudine fidei catholicæ alicubi aberrasse constat, leguntur cum reuerentia in Hieronymo, q̃ damnata sunt in Tertulliano, legitur & uenerat̃ magister sententiaꝝ, non paucis locis

prolapsus, neque tamen protinus damnatur im-
pietatis & scandali. Diuus Augustinus & In-
nocentius pontifex atque Zozimus, iudicarunt
infantes nō posse saluari, nisi post baptismum
accepissent Eucharistiam, docet Thomas in-
gressum relligionis ęquari baptismo, idē cum
suis, docet neminem obligari ad subuenien-
dum proximo, nisi in extrema necessitate, ita
tamen ut liceat reposcere, cum ille ad pinguio
rem fortunam prouectus fuerit, idem contra
Scotistas, & ferme omnes theologos, tenet quod
humanitati Christi per se sumptæ, debeatur
adoratio latriæ, & in tertio sententiarum di-
cit, quod cruci Christi in qua pependit, etiam ut
rei inanimatæ, debeatur adoratio: dicit enim
alibi, quod imagini Christi, in quantum est ima-
go, debetur eadem reuerentia, quæ debetur i-
psi Christo, quæ est adoratio latriæ, eo quod
dicat Aristoteles libro de memoria & remini
scentia, motum animæ in imaginem inquan-
tum imago, esse unum & eundem cum illo qui
est in rem. Adeo profecit doctor ille sanctus,
adiutorio male intellecti Aristotelis, cum ille
ibi loquatur de motu recordatiuo & conceptu
definitiuo, non de motu uoluntatis, siue iden-
tificatiuo: nō dissimile huic est Scoti commen-
tum, imagines uidelicet eadē adoratione ado-
randas, qua illi quos repræsentāt. Tradit idem
Scotus

Scotus, non probari ex ſcripturis illum fidei articulum: Deſcēdit ad inferos, tradit Occhā ex ſcripturis non probari, quod ad operādum bona, opus ſit diuina gratia, atq; iſti doctores tam periculoſe opinantes, interim habentur catholici. Iam uero etiam noſtro ſeculo dogmatiſarunt Colonienſes theologi, Ariſtotilem ſic eſſe præcurſorem Chriſti in naturalibus, quemadmodum Ioannes baptiſta in gratuitis, Iacobus Hochſtratus in ſuo de inuocatione ſanctorum libello, hæreticum pronunciauit ad ſcripturam confugere: & alius quidam theologus palam concionari non erubuit, conſuetudinem potius ſequendam eſſe q̄ ſcripturam diuinam, adhuc prænominatus Hochſtratus hæreticorum (ut uocant) magiſter, in opere ſuo contra Lutheranos, inquit in hæc uerba: Scimus enim conſecratione ſuper debita materia facta Chriſtum eſſe in ſacramento, nō autem quod ſub hac uel illa determinata hoſtia Chriſtus contineatur, quia ut ſubdit, hæreticum eſt fidem infallibilem & infuſam ad talia particularia per certitudinem extendere, eademque ratione concludit, credendam eſſe remiſſionem peccatorum in generali, neminem autem in particulari ſibi eſſe peccata dimiſſa, an non eſt hoc uere magiſtrū hæreticorꝝ eſſe, ueſtra hæc ſunt & adhuc alios depoſcitis igni.

Quoties erraſſe conſtat ſcholaſticos theologos, iſtis ſuis præcocibus articulationibus, & doctrinalibus damnationibus. Quot articulos uelut impios damnauit olim ſchola Pariſienſis, quos hodie pro ueris & catholicis defendit: eadem olim damnauit Occhanum pro hæretico, & excõmunicatum proſcripſit academia, at ille hodie receptus inter doctiores & acutiores orthodoxos: damnarunt poſterioribus annis Ioannem Picum Mirandulę comitem, cuius concluſiones hodie ab omnibus uenerantur catholice, eadem his recẽtibus annis determinauit, papam non poſſe diſpenſare, ut frater ducat uxorem fratris mortui ſine liberis, atque propterea matrimonium inter Angliæ regem & Cęſaris amitam, ueluti contra ius naturale, & diuinum, indiſpenſabile, pro inceſtuoſo, abominabili, & ſacrilego adulterio damnarunt, magna Sorbonæ infamia. Cũ non multis annis ante pro Auguſtino Furnario Ciui ac Patricio Genuenſi determinaſſent oppoſitum. Cenſuit in ſua pro eodem diuortio determinatione ſchola Patauina, illa q̃ ſunt iuris diuini, non ſubeſſe Romani Pontificis poteſtati, nec hunc in illis gerere uicẽ dei, ſed ſolum ſuper ea quæ ſunt commiſſa iuriſdictioni hominum. Atq; tamen hic unus eſt articulorum pro quo Lutherus damnatus eſt hæreti

reticus. Dicite mihi o Louanienses & Colonienses magistri nostri, quem honorem reportastis contra Capnionē, nonne appensi in statera iustitię, inuenti estis minus habentes, quā uictoriam habuistis contra generosum comitem Hermannum Nuenarium, nonne calumnias uestras publice reuocare, & mendacia uestra fateri coacti estis, ipe & facto & iure notoriæ infames, ac omni ueritatis fide destituti, quid lucrati estis aduersus Erasmum Roterodamum, Fabrum Stapulensem, & Petrum Rauennatem, certe numerati sunt dies uestri, & dominus compleuit illos, uictoriæ uestræ cessauerunt, & scholæ uestræ conticuerunt, & splendor sophismatum obsoleuit, declinastis ad interitum plane perituri, quia iam nimium tollerauit mundus, insanibilem inscitiam uestram, iam nimiū cognouit fucos & technas uestras, ideo obsoleuerunt in uobis dignitatis insignia, & contumeliosum factum est nomen uestrum, quo gloriabamini nuncupari MAGISTRI NOSTRI, nihil fidei uobis reliquum est, qui toties deprehensi estis probis uiris palam falsa obijcere, toties benedicta calumniari, toties non intellecta damnare, toties impegisse in manifestam ueritatem, & tanta nominis, famæ, honoris iactura, nondum facti estis sapientiores, propterea diuisum est

a uo-

a uobis regnum uestrum, & datum est laicis, & mulieribus, & idiotis, qui praecedunt uos in intelligentia scripturarum, abscondit enim illam deus a sapientibus & prudentibus uestris & reuelauit illam paruulis suis. Nonne generosus dominus Gulielmus ab Isenbergk, licet homo laicus, & nullis scholasticis disciplinis imbutus, occlusit ora theologorum Coloniensium, & ad deprecandum ulteriorem disputationem adegit? Sed & quis credidisset, theologos in rebus fidei & conscientię, non solum amore, odio, inuidia peruerti, sed nonnunquã etiam flecti conuiuijs, & muneribus abduci a uero, nisi ipsi illius sceleris fidem fecissent in Anglicani matrimonij damnatione, sed modo reuertamur. Non tam rigide iudicandum docet ecclesia, quae quondam sub Gelasio papa dijudicans scripta authorum, inter cęteros de Eusebio Caesariensi sic ait: Chronicon Eusebij Caesariensis, & eiusdem ecclesiasticae historiae libros, quamuis in primo narrationis suae libro tepuerit, & post in laubibus atq; excusatione Origenis scismati, unum scilicet sextum librum conscripserit, propter horum tamen singularem noticiam, quae ad instructionem pertinet, usquequaq; non dicimus rejciendos, ita nanq; recitat Gratianus in c. sancta Romanam xv. d. ad hunc modum, si & hodie

agerent

agerēt theologi, & nō ex truncatis & frustulatis articulis, aut ex leuiter erratis, eruditis uiris tot struerent calūnias, minus haberent tragediç, nec metuere cogerentur scismaticos & hæreticos, eos q̊s persecuti sunt adhuc catholicos & orthodoxos, quos cum neq; scismatici neq; hæretici essent, ob eruditionis inuidiam, rixis & contentionibus expulerunt ab ecclesia, in castra scismaticorum & hæreticorū, sic Tertullianum refert Hieronymus clericorū inuidia pulsum ecclesia, sic Chrysostomus, sic Athanasius, uiri christianissimi, olim propulsi sunt, sic Arrius uir doctissimus, sic Sergius monachus in ecclesiæ perniciem excitati sunt, eisdem artibus hodie Lutheranum malum, ex modica scintilla in uastissimum incendium excreuit, quod ab initio facile sedari potuisset, si Lutherus tractatus fuisset aliquanto ciuilius, quando non adhuc repugnaret Romanæ ecclesiæ, sed quorūdam monachorum indulgentiariorum intolerabili improbitati, atq; quorundam prælatorū tyrannidi sese opponeret, qui illum tandem aduersus hanc exagitarunt, melius quietu℞, si per illos licuisset, sed reuertar ad meum institutum.

III.

DICO igitur quam iste articulorum exceptor primam assertionem uocat, ne

qua

a uobis regnum ueſtrum, & datum eſt laicis, & mulieribus, & idiotis, qui præcedunt uos in intelligentia ſcripturarum, abſcondit enim illam deus a ſapientibus & prudentibus ueſtris & reuelauit illam paruulis ſuis. Nonne generoſus dominus Gulielmus ab Iſenbergk, licet homo laicus, & nullis ſcholaſticis diſciplinis imbutus, occluſit ora theologorum Colonienſium, & ad deprecandum ulteriorem diſputationem adegit? Sed & quis credidiſſet, theologos in rebus fidei & conſcientię, non ſolum amore, odio, inuidia peruerti, ſed nonnunquā etiam flecti conuiuijs, & muneribus abduci a uero, niſi ipſi illius ſceleris fidem feciſſent in Anglicani matrimonij damnatione, ſed modo reuertamur. Non tam rigide iudicandum docet eccleſia, quæ quondam ſub Gelaſio papa dijudicans ſcripta authorum, inter cęteros de Euſebio Cæſarienſi ſic ait: Chronicon Euſebij Cæſarienſis, & eiuſdem eccleſiaſticæ hiſtoriæ libros, quamuis in primo narrationis ſuæ libro tepuerit, & poſt in laudibus atq; excuſatione Origenis ſciſmati, unum ſcilicet ſextum librum conſcripſerit, propter horum tamen ſingularem noticiam, quæ ad inſtructionem pertinet, uſquequaq; non dicimus rejciendos, ita nanq; recitat Gratianus in c. ſancta Romana xv. d. ad hunc modum, ſi & hodie

agerent

agerẽt theologi, & nõ ex truncatis & frustula-
tis articulis, aut ex leuiter erratis, eruditis ui-
ris tot struerent calũnias, minus haberent tra-
gedię, nec metuere cogerentur scismaticos &
hæreticos, eos q̃s persecuti sunt adhuc catho-
licos & orthodoxos, quos cum neq; scismati-
ci neq; hæretici essent, ob eruditionis inuidi-
am, rixis & contentionibus expulerunt ab ec-
clesia, in castra scismaticorum & hæreticorũ,
sic Tertullianum refert Hieronymus clerico-
rũ inuidia pulsum ecclesia, sic Chrysostomus,
sic Athanasius, uiri christianissimi, olim pro-
pulsi sunt, sic Arrius uir doctissimus, sic Ser-
gius monachus in ecclesiæ perniciem excitati
sunt, eisdem artibus hodie Lutheranum ma-
lum, ex modica scintilla in uastissimum incen-
dium excreuit, quod ab initio facile sedari po
tuisset, si Lutherus tractatus fuisset aliquanto
ciuilius, quando non adhuc repugnaret Ro-
manæ ecclesiæ, sed quorũdam monachorum
indulgentiariorum intolerabili improbitati,
atq; quorundam prælatorũ tyrannidi sese op-
poneret, qui illum tandem aduersus hanc ex-
agitarunt, melius quietur(?), si per illos licuisset,
sed reuertar ad meum institutum.

III.

DICO igitur quam iste articulorum ex-
ceptor primam assertionem uocat, ne-

qua

quaquam esse assertionem, sed disputando- rum, inquirendorum, & persuadendorum the ma, totiusq; declamationis argumentum, ex- pectans diuersum, ab alio uel alio tempore de clamari. Quod autem nō sit assertio, ipsa quæ sequuntur uerba palam faciunt, ubi aio: Ea au tem modestia hanc sententiam meam a uobis accipi uolo, ut me nec alios uelle reprehende- re, qui diuersum sentiunt, nec mihi aliquid ar- rogare insolētius putetis, in quibus uerbis pa lam significo, me nequaquam omnia & singu la quæ in ea declamatione dicuntur, uelle pro ueris asserere, & aduersus quę nulli liceat repu gnare, sed me de illis per modum opinionis, cum patiētia oppositi, citra ueritatis regulam probabiliter uelle declamare. Non enim om̄is qui dissentit disputando, protinus dānat, neq; qui sibi nihil insolenter arrogat, aduersus di- uersum sentiētes, protinus asserit, aut pt ina- citer defendit. Recētiores theologi sexcentis locis dissident a dogmatibus ueterum, & inter sceipsos etiam contrarijs opinionibus depu- gnant, neq; tamen sic sua asserunt, quod aduer sariorum placita, ueluti blasphemia. & hæreti ca damnēt, præsertim in illis conflictationum suarum thematibus, de quibus nihil in utram- uis partem determinauit ecclesia.

IIII.

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

IIII.

CVM igitur istud sit thema declamationis meæ, quod ego multis admodum rationibus, exemplis, & authoritatibus persuadere aggressus sum, si qui sunt qui illud improbare uolunt, ipsorum erit meas argumentationes primum destruere, non meum erit de nouo causam dicere, nam dare instantiam nõ est soluere, sed obiecta oportet diluere. Cuperem enim audire solutionem argumentorum illorum, quæ ibidem adfero, atq; hic articulatores isti magis muti sunt q̃ pisces. Numerant thema hoc inter damnabiles assertiones, nempe detrahit lucro facultatis, quod timent ne omnino arescat, si persuasa fuerit hæc propositio, rationes autem illius relinquunt omnino intactas. At denuis iam assertionem esse, & liceat mihi cum sophistis sophisticari, tũc dico, esse propositionem indefinitam, ad cuius ueritatem sufficit unam eius singularem esse uerã, neq; enim negare poterunt, esse plerasq; artes & Scientias animarum saluti nociuas, quod si diserta logica sua, dicant mihi receptum apud iurisperitos, indefinitam æquipollere uniuersali, uerum fatebor, nisi non sit eadem ratio & conditio omium singularium sub illo uniuersali cõprehensorum, quia tunc indefinita non æquipollet uiuersali, sicut hoc declarat glossa

ma-

magna in.c.ut circa de electio.li.vi. &: Dinus sub rubrica, de regu.iur.li.vi.

V.

SED cum turpe sit theologis sine scriptura loqui, quas scripturarū machinas expugnando huic themati (quam falso assertionem uocant) admoueant, nunc discutiamus, ut ita tandem manifesta fiant, illorum doctrina atque uoluntas, aiunt Augustinum demonstrare artes liberales cuilibet Theologo doctori, aut esse necessarias, aut maxime conducibiles. Memini ego Augustinum in principio operis sui aduersus Cresconium Donatistam, longo sermone excusare grammaticam eloquentiam, & dialecticam sibi a Cresconio obiectā, ostendendo multis persuasionibus, si quis illis recte utatur, non officere theologicæ ueritati, conducere autem plurimum ad instructionem, si quis rationum suarū argumenta cum eleganter & ornate, tum recte & ordinate proponat. Idem etiam in doctrina Christiana disputat, non autem ueluti fidei articulum statuit, a quo non liceat dissentire. Nam in libro secundo de doctrina Christiana expresse dicit: Absq; iactura non perspici gentilium dogmata, nisi sanguine Christi tingantur, quin & experiundi eiusmodi disciplinarum facultatem, uix his largitur qui scietia sacrarum literarum

sunt

ſunt formati, & iam extra periculum poſiti, & in opere contra academicos, palam fatetur, uerißimas philoſophiæ diſciplinas, non eſſe philoſophiam huius mundi, quam merito noſtra ſacra deteſtãtur, ſed alterius intelligibilis, qua excitatæ animæ, in ſemetipſas redire & reſpicere patriam etiam ſine diſputatione poſſent. Quomodo em̃ theologiam docuit Chriſtus? quomodo docuerunt apoſtoli? quomodo inſtituebãtur theologi tempore martyrum? Sanctus Anthonius, ſanctus Panutius, & plures ſancti anachoritæ, theologi fuerunt: item theologæ fuerunt, ſancta Agnes, ſancta Lucia, ſancta Anaſtaſia, & plæræq; aliæ ſanctæ uirgines & fœminę, tamen illas artes liberales, & gentilem philoſophiã non didicerunt, nec erat tunc illa philoſophica & contentioſa theologiæ traditio, quæ hodie in ſcholis recepta eſt, tantum ergo abeſt, q᷑ artes liberales neceſſarię ſint ad theologiam, ut qui illis ſe crediderit, uerus theologus eſſe non poterit, in quem qui cupit euadere, oportet inſtructum eſſe ad pietatam, non ad contentionem, parere ſcripturis, non fidere ſyllogiſmis, ignorare Ariſtotelem, & ſcire Chriſtum. Iam uero ex quo articulator iſte aduerſum me argumentatur diſiunctiue, inquiens, aut neceſſarias, aut cõducibiles, non poteſt me urgere niſi ad alteram eius partem,

utcꝫ liberum ſit mihi utram uelim eligere. Con cedam itaque, duntaxat eſſe conducibiles, ſed neceſſarias cōſtanter negabo, conducibiles autem, haud aliter, atque uenenum in theriaca, quod tamen in ſe eſt pernicioſiſſimum, neque aliter de illis ſentit Hieronymus, exponens illud: Quomodo captiua ducenda eſt in coniugem, atque ego in capite de ſcholaſtica theologia, quæ eſt ex diuinis eloquijs & philoſophicis rationibus compoſita, fateor illam & iudicio & intellectu plenam, & reuincendis hæreticis non parum utilem, preſertim ubi decretis philoſophiæ & dialecticis argutijs ſic innituntur, ut ſint aliqua ingenioſa diſputatione conſtringendi, & tanquam Golias proprio gladio iugulandi, cæterum nihil pertineant ad negotium fidei catholicę, neqꝫ quod aduerſus illos dicitur, decet odioſe pertrahere ad hæreſim.

V I.

QVas autem huc adducit ex prouerbijs ancillas, his ego oppono ex Geneſi, eijce ancillam & filium eius foras, ſed iam receptum eſt apud theologos, argumenta & rationes ex allegorijs deducta, non probare uel improbare aliquid neceſſario, & ego de illis dicam paulo inferius.

V I I.

Proin

PRoinde ex his tam belle productis, infert iste articulator, Qui ergo eas damnat (puta artes liberales) is est, de quo Apostol. dicit: Animalis homo non percipit ea quae sunt spiritus dei, cui ego rn̄deo uerbo Christi: Vade retro satanas, nō intelligis ea quę sunt dei. An soli magistri nostri, & scholastici sophistae, homines sunt, & spirituales, cęteri oēs, stipites sunt, aut fungi, aut asini, quicunq; non sapiūt quod ipsi sapiunt. Paulus uocat animales homines, qui ducuntur humanis affectibus, unde Iacobus appellat animalem sapientiam, q̄ tumet humanarum rationum & syllogismorum fiducia, carens spiritu dei, quales sunt qui pro suo affectu citant, & torquent, & interp̄tantur, & applicant scripturas, ex humanis ratiunculis, & philosophia gentium, q̄rentes quae sua sunt, non q̄ sunt dei, non oēs ergo magistri nostri, non oēs caputiati, & cucullati, spirituales sunt, si uitioꝶ q̄rumlibet gn̄e fœdati, superba hypocrisi, insatiabili auaritia, impudenti calūnia, odio, ira, inuidia, & tecta cuculla luxuria, postergata imitatiōe Chr̄i, affectiones sequuntur aniales, q̄tacunq; licet contētiosa loq̄citatē p̄diti sint, & humanaꝶ scientiaꝶ opinionibus inflati, sed qui ad sacras scripturas, etiā uitae, moꝶ, ac fidei rōnes accōmodant. Nōne Aegyptij eruditissimi & sciētissimi erant in omi gn̄e

disciplinarum, & tamen in Deuteronomio dicit Moses, nō intellecta ab illis miracula, quæ in Aegypto facta sunt, & mari rubro, quia dominus non dedit eis cor intelligens opera sua, sic caro quia non suscipit uerbum dei, etiam non intelligit opera dei, quæ solus credit & admiratur, qui sentit spiritum Dei in se operantem. Vbi ergo didicit iste articulator, artes liberales? & si quæ reliquæ sunt humanæ artes & scientiæ, esse spiritus dei, quum aut omnes, aut plurimæ illarum sint effectus peccati, nisi enim peccasset Adam, aut nūquam aut frustra futuræ fuissent illæ artes atq; scientiæ, quæ ex carne atq; sanguine sunt humano studio, & terrena diligentia conquisitæ, nō a spiritu dei influxæ, quæ etiam licet non raro aliquid recte & uere de diuinis disserere queant, nullam tamen propterea merentur laudem diuinitatis. Nonne confessio Nathanaël, similis erat confessioni Petri, dum diceret Nathanaël ad Christum: Rabbi, tu es filius dei, tu es rex Israël, & Petrus dixisset: Tu es Christus filius dei uiui, tamen solo Petro dicitur a Christo: Beatus es quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cælis est, Nathanaël autem redargutus est, sicut hæc dilucide declarat Chrysostomus, Homelia quinquagesima quinta super Matth. Animalis igitur homo est, omnis

qui

qui ex carne,& sanguine,& uoluntate uiri,natus licet in animam uiuentem, nondum tamen regeneratus ex deo, dei filius factus est, nec accepit inhabitantem in se spiritum dei. Hæc autem quæ ad scientias attinent,ut intelligantur etiam ab eis, qui in theologica palestra nõ sunt admodum exercitati, paucis uerbis explicabimus,dicentes,duplex esse scientiarum genus, unum quod ex principijs naturali intelligentiæ notis eruitur, ut sunt Arithmetica & Geometria,siue quod ex præcedentis scientię principijs dimanat, ut Musica & optica ex arithmetica & geometria, & illæ a Peripateticis proprie dicuntur scientiæ, ad quarum perceptionem opinabilia phantasmata opitulãtur, quæ in sensu incipiunt, atq; ea semper fuit omnium ætatum unanimis scholasticorum sententia,ut humano intellectu nõ capiantur,quę prius in hominis sensu non fuerunt.Quæ igitur intellectus non capit,de his neq; ratio, neque illius discursus quicquam discernere, aut iudicare potest,quæ ergo sensum omnino effugiunt, de his nulla potest esse proprie dicta scientia, quæ autem sensu percipiuntur, infra scientiam sunt,sic quæ nec sensuum apprehensu,nec rationis discursu, ne logici artificij argumentis acquiruntur, sed nobiliori quadam noticia, a mentis lumine supernæ illabuntur,

 hæc

hæc longe certiora & solidiora supra proprie dictam scientiam sunt. Nam quum a natura prorsus & ab omni materia & motu sint essentialiter absoluta, nulla erit eorum proprie dicta scientia, sed alius generis, firmior & ualidior noticia, cuius possessio, ut fatetur Aristoteles, uidetur magis diuinitus illabi, q̄ humanitus acquiri, unde etiam in resolutionum posteriorum libro dicit, immediatorum scientiam indemonstrabilem esse, & beatus Athanasius libro tertio contra Arrianos ait: Simplicitatis fides melior est q̄ curiositatis persuasiua ratio. Idem in opere contra Grecos inquit: Ipsa quidem de cultu diuino, & de uniuersorū ueritate cognitio, non tam instituta ab hominibus doctrina eget, sed a superis habet notorium suum, & Gregorius Nazianzenus libro secundo, theologię ait. Non comprehensibile fore humano discursui diuinum, neq; totum quid contingit imaginari, & Lucius Aurelius commodus, in oratiōe pro christianis, coram Marco Aurelio Antonino habita, ostēdit, de diuinis dogmatibus, non eisdem argumentis quibus de humanis artibus posse persuaderi. Est enim (ut ait Iob) deus magnus, uincens omnem scientiam nostram. Cognitio igitur supernaturalium & diuinorꝝ, ab inerrabili mente pendet, nō e ratione, quę potest errare, quæ

ue

ut idem fatetur Aristoteles, non minus falsum suscipit q̃ opinio, his ita prænarratis dico scientiam omnem, de qua ego in Declamatione mea loquor, & quam Aristoteles proprie dicit scientiam, scilicet habitum cõclusionis per demonstrationẽ acquisitum, esse animalem, carnalem, & erroris admissiuam, quæ non potest comprehendere, quæ sunt spiritus dei. Scientia autem de qua in alligatis per articulatorem scripturis agitur, esse alius generis scientiam, uidelicet spiritualẽ & a deo influxam, de qua alibi ait Ecclesiasticus: Fons sapientię uerbum dei in excelsis, & ingressus illius mandata ęterna, q̃ ipsa etiam duplex est, una cõtemplatiua, in qua lumen spũs sancti, cadens super intellectum nr̃m, moueat liberam credendi uoluntatem, & hæc est cuius ueritas sola est ab autoritate reuelantis, & in qua nullus dominatur syllogismus, & hęc dicitur sapiẽtia, & domina, & sponsa. Altera est scientia actualis, quæ & actiua, siue practica, siue scientia mandatorum dicitur, & ipsa quidem uia est ad spiritualis scientiæ lumen, per emendationis gratiam, & opera charitatis, promouens intellectum, sicut scriptum est: Beati mundo corde, quoniam ipsi deum uidebunt, & ista bona opera, & uirtutes morales, & purgatoriæ, sunt illæ ancillæ, De quibus loquitur Salomon, in loco ab

articulatore citato, non illæ ſcientiæ carnales & mundanæ, quæ in eodem loco deſignantur per mulierem ſtultam & clamoſam, cuius conuiuæ ſunt in inferno, de quibus ſcientijs dictū eſt per Apoſtolum. In multa ſciētia multa indignatio, & quod ſcientia inflat. Et alibi per Eſaiam: Scientia tua, & ſapientia tua, ea ipſa decepit te, & Eccleſiaſticus ait, qui addit ſcientiam, addit dolorem, & Hieremias ait: Stultus factus eſt omnis homo a ſcientia, nihil ſiquidem ad fœlicitatem conſequendam pertinet, (ut ait Auguſti. in Enchiridio) ſcire quę in naturę ſinu occultantur, cauſas corporalium motionum, unde tremor terris, qua ui maria alta tumeſcant obijcibus ruptis rurſuſque in ſeipſa reſidant. Quod ſi cauſæ corporalium motionū noſcendæ nobis eſſent, nullas magis noſſe, q̄ noſtrę ualetudinis deberemus, quia uero eis ignoratis, medicos quærimus. Quis non uideat, reliqua quæ de ſecretis cœli & terræ nos latent, quanta patientia ſint neſcienda, huc accedit etiā allegoria Iacob, qui ex ancillis & uxoribus genuit populum dei, nec adulteratur in ancillis, quia ſponte illas obtulerunt uxores, dummodo ipſæ ſuſciperent proles ex ancillis, ita etiam ſi in rebus creatis ſpeculandis, & inquirendis delectatur homo, non peccat, mō oīa dirigat in deū, & in eius contēplationem.

Scio

THEOLOGISTAS LOVANIEN.

VIII.

SCio in primitiua ecclesia institutas fuisse Christianas scholas, in quibus utriusque sexus iuuentus, non in humanis artibus, quae in prophanis academiis tradebantur, sed in fidei disciplina erudiebatur a senioribus ecclesiae, ex quibus scholis deinde tot sacerdotum collegia, tot monachorum monasteria, tot fratrum sodalitia, saluberrima foecunditate pullularunt, quae nobis priscis illis temporibus, tot sanctissimos pariter & doctissimos theologos acerrimosque fidei propugnatores dederunt, qui non in dialecticis contentionibus, & scientiis mundanis incumbebant, sed in doctrina spiritus, & ostensione uirtutis, ut dii prope putarentur ubi autem posterioribus temporibus, collegiorum praesides, & monasteriorum abbates, aucti opibus, ocio tepescerent, & cura temporalium distraherentur a uetere instituto, cautum est a Romanis pontificibus in suis decretalibus, de magistris in celebribus ecclesiarum collegiis conducendis. Verum nō qui poëtarum fabulas, aut Aristotelis contentiosos syllogismos, & mathematicos labyrinthos, & quę prophanarum academiarum professiones sunt doceant, sed qui grammaticam & linguas doceant, Hebraicam, Graecam, Latinam, Arabicam, Chaldaicam, quod condu-

D v cant

eant ad intelligentiam scripturarum, & plus q̃ omnes reliquæ artes & scientiæ, & in Decretis distinct. ix. recitantur Augustini uerba, ut ueterum librorum fides de Hebræis uoluminibus examinanda est, ita nouorum ueritas græci sermonis normam desiderat, hinc Augustinus contra Cresconium Donatistam, iam per articulatorem superius citatum, sese excusans ostendit, sermonis elegantiam, & grammaticæ noticiam, rectamque rationandi disciplinam, posse plurimum conferre, atque tamen hunc eloquentiæ ornatum, hancq; linguarum peritiã, hodie scholastici theologi iunctis phalangibus tanto odio persequuntur, ut eas ueluti omnium schismatum & hæresum caussas, ab omni loco exterminari uelint, nec eloquentiam, nec quicquam elegantis disciplinæ pati possunt, introductis uice illarũ rixosis sophismatibus, nec se ullo modo nisi euersis bonis literis fore incolumes putant, & quum non admittatur ad theologiam, qui ignorat parua logicalia, admittitur qui nescit grammaticam, quã si iste articulator didicisset, non fuisset interpretatus pro declamatione assertionem.

I X.

QVOD autem per artes liberales declaratur scriptura, & confundantur hæreses, hoc ego nunc primum edoctus, hactenus

nus nesciui, fateorq; hanc meam profundam dormitantiam, fateor ingenij mei tarditatem, qui hoc non sum assequutus. Heu me ter infelicem, qui credidi sacram scripturam a nullis humanis disciplinis accipere lumen, sed ipsam cęteras omnes illuminare, dijudicare, & discernere, putauique hæreses suum robur, & fundamentum, habere in scientijs humanis, quod ego per totam illam Declamationem meam, multiplicibus argumentis, rationibus, authoritatibus, testimonijs, exemplis, demonstrare conatus sum. Nam Hieronymus in psalmum centesimum scribens, syllogisandi artem, theologiæ applicatam, comparat plagis Aegypti, & in psalmum cxliij. interpretatur dialecticam esse illam latam uiam quę ducit ad mortē, & ad Damasum ait de Hebraicis disputantem, non decet Aristotelis argumenta conquirere, quin & legi Ambrosium Letanijs addidisse, a dialecticis, libera nos dñe. Nam garrula logica, theologiæ plus obest, q̄ confert. His & similium authoritatibus persuasus, putaui nō posse fidei christianę robur, atq; lumen, aliunde pendere, quam ab ipso uerbo dei, & Iesu Christi, qui est gladius spiritus, & gladius oris domini, quo solo confunduntur hęreses & interficitur homo peccati.

Verum

X.

VErum doctores scholastici, super primum sententiarum scribentes, ubi tractant eam quæstionē, an theologia sit sui gratia, & an cæteræ scientiæ ad eam ordinentur, communiter concludunt, illam sui causa esse, & ad nullam scientiam externam cōstitutam, sed cætera omnia scientiarum genera, sic ad eam statuta, ut ipsa sit dominatrix, & rectrix omnium, non quod ipsa a cæteris instruatur, aut elucidetur, egeatq; illarum ministerio, & Augustinus libro secundo, capite trigesimo primo contra Cresconium grammaticum, dissserit de scripturis sacris, quas ecclesiæ Canon complectitur, omnino non licere iudicare per humanas scientias, sed secundum eas de cæteris literis & fidelium & infidelium iudicandum, quod malitiose dissimulauit articulator, qui Augustinum contra Cresconium hic pro se citauit, nunc si id prę stare possunt artes liberales, ut per illas elucidetur scriptura, & confundantur hæreses, longe ego aberraui a scopo, in ea hucusq; opinione uersatus, hanc esse unam theologiæ pestem, ex humanis dogmatibus interpretari diuina, uixque aliter sentire potuissem, ni iste articulator me reuocaret, ostendens etiam sapientis & Apostoli testimoniis, q̊d artes liberales, quia elucidant scripturam,

ram, uitã æternã habebunt, & qui eas ignorat ignorabitur, quodque propterea captiuus ductus est populus, quia non habuit illarum scientiam. An non suaue quippiam est adeo esse diuitem scripturarum, quis non miretur sapientiam Louaniensium theologorum, quis tot ac tantis scripturarum testimoniis, tam appositæ citatis, non reuinceretur hæreseos, & ad palinodiam adigeretur. Pudet me uere meorum lapsuum, qui hacten⁹ nesciuerim eiusmodi dogmata, certe non habeo quod ad hæc respondeam, quia nihil in illis habetur responso dignum, quæ & lectiõe sunt indigna, sed sperabat iste articulator, solis barbaris & ignauis cerebellis loqui, non discreturis, quid ueri in rebus, & quid falsi sit, atque ideo sibi licere omnia. Dico igitur ꝙ intellectum sacrarum literarum pendere atq; colligi ex artibus liberalibus, nisi grãmaticam intelligamus accipi, error est, nec ostendi potest aliquis, qui scripturam sacram per Dialecticam & artes liberales sit interpretatus, quodque id illi licuerit, quod qui facere præsumpserit, quemadmodum asina Balaam sonabit, & loquetur, ignorans quid dicat, nihil enim commercii christianæ fidei, cum artibus prophanis, nihil dialecticis argutiis, cum diuinæ sapientiæ mysteriis, Christus illa docet, non Aristoteles, gratia

hæc

hæc largitur, non ratiocinatio, afflatus illa præstat, non syllogismus, non a logicis cõsequentijs nomen habet theologus, sed a diuinis oraculis, ab ipso inquam uerbo dei. Ad scripturas autem contra me citatas, dico articulatorem esse hæreticum, siquidem hæreticus est, quicunq; aliter scripturam intelligit, q̃ sensus spiritus sancti efflagitat, ut habetur xxiiij. quę. iij. hæresis secundum Hieronymum, atque est reuera hæreticum, sacram scipturam obstinate ad hæreticum sensum detorquere, & non bona fide citare.

X I.

ITa ne tandem corruit, uetus illud & Græcanicum prouerbium: Nihil scire fœlicissima uita, quod si a me repertum esset, erat fortasse, quod infelix articulator iste contra me succenseret, sed quum uideam illius patrocinium suscepisse, quia posui illud in præliminari pagina declamationis meæ, experiar si forte commodiore interp̃tatione, potero illud, aut tueri, aut excusare. Necq; uero hic ingrediar disputationem illam profundissimam, de nihilo ex quo cuncta creata sunt a deo, cuius scientia proculdubio fœlicissima est, sed obsequentes articulatoris hebetudini, ignorantiam tuebimur, facit igitur pro illo, in primis quod ait

alicubi Augustin. Deum uidelicet potius ignorantia quam scientia attingi. Atque quæ modo maior fleicitas, quam attingere deum? Hinc Dionysius ad Caium, ignorantiam perfectissimam scientiam uocat, & de ipsa ignorandi scientia, passim in multis locis mentionem facit. Et Philo Hebræus in quæstionibus super Genesim ait: Finis scientiæ in deo reconditus est, quem etiam testem anima uocat cum pura conscientia confitetur suam ignorantiam, sola enim nouit anima, quia nihil nouit firmiter. Non est ergo uera & perfecta scientia (ut ait Nicolaus de Cusa) qua quis credit se scire, quod scire nequit, sed ubi scire est se non posse scire. Nonne cæcus aliquis audiens quempiam de Solis claritudine quanta sit, multa docentem, arbitrabitur, per hæc ipsa quæ audierit, habere se aliquam solaris luminis scientiam, quod tamen ignorat, quia lux solo uisu attingitur, uidens autem, quum uiderit claritatem solis uisum superare, fatetur se illam penitus ignorare, habetque cum luminis illius experientia, etiam ignorantiæ suæ scientiam. Cæcus uero, neque ignorantiæ scientiam habet, neque ullam illius quod se scire putat experientiam, sic multi philosophi & magistri humanis scientijs clari, sed oculo mentis cæci, & suæ cæcitatis scientiam non habentes, putantes se uidere, obduran-

durantur in aſſertionibus ſuis. Sic multi qui ſe theologos dicunt, cum habent ſcripturam, in qua ueluti in agro abſcōditus eſt theſaurus regni dei, ex ſola agri poſſeſſione, ſeſe diuites putant, & ſcripturarum prodigi, quæcunq; in patribus alicubi legerunt, ad ſuas opiniones illuſtrandas, pro lapidibus pręcioſis (tanquam de theſauris ſuis noua & uetera) ſine iudicio producunt, putātes ſe ſtatuere articulos fidei, quum longiſſime nonnunquam aberrēt a ſcopo ueritatis. Qui autem uidet ſibi theſaurum agri manere abſcōditum ab oculis ſuis, in hoc ſapiētior eſt cæteris, quia ſcit ſe pauperem qđ illi ignorant, unde Algazel in ſua methaphiſica ait: Quiſquis per probationem neceſſario cognoſcit, & apprehendit impoſſibilitatem ſuam, ipſe ſui eſt cognitor, & apprehenſor, quoniam apprehendit ſcire ipm̄ a nullo poſſe comprehendi, & hæc eſt fœliciſſima illa ignorantia, quæ longiſſime ſuperexcellit omnem humanam ſcientiam, quam profeſſus mihi uidetur Cotta apud Ciceronem, omnibus fere, inquiens, in rebus quid non ſit q̄ quid ſit dixero, & ſacer ille Dionyſius ait: tutiores circa deum eſſe negationes q̄ affirmationes, quod etiam diuus ille Plato in Parmenide in primis obſeruat, & in epiſtola ad Dionyſium regem ſeruari iubet, denique de hac ignorandi ſcientia,

multi sancti & mystici theologi, editis libris profunde locuti sunt, in primis beatus ille Dionysius Areopagita, item Marius Victorinus ad candidum Arrianum, Item Theodotus in eo libro, quem inscripsit clauem philosophorum. Item Ioannes Scotigena in tomis paraphraseos, & Ioannes Mosbacēsis, in commentarijs Proculi. Item Maximus monachus, Hugo de sancto Victore, Robertus Linconiensis, & prænominatus Scotigena, commentatores in mysticam theologiam beati Dionysij supra dicti. Ex recentioribus uero, Nicolaus de Cusa cardinalis, de hac doctissimum librum conscripsit, quem de docta ignorantia intitulauit, tum etiam in alijs plærisque suis opusculis, de eadem commeminit. Sed condonemus huic articulatori, suam, non doctam, sed crassam ignorantiā, qui pauca legit, & minus quę legit intelligit, & ut sine iudicio patrum authoritates deuorauit, ita incoctas, & indigestas, hic illas contra me euomuit, & impotenter deprauando detorsit, ad firmādam calumniam cui se addicauit, qui quum sit iam doctę ignorantiæ incapax, melius imposuisset ori suo silentium, & quod intelligere nequit, admiraretur potius q̄ morderet.

XII.

NVnc ad secundam assertionem mihi respondendum est, quæ quum de rigore sermonis nullum contineat errorem, addiuinat ille argutulus articulator sensum, quē impugnet, inquiens: Quasi uellet innuere, &c. nec aliam scripturam contra me producit, prę ter Aristotelem, & c. si quis artem. xxxvij.d. in quibus cardinem uictoriæ locat, ac si obligarent, nos tāquam articuli fidei. Hic ego primo respondeo, ꝙ ad reuincendum aliquem hęreseos, aut impietatis, non ualet argumentum a quasi, sed ut inquit Hieronym. ad Ctesiphontem, quod a nobis asseritur, sacrarum scripturarum testimonijs asserendum est, in quibus quotidie credentibus loquitur deus. Idem psalmo xcviij. ait: Omne quod loquimur, debemus affimare ex scripturis sanctis. Et in epistolam ad Titum dicit, sine authoritate scripturę, garrulitas non habet locum, quia ut inquit super xxiij. ca. Matt. quod de scripturis non habet authoritatem, eadem facilitate contēnitur qua probatur. Hinc Origenes super Hieremiam homelia prima: Necesse est (inquit) nobis scripturas sanctas in testimonium uocare, sensus quippe nostri, & enarrationes, sine his testibus, non habēt fidem. Deinde scire cupit an hæreticus est, qui cōtradicit Aristoteli, aut nō credit illius somnijs. An periculum est, subuer

sam

sam iri relligionem christianam, si quis alicubi dissentiat ab Aristotele, aut Gratiano, quū secundum Speculatorem, Ioan. And. Panor. Feli. Paul. de Cast. & cæteros iurisconsultos. Gratianus nūquam habuit authoritatem quęlibet canonisandi, atq; ipse Scotus, bonis rationibus motus, dicit sibi non esse manifestum, q̄ canones per Gratianum collecti, omnes obstringant, ego hoc dico, & firmiter assero, nō ualere consequentiam, hęc propositio siue assertio est contra dicta Aristotelis, aut etiā Augustini, aut Gratiani, aut contra alium quemuis doctorem ecclesiæ, ergo est hæretica, impia, aut scandalosa. Hæreticus nemo pronunciādus est, nisi qui apostolicis authoritatibus, erroris cōtra fidem & ecclesiam publice cōuictus, mutare noluerit insana dogmata. Quod si quis etiam haberet erroneam opinionem, de rebus fidei, adhuc per ecclesiam non determinatis, modo in uoluntate eius nulla sit macula, ille nec peccat mortaliter, nec dicendus est hæreticus.

XIII.

SI calumniandi passio, non incessisset hunc articulatorē, intelligere poterat, me loqui de bonitate operatiua, quę est habitus uoluntatis, siue uoluntas confirmata consuetudine, in

operandis bonis, ad quam bonitatem parum aut nihil ſcientiæ operantur, quod ipſe uerum fatetur Ariſtoteles, inquiens, ſcire parum aut nihil operatur ad uirtutem, ſiquidem in humana anima, uoluntas Imperatoris uicem gerit, cui ſubſunt & parent omnia. Scientiæ uero, & artes, atq; memoria, cęteræque apprehenſiuæ uirtutes, conſiliariorum uice funguntur, utilitates & pericula præmonſtrantes, nuncianti bus ſenſibus, cæteriſq; uiribus exequentibus. Manifeſtum enim eſt, quod ut res uł bene uel male adminiſtrētur, totum hoc a bonitate uel malicia imperatoris illius (uolūtatis inquam) pendere. Nam tollatur ab homine bonitas uoluntatis etiam datis & poſitis illi omnibus ſcientijs, malus homo dicetur, adſit bonitas uoluntatis, etiam ablatis reliquis omnibus, homo bonus erit. Quod autem ad ueritatem attinet Petrus Apoſtolus nō aliter probat fidei ueritatem, q̃ ex doctoris certitudine. Cur non idem licebit de ſcientijs? & hanc fuiſſe intentionem meam, facile intelligere potuiſſet, ſi iſte Ariſtotelicus theologus, Magiſtrorum noſtrorum paraſitus, amaret ueritatem, & integram declamationem meam attente legiſſet. Oportet enim qui ſcribentis in re aliqua mentem inueſtigare uelit, ut omnia attente legat, & in unam conformem ſententiam conferat.

facile

facile enim est ex truncatis scripturis, aliquid reperire, quod offendat.

XIIII.

VERVM minime hac in re me refellere quibis, sed cōnectere nugas frustra conaris, quum allegatus per te canon, duntaxat benedicendi & rationandi disciplinas se non improbare dicat, cæteras artes liberales dicat non esse scientias pietatis, esse autem scientias pietatis, nosse legere scripturas, & intelligere prophetas, euangelio credere, apostolos non ignorare. Et ibidem in c. ideo prohibetur, interpretatur ex uerbis Isidiori, illud Apostoli: Qui ignorat ignorabitur, quod de eo intelligendum sit, qui noluit intelligere ut bene ageret. Deniq; tota illa distinctio, cum sequenti, plus aduersatur huic articulatori, q̃ patrocinatur. Hæc est illa ignorantia, propter quam captiuus ductus est populus, sic enim prosequitur hunc sermonem propheta, inquiens: Abiecerunt enim legem domini exercituum, & sermonem sancti Israël blasphemauerunt, propterea iratus est furor domini in populum suum, non exprobratur illis ignorantia artium liberalium, & philosophiæ, sed ignorantia legis, & sermonum domini, ipsius inquam uerbi dei.

XV.

POST hæc ſcientificus articulator, plenus aurarum buccis, colligit magnā congeriem aliarum propoſitionum, quas omnes uno nomine damnandas, eódemq; uaſe ſimul in barathrū detrudendas cenſet, uocans eas piarum aurium offenſiuas, ex quo probabiliter conijcio, priores illas, qbus iam reſpōdimus, cēſeri ab illo hæreticas, & blaſphemas, quum ea ſit doctrinalis inquiſitiōis ſcholaſtica conſuetudo. Primo hæreticas, & ſchiſmaticas, deinde ſcandaloſas, & piarum aurium offenſiuas, per ordinem locare. Nunc ergo propoſitiones illas, quibus tā impie pias, aliquorum arcadicorum theologorum aures offendi, examinemus, ſi prius illos admonuero, ut caueant, ne quando dum putant in meis ſcriptis offendi, ſibijpſis temere iudicando offendiculi ſint authores.

X V I.

HARVM prima habet, Canones ſacerdotes ſublatis honeſtis nuptijs turpiter ſcortari compellunt. Hic puto offendit uerbū compellunt, quod iſte articulator in peiorem partem interpretatur, ac ſi dixiſſem: Canones præcipere ſcortationem, ſiue illius eſſe cauſam, quum hoc uerbum compellunt, eo loci poſitum ſit occaſionaliter in ſubiecto, nō cauſaliter in efficiente, aut ſi malint dicam logico more

more, occasionaliter in prędicato, non causaliter in subiecto, necp id citra cõsuetudinem latini sermonis, etiã scholasticis theologis usitatũ, ut quũ asserunt deũ esse occasionẽ mali, sed esse causam mali negant, neque aliud sonat hic compellunt, quam incontinentes & urentes sacerdotes, matrimonio iungi non permittunt. Loquor enim non de castis sacerdotibus, sed de concubinarijs, & turpiter uiuentibus, quorum ubique nunc & publica, & magna admodum, turba est, quos melius esset habere uxores, quam tam impuro cœlibatu tenere publicas concubinas, conniuentibus ad hæc aliquibus Pontificibus, & Episcopis, & accepto in singulos annos nummo aureo, ista permittentibus, nec deest huic turpitudini canonici iuris priuilegium, quo statuitur concubinam sacerdotis gaudere emunitate, & esse de foro ecclesiæ, ne a seculari iudice conueniri possit, ut habetur in. c. si concubinæ de sen. exc. & doctores communiter tenent.

XVII.

ATq; ad hanc propositionem, rursus infęlix articulator iste, temere obstrepẽs, diuinat sensum, quẽ sibi statuit impugnare, dũ inqt, uolẽs innuere, &c̃. Huc ergo seqmini dul

cem parentem porci, ſed liceat nunc etiam mi-
hi contra diuinare, quid hoc loci ſentiat ipſe.
Nonne ꝙ cœlibatus ſacerdotum ſit de iure di
uino, ita, ut nihil poſſit in illo humani iuris di-
ſpoſitio immutare, atqꝫ hoc eſt falſiſſimum, &
poteſtati eccleſiæ derogatiuum, ac ſcandalo-
ſum. Quum cœlibatus ſacerdotum, plane ſit
iuris humani, ſiue poſitiui, qui per pōtificem,
uel concilium, pro ratione temporum, loco-
rum, perſonarum, ſeu alia quauis graui, ſeu ra
tionabili cauſſa, poteſt remitti, mutari, uel o-
mnino tolli. Quinimo, Pium ſecundum, Ro-
manum Pontificem, olim dixiſſe conſtat, ob
graues cauſſas, ereptas ſacerdotibus uxores,
ſed ob grauiores, illis fore reddendas.

XVIII.

QVOD autem dicit, a morte Chriſti nul-
lum ſacerdotem duxiſſe uxorem, illa
ſunt adulantis & formidoloſi ſophiſtę delira-
menta, quibus tota primitiua eccleſia, multa-
que Romanorum Pontificum diplomata re-
clamant. Quod ſi Chi ſtus & apoſtoli uetuiſ-
ſent ſacerdotibus matrimonium, non recepiſ-
ſet illa primitiua Eccleſia, nec indulſiſſent illa
pontifices, quum lex euāgelica, nec reijci poſ-
ſit, nec relaxari, ſed ignoſcendum huic deſidi-
oſo articulatori, qui ueterum hiſtorias non le-
git, neqꝫ etiam uulgatiſſimam theologis An-

tonini summam consuluit. Nūc ergo quid periculi est, si dixissem, pro statu horum temporum, pro honestate clericorum, melius esse, ut sublato rigore iuris, permittantur illis honestæ nuptiæ, potius q̃ sub certa mulcta concubinatus: quodq; sacerdotes in cœlibatu turpiter libidini seruiētes, honesti matrimonij permissione subleuarentur. Neq; uero propterea probo, neq; laudo, eos qui his temporibus sacerdotes, putant sibi licere, contrahere matrimonium contra statuta pontificū & ecclesię, propterea, quod multi contra eadem statuta, publice teneant concubinas: neq; etiam assentior huic propositioni, qđ sacerdoti in sacris constituto, Papa non possit permittere nuptias, quum hęc per scripturā efficaciter probari nō possit, neq; per ecclesiam determinatum sit, illam infallibilem continere ueritatem, & quæ ad hanc rem adduci possunt sacræ literæ, magis stant a sententia opposita. Et hodie adhuc Græcorum sacerdotes ducunt uxores, etiam post susceptum ordinem, neque propterea habentur irregulares, aut impij, & Romanorum canon, iubet sacerdotem qui uxorem duxerit, suspendi ab officio, & ministerio sacerdotali, non a laqueo, & arboribus, liberumque relinquit, ad officium posse reuerti. Quin cōstat Romanum Pontificem, aliquando Cardinali cui-

dam permisisse, ut nuberet, atq; suscepta prole, rediret si uellet, ad pristinam Cardinalitiam dignitatem, non ergo habētur pro impijs, sed pro tempore duntaxat irregulares.

X I X.

PROinde nunc atrox mihi crimen obijcitur, q̄ Lutherū uocauerim inuictum hæreticum. Nescio an forte sint, aliqui tam superstitiose theologi, qui inuideant Luthero nomen hæretici, tanquam illi cum Paulo apostolo commune, qui in actib⁹ apostolicis, coram Felice pręside, confitetur se seruire deo, secundum sectam, quam hęresim Iudæi uocant, uerum ego non dubito, quin probent Magistri nostri Louanienses, q̄ Lutherum uocauerim hæreticum, sed offendit forte, quod dixerim inuictum, quem ipsi cum Coloniensibus complicibus suis, primi omnium doctrinaliter cōdemnarunt. At ego Lutherum hæreseos damnatum non nescio, sed uictum non uideo, quum ille in hunc diem adhuc proficiat in pugna, regnetq; in animis populorum, quos penes tantam fidem authoritatemq; conciliauit illi plurimorum sacerdotum & monachorum & magistrorum nostrorum improbitas, inscitia, malicia, mendacia, de euentu loquor, non de dogmate, qui etiāsi scholasticissime oppugnatus sit, si rigidissime iudicatus sit, si augu-

stiss

ctissime damnatus sit, omnia tamen infeliciter aduersus illum gesta sunt, nec profuerũt, quo minus grassaretur hoc incendiũ, cui quo plus a magistris nostris, etiam a principibus & pontificibus repugnatum est, hoc latius dilatatum est, & iam etiam plerique principes, & epi, & eruditi, & theologi q̃ plurimi, & quędam integrę academiae in illius dogmata discesserunt, & populus fere plus fauet Luthero, q̃ Romanę ecclesiae, atque Pontifici, quod si uictus est Lutherus, quid conclamatur ad generale concilium? Quid tantum negotij facessitur, non solũ magistris nostris (qui illum iam non minus metuunt, q̃ olim contempserunt) sed Pontificibus, & Caesaribus, summis Christianae relligionis monarchis. Certe oppugnatum q̃ ualidissime Lutherũ nouimus, uictum nondum uidimus. Primo enim in arenam hanc descenderunt Prierias, Hochstratus, Eckius. Sed ita pugnantes ut nil praeter risum reportarent. Successerunt monachi, apud rudem plebem contumeliose contra Lutherum uociferantes, quid egerunt nisi quod ea quae hactenus latino sermone a doctis intra scholarum parietes agebantur, sparserunt in uulgus, & Lutherum saxonice scribere impulerunt factaque est uberrima heresum sementis. Prodierunt postea academiae Louaniensis, Coloniensis, Parisiensis, cũ suis nudis

articu-

articulis & doctrinalibus damnatiõibus, quæ dum fumis & librorum incẽdijs implerent omnia acsi posset ignis ignem restinguere, Lutheri libros desiderabiliores uendibilioresq; reddiderunt. Tandem prodijt terrifica Leonis bulla, hæc adeo contempta est a Lutheranis, ut non dubitarint illam cõtumeliosis scholijs & glossematibus, sub diuo catamidiandam exponere. Additum est diploma Cęsaris nihilo fœlicius successit. Porro seuitum est hominum carnificina, quid aliud actum quàm truncata Hydræ capita. An hoc est uicisse Lutherum? De euentu loq̊r non de dogmate atq; utinam non etiã relligiosius p̃dicaretur Christus ab aliquibus hæreticis, q̃ a magistris nostris. An olim uictus dicebatur Arrius, quando plures habebat ecclesias q̃ orthodoxi, quãdo Romanus Pontifex & Imperator, erãt Arriani, quando uix tres episcopi superessent orthodoxi, quãdo in concilio Arrianorum, plures sederent episcopi suum dogma probantes q̃ in concilio ecclesiæ, ubi fuerat damnatum? An uictus dicitur Mahumetes, cuius secta in hunc diẽ latius patet q̃ relligio christiana? Iterum dico me de euentu loqui, non de dogmate. Quid ergo peccaui, si dixero Lutherum inuictum hæreticum, utinam mentiar, & Lutherus ab istis doctrinalibus damnatoribus, tam

fœlic

fœliciter fuisset deuictus, q̃ fortiter prouocatus. Vtinam non solum sit inuictus hæreticus, & non etiam hæreticorum uictor, magno magistrorum nostrorum dedecore. Quis enim uicit anabaptistas? Quis restitit Sacramentarijs? Nonne unus Lutherus? Date uos uel unũ scriptum academiarum uestrarum, quo uel illos uel digitum latũ loco moueritis. Quæ utilitas uestra in ecclesia, an sufficit dicere: damnamus, quia sic determinauit Ecclesia? (ad cuius decreta tam strenue fugiunt Magistri nostri, quoties urgentur & hærent in causa, nesciẽtes producere scripturam qua se tueantur.) Certe idem sciunt quicunq; analphabeti rustici & idiotæ, idem potuissent suo tempore dixisse Hieronymus & Augustinus si id satis fuisset reuincendis hęreticis. O nunc salutarem hęreticum Lutherum, qui dormientibus magistris nostris, & longum somnum stertentibus, solus uigilauit pro ecclesia, illamque tam ualidis, tam uiolentis, anabaptistarum & sacramentariorum hæresibus totam pene Germaniam occupaturis liberauit solus. Sed uideor hic probare Lutherum, & in hoc quidem probo. Sed nolite irasci, probo non aliter q̃ serpentem in teriaca, qui quum ipse sit uenenum, in hac etiam uenenis est uenenum: quod si uos nunc tã expediti sitis, ad illum irrefutabilibus argumen-

tis

illis expugnandum, q̃ olim prom, ti fuistis, nũ dis sententijs condemnandum, & hactenus bene successerit, pergite cum Cæsare in Germaniam, & clamate fortiter Magistri nostri, per me non stabit, q̊ minus uincatur, sed illud uos amice admonitos esse uolo, ut præstantioribus argumentis contra illum agatis, q̃ hic aduersum me utimini, quem authoritate scripturæ, & uirtute uerbi dei uictum esse oportebit. Quod si opinamini, cum Lurheranis non aliis argumentis pugnandum esse, q̃ fasciculis, & igne, uidete, & cauete, ne ipsi uobis responde ant, & flammis, & ferro. Erumpatque illorum hæresis, in atrociorem tẽpestatem. Periculose fortassis ista dico, & Lutheranorum patrocinium suscipere uidebor, quemadmodum acce pturi sint Magistri nostri, horreo, uerum ego me non Lutheranum, sed catholicum profiteor, nec in illorum gratiam, nec in istorum odi um, neq; ob quorumcunque metum fieri uolo hæreticus, & si cecidero in errorem aliquem, quod humanum est, pertinaciter perseuerare non intendo, sed ita cecidisse me fatebor, ut sci am me honestissime surgere posse.

X X.

SVccedit aliud crimen, ꝙ theologos uocarim Lenones, si ad hoc probandum, exempla adduxero, ex nouellis Bocatij, mox di

cturi sunt, illum lusisse iocis, at si ego hæc dixerim serio, nec liceat mihi, meum iocum, alterius ioco redimere, sed q̄d si ego hoc, de uno atq; altero theologo uerum faciam, ostendāq; qui lenocinio functi sunt, nonne stabit illius indefinite ueritas, etiam theologos esse lenones? puto non negabunt, sed dicent theologico nomini iniurium esse, & piarum auriū (quæ de illis tam altum sentiunt) offensiuum, fateor si serio, & iniuriandi animo dictum esset, modo quod piaculum est, si theologicum nomen admiscuerim argumento iocoso, quod ille nullum hominum genus nō ludit, quod neq; principibus, neq; pontificibus parcit, neq; sanctis patriarchis & prophetis, quo forte non iniuria reprehēdere potuissent, me ineptire ex uerbis & exemplis sacræ scripturæ, & irreligiosiore ioco ludere. Sed quia etiam ipsi theologi id nonnunquam faciunt, & a multis fieri solet citra omnem impietatis notam, iccirco transilientes hoc saxum, ad hunc lapidem cespitāt, illud in theologos scādalose dictum, ita ut etiam si uerum esset, tacuisse oportuerit, ne quid maiestatis theologico nomini decederet. Est enim hodie receptum in scholis dogma, a Beda Parisiensi profectum, ualde suspectum esse de hæresi, quicunq; quocunq; modo, male senserit de theologis, & monachis, aut de illis irre

uceren

uerentiore ſermone loquatur. At quanto irrẽ uerentius iſti theologici magiſtri noſtri, nonnunquam loquũtur de deo, de Chriſto, de intemerata uirgine Maria, quum diſputant illum potuiſſe ſuppoſitare omnem naturam, puta Crocodili, Torture, Cynocephali, & illum ſecundum naturam ſuam, non minus eſſe in culina, aut cloaca, q̃ in celo? An mater Chriſti, aliquando ſenſerit primos naturę motus, ſiue carnis pruriginẽ? & dum his obſceniora de deo, de beatiſſima uirgine, diſputare non pudet, offenduntur ſi quis inquirat. An theologus poſſit agere lenonem? an theologus poſſit eſſe nõ minus in proſtibulo, q̃ in ſchola?

XXI.

VEREbar ne poſt impaſſibiles offenſionum magiſtros noſtros, tandem etiam prodirent aduerſum me meretrices, atque Lenones, & ſui ſcandali articulos producerent. Verũ ab hoc metu præter ſpem liberatus ſum, uicitque expectationem meam, iſtius ficulnei theologi peruicacia, (quis enim expectaſſet, ut Louanienſium theologorum maieſtas, ſeſe ad meretricum lenonumque patrocinia demitteret) qui pro illis acerrime pugnat, & magna authoritate lupanaria tuetur, dignus profecto, cuius deforme patrocinium, turpi compenſetur premio, qui gratis in Veneris Phano ſacrificet, &

ficet, & in Cupidinis hortis donetur ficulnea statua. Olim iocatus Petrus Rauennas, dixerat, scholares Italos, non posse uiuere sine meretricibus. Postularunt illum scandali Magistri nostri Colonienses. Declamaui ego, rempubl. posse stare sine meretricibus, & me impietatis postulant Louanienses, & q̊d illis tunc placuit, nūc istis displicet. Itane magistris nostris, pro tempore, & loco, ueritatem, & haeresim, & scandala, praesumere licet? forte dicere illis poterimus, sicut ait Christus ad Pharisaeos: Venit Ioannes, neq; manducans neque bibens, & dicunt daemonium habet. Venit filius hominis, manducans & bibens, & dicunt ecce homo uorax, & potator uini, publicanorum & peccatorꝝ amicus. Quis istis canibus, posset rite lectum sternere, qui accubituri, huc atque huc, sic in gyrum uoluuntur, ut nescientes quã in partem casuri sint, etiam nescire cogamur, ubi puluinar illis collocãdum sit? Dico autem iterum ego, quia om̄is potestas desuper a deo est, ad honorem & utilitatem ei⁹ a quo est, exerceri debet, & non contra. Quare principes & magistratus, tenentur, eos qui in legem dei palam & publice delinquunt, iustis legibus coercere, nō publica authoritate fouere, tueri, & publicis theatris hospitari, quēadmodum de publicis usurarijs non admittendis, neq; hospi

tandis, statutum est, per Gregorium decimũ, in concilio Lugdunensi, ut habetur in c. usurarium, de usur. lib. vi. Simili ratione lupanaria, & scorta publica, fouere non licet, quum sint in Deuteronomio, atque etiam in euangelio, utraq; diuina lege, uetita, quibus accedit etiam c. meretrices xxxij. q. iiij. Nec urget me citatus per articulatorem. c. si quod uerius xxxiij qu. ij. quum Augustinus ibi loquatur de malo deliberato, & ineuitabili, de quibus alibi ait Gratian. d. xiij. c. duo mala, &. c. nerui testiculorũ, & xxij. q. ij. ca. Dauid, & aliquot sequentibus. Deinde, licet tolerabilius malum sit, adulteriũ q̃ homicidiũ, & meretricatus q̃ adulterium, tñ institutum prostibularum, atque ratio eam turpitudinem publicis indultis & priuilegijs fouendi, damnabile est. Verum ego hanc sententiam nulla pertinacia dẽfendere præsumo, sed inter illas referri uolo, in quibus unicuiq; in suo sensu abundare concessum est, idque non ueritatis diffidentia, sed seruandę modestiæ gratia. Neq; quisquam in hoc scandalizari debet, ubi dissuadentur aut reprehenduntur uitia, si quis amarulentiore hyperbole utatur, quũ eiusmodi in Hieronymo, in August. in Bernardo, in cunctis fere sanctis p̃ribus legimus, & quotidie in ecclesiasticis cõcionibus grauiora terriculamẽta inoffensi audiamus.

Verum

XXII.

VERVM, ut ſolet diſputatio diſputationem gignere, ueniam mihi dabit articulator, ex hoc argumento ſuo, & citato per illum Canone, aliquid non extra propoſitum inquirere. Si e duobus malis, quod minus eſt eligibilius eſt, tolerabilius eſt, & q͛d puto conſequi, etiam mitius puniendum eſt. Quæro, quid faciet ſacerdos incontinens, fornicabitur ne, an nubet? utrobiq; peccatum eſt, utrū q; uetitum eſt, hoc quidem lege diuina, illud conſtitutione Romanæ eccleſiæ, utriſque fidem iurauit, deo & eccleſiæ, illi in baptiſmo, huic in ordine. Quod ſi fides frangenda eſt, ſi iuſiurandum ſoluendum eſt, ſi lex prȩuaricāda eſt, utrum illorum duorum malorum eligibilius eſt, utrum tolerabilius eſt, utrum mitius puniendum eſt, fornicari, an nubere? Scimus Paulum dixiſſe, qui non continet nubat: Melius eſt nubere quàm uri. Item, unuſquiſque uxorem ſuam habeat, propter euitandam fornicationem. Sed de ſacerdote incōtinente, quid dicit articulator, an ita, qui non continet ſacerdos ſcortetur, minus malum eſt ſcortari, quàm nubere. Accedat lupanaria, proſtibula, meretrices, quarum non eſt numerus, ut non alligetur uni uxori, quoniam polluitur ſacerdotium coniugijs, nō polluitur meretricibus.

Hoccine suum argumentum erit, quomodo euadet laqueum, forte est dare aliquod medium, quo neq; meretricetur, neq; nubat, sed soluto aureo habeat concubinam. Facient fortassis pro illo, ex Toletano concilio, & ex Isidoro, duo illi canones, quos posuit Gratianus xxxiiij. d. dicentes: Q. homini christiano qui non habet uxorem, loco uxoris liceat habere concubinam, dummō unica cōcubina contentus. Neq; desunt theologi, qui opinantur, monachos & sacerdotes nō abiurare incontinentiam, sed cōiugium, quia non abiuratur, quod nulli permittitur, forte scādalizabit magistros nostros, hunc casum hic illis propositum, neq; ego serio proponerem, nisi articulatoris huius ad hoc me adigeret argumentum. Sed ne ista rursus inter articulos referantur, ego hic nihil assero, sed inquiro, cupioq; doceri huius argumenti solutionem.

XXIII.

SEquitur alia tragica propositio: **Mercatores & milites ueram pœnitentiam agere non posse**, quam non dubito a fratribus aliquibus huc insertam, ut qui plurimum soleant a mercatoribus & militibus male partorū portiunculas corradere, dum participant illis sua benefacta, & preculas, securas cōscientias pollicentes, si illis plurimum predæ in sinum ef-

fundatur, in quo habent scientiam quæstuosam. Sed quum sit hęc sententia Augustini, in libro de pœnitenti. & ego illum authorem uerborum illorum citauerim, non mecũ, sed cum Augustino hanc propositionem delitigent. Necesse enim est, ut aut illum mecum faciant scandalosum, & hęreticum, aut me cum illo pariter absoluant. Sed uideamus si forte commoda aliqua interpretatione poterit nobis succurri, atq; ego cum Augustino, ab hac sermonis scandalosa impietate liberari, ad quod nescio an op⁹ erit mirifico illo, ex magistrorum nostrorum mysterijs sophismate, quo dicunt, hanc esse ueram. Peccatores deus non exaudit, cõtra falsam, si dicatur, deus non exaudit peccatores. Quis catholicorũ dubitat, de nullius peccati pœnitentia desperandũ esse? sed ea est patrum loquendi consuetudo, ut sæpe dicant peccatum aliquod impœnitibile, seu inexpiabile, quod difficile expietur. Quemadmodum Ambrosius dixit solutionem quadragesimæ, esse peccatum inexpiabile. Et Petrus ad Symonem inquiens: Age pœnitentiam, si forte remittatur tibi cogitatio cordis tui, soli nanq; deo in manu est, dare resipiscentiam, siue pœnitentiam peccati. Potest etiã tanta esse malicia, tanta enormitas criminum, tanta continuatio & assuetudo peccandi, in homine, ue-

lut in naturam uersa, ut deus hominem illum nolit sua gratia uocare ad pœnitentiam, sicut legitur obdurasse cor Pharaōis. Legat igitur iste articulator Canones, quos Gratianus ex Leone, Chrysostomo, Gregorio, Augustino, Cassiodoro, adducit de mercatoribus, & quæ præterea præfati authores in operibus suis diuersis locis tradiderunt, neque nodum in scyrpo quærat. Quod si dicat mihi, oportuisse hęc in Declamatione explicuisse, ego non dogma interpretabar, sed declamationem scripsi, cuius argumentum non in laude, sed uituperio, non in defensione, sed accusatione uersabatur, nec concionabar apud imperitam plebem, sed scripsi doctis & eruditis, quod si his offenduntur aliqui testamētorum uenatores, licet theologiæ titulo inflentur, imputent suæ infelicitati, qui non didicerunt tropos sermonum & scripturarū, necessarios ad eorum bonam intelligentiam, ac non mox damnent, quicquid suam auaritiam & rapacitatem offendit.

XXIIII.

NON sunt hæc uerba mea, sed perfidus cauillator, suo more statuit sensum quē impugnaret, & scripta mea, tam in sensu, q̃ in uerbis deprauauit. Ego in capite de arte militari sic scripsi: Augustinus atq; Bernardus, catholici

tholici in ecclesia doctores hãc alicubi proba-
uerunt,& pontificia decreta illam non impro-
bant,licet Christus &apostoli longe aliter sen
tiant. Docet Thomas in quodlibetis, non obli
gari nos de necessitate salutis credere ecclesiæ
doctoribus,neq; etiam ipsi ecclesię, nisi in his
quæ ad substantiam fidei pertinent,quia in il-
lis spiritus admonẽs, docet ecclesiam omnem
ueritatem. Atque ipse Augustinus ad Vincen
tium: Hoc genus literarum(inquit)ab authori
tate canonis distinguendum est, non enim sic
leguntur,tanquam ita ex eis testimonium pro
feratur,ut contra sentire non liceat,sicubi for
te aliter sapuerunt,quàm ueritas postulat. Sic
ego Augustini,& Bernardi, & sanctorum pa-
trum omnium,& quorumcunque eruditorum
authorum scripta, extra canonem bibliæ po-
sita, debita cum reuerentia semper suscipio,
non tamen ita authoritate illorum me obliga
ri puto,quod non liceat illis contradicere, aut
ab illis alicubi diuersum sentire,aut circa eorũ
scripta dubitare, nisi probent per scripturã sa
cram euidenter expressa,aut per uniuersalẽ ec
clesiam fuerit determinatum, illa firmã & in-
dubiam cõtinere ueritatem, sicuti de epistola
B. Leonis ad Flauianũ,factũ legitur, in.c. san-
cta Rom.xv.d. An igit Augustinus & Berna.
de bello p oĩa recte sentiãt,ego adhuc dubito,

pontificijs decretis, debitam obediētiam exhibeo, concilijs generalibus plus tribuo, tamen ineffabilem ueritatem, circa quam solam uersantur & fides & hęresis, illis nō tribuo, quum hæc sint solius sacrę scripturæ, & sanctionum uniuersalis ecclesiæ, in his quę ad substantiam fidei pertinent, in cæteris ecclesiam errare posse, etiam scholastici fatentur theologi, necq; tamen omne q̊d a Christo & spiritu sancto non est, hoc ilico illi contrarium est. Multa in scripturis exposuerūt authores, aliena a sensu spiritus sancti, & inter se pugnant contrarijs opinionibus, nonnunq̄ a seipsis dissident, quum spiritus sibi repugnare, & secum dissidere non possit, tamen non protinus contrariantur spiritui sancto, nec propterea rejciendum est, omne quod a spiritu sancto nō est, cum teste Hieronymo, nulla interpretatio sit a spiritu sancto, qui & septuaginta interpretum cellulas ꝓ fabula ridet, tamen non protinus rejciendæ sunt interpretationes, quantumcunq; inter se uariæ sint, & dissonantes, ita nec protinus damnantur per me Augustinus & Bernardus, si quid admittant aduersus consilia euangelica, ubi deest maliciosus illorū contemptus. Nonne Paulus apostolus consilium dat, quod se dicit nō habere a domino, & habet domini pręceptum, quod tamen nō exigit. Scimus quod olim

olim deus in uetere testamento permiserit bella, necque tamen sinebat suos principes adornare bellum, nisi prius obtulissent pacem, sicut legitur Deuteronomij capite uigesimosecundo. In nouo autem Testamento, promissa est pax perpetuo fœdore conseruāda, sicut in eius recessu dixit testator Christus: Pacem meam do uobis, pacem meam relinquo uobis, cuius doctrina tota est ad charitatem, ad fraternam cōcordiam, ad patientiam & dilectionem, non admittens maleuolentiam, odium, iram, bellum, sed docens diligere inimicos, & tollenti tunicam pallium adijcere, & fraudem pati, sicut de his ad Galathas tertio, & prima Corinthiorum sexto, & Matthæi quinto, & plęrisque alijs locis docet euangelica lectio. Nullum ergo inter ueros christianos licitum est bellum, quum omne bellum ex malo sit, & cōtra euangelicam perfectionem. Et Hieronymi sententia est, olim Iudæis licuisse bellare, Christianis autem non licere, unde dico illam propositionem, Christiano ut Christiano nō licet bellare, citra omnem hęresis & impietatis notam posse defendi, neque per hoc calumniantur a me Augustinus, & Bernardus, & Ambrosius, & cæteri doctores, & pontifices, qui bella permiserunt, quod contra Christum agant, sicut neque qui iurare permittunt, ilico contra

F v Chri-

Christum permittunt, quod ille dixerit non iurandum omnino. Nam quæcunque pro perfectione euangelica prohibentur, sic prohibita intelliguntur, nisi rationabilis urgeat necessitas, ut ait. ca. ita ergo. xxij. q. i. Neque Augustinus, Bernardus, & Ambrosius, bellum simpliciter & indistincte, quantumcunque iusta de causa susceptum probant, nisi simul ex necessitate, atque cum fide, & relligionis amore fuerit susceptum, quanquam dicat Ambrosius, neque hoc esse euangelicæ perfectionis, ipseque Bernardus, mundanam militiam expresse appellat malitiam, ubi qui cadit (inquiens) perit in ęternū, qui occidit & uincit, uiuit homicida. Itaque licet a perfectis non sit bellandum, docente Apostolo ad Romanos, nobis iam ultra bella non esse carnaliter peragenda, sed animę certamina, contra spirituales aduersarios desudanda, quod idem ex uerbis Gregorij, ostendit Gratianus, in. c. nisi bella. xxiij qu. prima. Propterea tamen non plane prohibetur iustis & necessarijs causis belligerari, & si hoc non exceperit Christus, qui nec litigandum coram iudice, nec iurandum docuit, siquidē a Christo priuata uindicta prohibetur, publica quæ legum officio fit, ut iudicia, supplicia, bella, nō sic prohibetur. Quare nō etiā pugnāt cū Christo, qui q̄d ille pro perfectione

ne euangelica docuit, diuersa rõne tractant de statu ciuili. Nõ ergo protinus damnatur princeps qui bellum gerit, sicut nec iudex qui pronunciat sententiam, ꝙ agat contra Christum, & euangelium, quum agat ex officio ciuili, nõ ut christianus, neq; afflatus spiritu sancto, sed ut minister humanarum legum. Nonne Christus in totum uetat diuortiũ, excepta sola causa fornicationis, tamen Romana sedes dirimit matrimonia, multas alias ob causas, a Christo non exceptas. Sic multa conceduntur de foro iudiciali, de consuetudine, de authoritate monarcharum, quæ non sunt de perfectione Christianismi. Neque uero omne illud hæreticum est, quicquid extra euangelium est, nec plane prohibitum est, quicquid infra consilium est, Quod si utrunq; de hæresi suspectum est, utrũ propius accedit ad hæresim, dicere in totum esse abstinendum a bello, quod consonat euangelio & apostolis, an dicere licitum esse bellare, quod nusquam legitur in euangelicis literis: certe theologorum officiũ est, hortari ad charismata meliora, ad pacem, & tranquillitatem, quæ Christi doctrina est, non ad bella, ad seditiones, ad effusionem sanguinis, quæ sunt Ethnicorum. Nec decet theologos dissimulare tam aperta Christi & apostolorũ dogmata,
pro-

propter opiniones Augustini, Bernardi, Ambrosij, & aliquot caeterorum, qui licet alicubi bella probant, eadem etiam pluribus locis improbant, & detestantur. At cuperem uidere, ut isti theologistae, qui tam religiose bello patrocinantur, uel unicum Christi uerbum, aut euangelij sensum producerent, bella haec comprobantem, quod si fecerint, & non inique eo detorserint, uictum me fatebor, & herbam illis dabo.

XXV.

NEQVE haec mea uerba sunt, nec mea intentio, quod Christo repugnante, ordo militantium est in ecclesia, sed quod sceleratissimum illud militiae genus, de quo loquutus ibi fueram, praetextu ordinum illorum irrepserit in ecclesiam, quod si quis negare uelit, non deerunt ad manum horum scelestissima exempla, quorum myriadibus uel obrui posset. Proinde quum bellum res sit crudelis magis q̃ pia, & necessaria plus quam honesta, non adeo decet religiosos, euangelicam perfectionem professos, q̃ tolerabile est in hominibus prophanis, nec ipsa eorum militum primordia, uacant reprehensione. Nam quum a Ioanne patriarcha Alexandrino, primũ institutus esset ordo hospitalariorum, propter peregrinos Hierosolymam petentes, ita ut sacerdotes

dotes & fratres instructioni & sacrorum mini
sterio insisterent, cæteri autem barbari laici,
quos cõuersos uocant, peregrinos ad spectan
da sacra loca ducentes, interpretes agerent, il-
losq; a Saracenorum contumelijs tuerentur,
tum eleemosynarum collectas, dona, cætera-
que monasterij temporalia, administrarent.
Sed ut solent ex bonis principijs pessima quę-
que subsequi, quum in immẽsum creuissent rel
ligionis illius diuitiæ prædicti conuersi, qui il
larum negociationes & procurationes age-
bant, licet rudes & imperiti laici essent, in tan-
tam ambitionem elati sunt, quod supra uene-
randum sacerdotalis dignitatis ordinem, sese
extollentes, pro conuersis & seruis, totius or-
dinis domini, & præceptores facti sunt, atque
pro hospitalitate, militiam professi sunt, gra-
tissimum deo seruitium sese præstare existi-
mantes, si sua manu q̃ plurimos infideles occi
derent, & in tartara mittentes diabolo sacrifi-
carẽt, dum interea aut nullos, aut paucissimos
lucrati sunt Christo, licet hodie longe plus ue-
rubus pugnent aduersus capos & perdices, q̃
lanceis contra infideles. Cõtra quos acerrime
inuehitur diuus Bernardus, & de quibus uere
dici potest, malum illud, quod Ecclesiastes ui-
dit sub sole, uidelicet seruos in equis, & domi-
nos quasi seruos ambulantes super pedes, qđ
con-

considerantes Carthusiani, licet contemplatissimi, in hoc suæ posteritati & durationi sapienter cõsuluerunt, quod suis barbatulis conuersis, temporalium & prouentuum suorum negotiationes & procurationes, non committunt, sed seruos seruilia duntaxat curare permittunt.

X X V I.

IN capitulo de statuaria & plastica, de imaginibus & statuis in hæc uerba loquutus sum. Quin etiam hæc in templa, in sacella, in aras dei, magnis uenerationibus traducimus, non absq; idololatriæ periculo, sed hæc latius in relligione disputabimus. Nõne ibi expresse fateor, me non assertiue, nec definitiue, sed disputatiue, & inquisitiue loqui, remittẽs lectorem, ad eius rei ampliorem sermonem posterius de relligione requirendum, uidelicet in capite proprio de imaginibus, in quo post lõgam disputationem, tandem sic assertiue concludo, inquiens: Atq; hic uos scire uolo, quod quemadmodum exuperans imaginum cultus idololatria est, ita illarum pertinax detestatio hæresis est, de qua olim Philippus & Leo imperatores damnati sunt. Quis hic non uideat huius articulatoris malitiosam cauillationem, qui ista odio malo dissimulans, obticuit. Quid enim scandali est, si pro euitando scandalo, ad

moneo

moneo periculi, quod esse potest, non ex imaginum natura, sed ex immoderato, aut superstitioso cultu, uel ex defectu consilij, rudis plebeculæ. (Quum nec hodie unanimiter, nec sufficienter explicatum sit a theologis, quomodo cultus & ueneratio, competant rei inanimatæ) uel ex hypocrisi & auaritia sacerdotũ, & monachorum nonnullorum, quibus quæstus acceptior Christi gloria, quiq; ad eiusmodi plebis errorem conniuent propter lucrum, quod inde solet illis accrescere. Hinc Aegyptiorum more fere nihil non infertur aris, hinc uidemus cum Ioba & Bernardo, etiam diabolum traduci in aras dei, similiter cum Georgio crocodylum, cum Roccho canem, cum Antonio suem. Venerabile Eucharistię sacramentum, procul ab aris, ad angulum aliquem detruditur, ante quod uix una ardet olida lampas, dum insensata illa simulachra, collustrantur innumeris cęreis. Quod siquis rem diligenter expendat, comperiet, fortassis in non minorem abusum prolapsa nostra simulachra, q̃ olim fuerũt idola Ethnicorum. Quis non cultus nostris istis exhibitus est, dum alterum altero augustius adornatum, & appensis omnis generis anathematibus, uelut mercimoniarum taberna instructum, ac coëmpticijs indulgentijs, magis propitium prædicatum,

admen-

admentitiisq; miraculis, potentius & prope diuinius confictum est, contrà qua non contumelia affecta sunt nostra simulachra, si quando nobis minus propitia credita sunt. Quoties uidistis, lętis uitibus, Vrbani simulachrum, Bacchi instar frondibus coronatum, fidibus, tibijs, tympanis, praeeuntibus, comitante sacerdote, solenni gratulationis pompa, per ciuitatem humanis humeris delatum, peractisque bacchanalibus, in taberna quapiam uinaria, sacerdote & reliquis bene potis, eadem pōpa templo suo restitutum. Nonne etiam uidistis, si forte gelu, aut pruina, uites aruissent, idem simulachrū, per luta, per sordes, per stercora, laqueo tractum, insuper consputum, cōspurcatum, & omni contumeliarum genere affectum. Taceo quid uestri agāt Hollandi, cum Paulino idolo, si quando in conuersionis eius festo, aut nix ceciderit, aut pluuia, nonne hæc uidistis, & tacuistis, tacendo cōsensistis, elatis cachinnis arrisistis, & socij sceleris facti estis? Quid socij, imo uos tam pernitiosi sacrilegij, detestabiles authores extitistis, aperuistis insanę plebi tēpla, tradidistis conspurcanda simulachra, & caput abhominationis fuistis, & cauda. Hic mihi dicite magistri nostri, dicite Pontificum fiscales, dicite Christianitatis decani, dicite hæreticorum inquisitores, & magistri, quem

quem illorum unquam aut hæreseos, aut scan
dali postulastis, & nunc (si dijs placet) cogar
ego de hæresi causam dicere, si quid cõtra ali-
quot superstitiosa simulachra, illorumve abu
sus, uel hiscere ausus fuero, eo q; habetis in il-
lis relligionem quęstuosam, & quæ ad erudi-
tionem rudis plebeculæ, pro signis, uix tãdem
recepit ecclesia, fecistis uobis instrumenta aua
ritiæ uestræ, & laqueos irretiendæ pecuniæ.
Si qui ergo ex capitulo de plastica, proferunt
quod accusent, quia me oderunt, inuenient in
capite de imaginibus, unde me excusent, qui
me amant. Non enim improbo imagines, quę
ad notitiam deducunt eorum, quæ in uero uni
us dei cultu conceduntur, sed quando a cultu la
triæ unius dei abducunt, quasi in ipsis imagi-
nibus & statuis sit aliquid diuinitatis, aut illis
alligetur, tunc quia decipiunt, & a ueritate a-
uertunt, merito damnandę sunt, non aliam ob
causam, concilium Laodicense, & damnauit,
& anathemate percussit, eos qui colerent ange
los, quasi tales committerent idololatriam.
Atque utinam plebs imperita hodie non peri
clitaretur in imaginibus, & non cum accepti-
one adoraret, quas indifferenter pro signis co
lere deberet. Atque sacerdotes non quære-
rent lucrum, a quibus deus uitari iussit peri-
culum.

XXVII.

HAEC est illa execrabilis propositio, nullo satis igne expiabilis, nec in hoc seculo, nec in futuro excusabilis, & uelut Erinnis in tragœdia, quæ si in hac Declamatione scripta nō fuisset, de reliquis omnibus nihil fuisset scandali, sed in sacrosanctam cucullam offendens, omnium cęterorum reus factus sum. O facinus audax, iniquum, & impium, quale hactenus nemo omnium patrauit. Sed inuenirent hic forte Pilatus, & Herodes, aliquid quo me liberarent, nisi monachi & fratres omnes clamarent: Crucifige, crucifige, blasphemauit, dicens: Diabolus est author cucullæ, qua instar alterius baptismi, melius renascuntur Monachi quàm priore, qua etiam mortui inuoluti, sanctificari traduntur, præcipue si in sacrosancta Franciscanorum cuculla sepeliantur. Sed admiror & ualde si tam sancta sit cuculla quomodo tot ac tantos operiat calumniatores, a quo solo uitio apud Græcos diabolo nomen est? De hac ergo, quum in capitulo de statuaria & plastica, narrassem lepidam fabellam, isti sic referunt in articulum, ac si ego theologum ibi agens, hanc serio credendam concionatus essem apud populum, nec liceat mihi scribere, ꝙ pictoribus liceat palam pingere. Quis hic non uideat, quanta calumni

andi

landi ſcabies, teneat iſtos articulatores, qui etiam a iocis, & ſalibus uenantur quod condemnent. Non puto aliquos theologos tam ſtupidi, tam inſenſati cerebri eſſe, aut adeo (uel extremo ſenio) deſipere, ut putent me ſerio probare, iocum quem hic recito, quodque pro hoc ludicro, me ſerio reſpōdere uelint, quum dicat Auguſtinus, in quæſtionibus ſuper Geneſim, & habetur xxij. qu. ij. quod ait, uidelicet quæ non ſunt, ſi non ſerio, ſed ioco dicantur, non deputantur mendacia, neque piarum aurium offenſiua. Quis non rideret magiſtros noſtros, ſi ad theologicum rigorem excutere uelint, nouellas Bocatij, & facetias Pogij. Forte ſunt aliqui, qui ob magnum aliquem fratralis relligionis (ne dicam ſtupiditatis) zelū, non poſſunt ferre iocum in cucullam, dicentqꝫ cum cuculla nō fuiſſe agendū ioco, fateor me ignoraſſe hunc articulum fidei. Doceat ergo hic me primum authoritate ſcripturę ſacræ periclitari fidem, ſiquis quid iocetur in cucullam, aut fortaſſis de illa minus bene ſenſerit. Hoc unū ſcio, euangelium non docere, non præcipere, non conſulere, diſcrimina ueſtium, neqꝫ quod cultus ueſtiū, ſicut nec eſca, cōmendet homies deo, cuius ſpiritu (ut ait Pau.) transformamur de claritate in claritatem, non de colore in colorem, de cingulo in funem, de calceis in cal-

lopedia, de toga in ſagum, de ueſte in ueſtem, de ruſtico cucullo in effeminatã cucullam fratralem, ac ſi perfectio euangelicæ relligionis, pendeat a ueſte & cultu, quæ ſunt traditionis hominum. Narrauit mihi his diebus, uir quidam pius iuxta & eruditus theologus, ex familia Franciſcanorũ, & ex eius ordinis primarijs, Franciſcanos olim fuſca & fere ſubnigra ueſte uſos, quo colore adhuc moniales eius ordinis multis locis induuntur, quumque propterea ab Auguſtinianis non ſatis diſcernerentur, qui ipſi nonnunquam etiam funiculis præcingebantur, orta lite poſt multas tãdem contentiones, Auguſtiniani acceperunt latum illud, & longum pendens, pelliceum cingulũ, oſſe bubalo, aut multis ęreis emblematibus ad ornatum, deinde etiam Franciſcani lucidiore colore ſeſe ab illis diſcreuerunt. Cum eiſdem Auguſtinianis, quondam litigarunt Dominicani, coram (ſi recte memini) ſui ordinis Romano pontifice, uolentes Auguſtinianos albam ponere tunicam. Iamque ita fore decreuerat pontifex, comminatus Auguſtinianorum procuratori, ſeſe pronunciaturum, ubi redijſſet in craſtinum (egrediebatur enim urbem) quumque procurator dixiſſet Pontifici, & ſi non redieris pater ſancte. Reſpondit ille: Maneat uobis habitus ueſter cum benedictione

dei.

dei, at Pontifex eodem die occidit, sic Augustiniani fruuntur cum benedictione suo habitu inuitis Dominicanis. Non minore discordia, nuper apud Germanos contendebant inter se Franciscani, nam obseruantes aduersus cōuentuales instabant, uolentes illos in signū discretionis mutare habitum, quibus a conuentualibus respōsum fuit, sat discriminis inter illos fore, si obseruantes dimissis calceis, sua ex Italia assumerent calopodia. Has atque similes de uestitu, & cultu monachorum contentiones, si omnes recensere uellem, possem amplo uolumine insignem cucullomachiam scribere, ad q̃d si me impulerint, nec ingenium, nec oratio, nec materia mihi defutura sunt. At uero scimus Christum esse deum pacis, non contentionis, omnes ergo cultus illos, qui ex contentione sunt, quid piaculi est, si dixerimus esse inuētum diaboli, sed nolo hoc loci serio tueri, quod in declamatione serio non dixi, & ridiculę fabellę seriam interpretationem fabricare, sed ostendere uolui, istis tam pie articulatis magistris nostris. Quod tāetsi iocus sit, tamen non esse usquequaꝗ falsum, atq; licet nō sit necessario uerus, tamē forte probabilē esse, & qui citra impietatem disputari, & defendi quoquo modo posset, in quodlibetis, ut mihi & in præsens, & in reliquum, de his & simili-

 bus,

bus, aliquid declamanti, aut scripturienti, æquior sit illorum morositas, & benignior sit illorum iniquitas. Neq; iste loquendi modus, rursus offendat magistrorum nostrorum, ac latebricolarum monachorum pias auriculas, nam ego illum ex Thoma Aquinate, & magistro nostro, pariter & monacho accepi, ubi ait: Licet rationabilius sit credere, potentiam creandi, creaturæ communicari non posse, tamen defendi posse, quoquo modo, creaturam posse creare. Ad huius ergo conclusionis imitationem, liceat mihi quodlibetare (ut uestro uocabulo utar) licet rationabilius sit credere cucullam ex zelo relligionis instinctu spiritus sancti institutam, tamen defendi posse, illam quoquo modo, & nonnunquam etiam a diabolo profectam. Vtinam tanta esset cucullę sanctitas, ut omnes monachos & fratres, ad ueram pietatem inflammaret, & a diabolico calumniæ spiritu emundaret. Vtinam sacrosancta cuculla, haberet tot professionis suę imitatores, quot habet dignitatis suæ buccinatores. Ego nullos monachorum ordines, ritus, uestes, cæremonias, nullum probatę uitæ genus insector. Ego ut nō sum tam insolens, ut talia serio promittere, aut defendere uelim, quę alicubi in declamationibus, aut placitis, per iocum effutiui, ita nec graues uiros decet, quę ioco di-

cta sunt, serio reprehendere, ego quātum monachorum ordinem uenerer, quantum monastico instituto faueam, ipsa nostra quam scripsi de uita monastica ostendit oratio, & in declamatione nostra, sub capite de sectis monasticis protestatus sum, quę de malis monachis & eo nomīe indignis loquor, me ad ordinum iniuriam nō referre. Similiter in quærela mea, bonos semper excipio, ubi cum pueris mihi res est, qui nihil habent relligionis monasticę, præter cucullam, & quem uocant clypeum impudentiæ, ac solo cultu, & cęremonijs, sanctimoniam apud uulgus profitentur, quum eorū uita, & mores, minime respondeant ornatui, quos tamen utcunq; ferendos censerem, si tantum male uiuerent, nec malos etiam alios facerent, & ut est in euangelio, ipsi uon ingredientes regnum cœlorum, etiam alios excluderēt. Nemo ergo putet, a me taxari bonos Monachos, dum reprehendo malorum mores, quos in illis etiam pij monachi detestantur, de quibus malo nunc tacere q̃ multa dicere. Vos autem quoscunque pios ac ueros Monachos, paulo hinc aures auertere iubeo, donec malis illis satisfecero, ne uos meo sermone læsi, quidpiam de me grauius æstimetis, quando magis uestram sanctimoniam laudare q̃ exasperare uelim.

XXVIII.

LEgittimi censoris (qui alterius scripta reprehendere aggreditur) officium est, primum bona fide citare uerba & rationes, quæ continere putat aliquid hæresis aut impietatis. Deinde ualidis & neruosis argumentis refellere, quod in illis offendit. Sic Origenes cōtra Cellsum, sic Cyrillus Alexandrinus contra Iulianum, sic antiqui patres & theologi librum aliquem reprehensuri, totum interserebant de uerbo ad uerbum sermonis contextum, nihil reliquentes, ut ab omni etiam specie mali abstinuisse probarentur. Cōtra iste uersutus articulator, ex locis frustulatim decerptis, & mala fide recitatis, mihi struit calumniam, ubi quæ præcedunt & sequuntur, si candide & integre narrata essent, facile submouerēt errorem. Deinde astutus sycophanta, mutauit uerba mea, traducens ea suam ad calumniam, non enim reperitur me dixisse, prophetas & euangelistas mendaces in quibusdam inuentos, sed q̃d alicubi a ueritate defecerunt, & secūdum quid fuerunt mendaces, qui quidem loquendi modus, nihil habet impietatis, aut scandali, nisi quod forte alienus est a loquendi apud scholasticos theologos consuetudine. Propterea dignum putauit, qui referretur in articulos, sed ego nunc ostendam huic molinariæ belluæ, doctorem

ctorem, scholasticum pariter & monachum, & Franciscanum, sed uirum eruditissimum, & theologum non uulgarem. Is est Franciscus Georgius Venetus, qui in opere de Harmonia mundi, capite secundo, primi toni, secundi cantici, in hæc uerba scribit. Defecerunt prophetæ, ex aliqua mutatione facta in ijs quibus prophetauerunt, adeo quod ipsorum omnium uaticinia reperiebantur aliquando conditionata, & uisi sunt, & secundum quid fuerunt mendaces. Hunc & ego imitatus, dixi prophetas alicubi a ueritate defecisse, & secundum qd fuisse mendaces, quæ etiam si dicta essent sermone improprio, tamen sensu pio, ipsa monstrat addita illis declaratio, omne scandalum tollens, unde tenent domini de rota in decisione DCCCLXXII. in antiquis, standum esse intentioni, non uerbis. Non enim intentio uerbis, sed uerba intentioni deseruire debent, etiamsi proferens uideatur talis animi fuisse, qualia uerba sonant, tamen si ex circumstantijs, uel alijs appareat contrarium, non statur uerbis, sed intentioni. Quod si de mente uerborum dubitatur, semper recepta fuit dicentis declaratio, a cuius animo uerba dependebant, nulla impediente temporis præscriptione. Sed hanc declarationem, dissimulata conscientia, transit callidus hic calumniator, & aliam sub

stituit, quam tamen elicit per rationem Quasi.

X X I X.

IAM uero, quum non ego sic interpretatus sum, sed sic calumniatus est iste casearius (debui dicere quasarius) quaerere tamen libet, illi morem gerens, si sacra scriptura nihil habet ambiguitatis, unde tam uarie, & saepe sibi repugnantes authorum interpretationes, si nullum est ex ea periculum, quomodo Paulus dicit: Litera occidit, si nihil incerti, unde tot scripturae libri & capita numerantur a plaerisque inter apocripha? certe stat firma & inexpugnabilis sententia, scripturae infallibilitatem, ueritatem, synceritatem, certitudinem, omnem esse a uerbo & spiritu dei, quae a nullo comprehendatur, nisi cui uoluerit ille reuelare. Non enim est homo uerax, in quo deus nõ loquitur, ut ait Augustinus psalmo centesimo octauo: Tantumque abest quod haec propositio sit impia & scandalosa, ut eius opposita (uidelicet sacram scripturam habere infallibilem dilucidam, inoffensam, ueritatem, aliunde q̃ a uerbo dei) sit non solum scandalosa, impia, piarum aurium offensiua, sed plane haeretica, & omnibus fasciculis & ignibus digna. Omis autem diuinae scripturae caligo, non de sui natura accipienda est, sed a nostri intellectus,

aut

aut infirmitate, aut puersitate. Hinc multi cæcutiunt, multi hallucinant, multi offenduntur, & multi in hæreses prolabuntur, non propter scripturam, sed quia confidentes adinuentionibus suis, ex humano ingenio, & contentionum artibus, illam metiuntur, non ex spiritu uerbi dei, qui solus largitur scientiam diuinorum, & intelligentiam scripturarum, omnibus autem secundum certam mensuram, quantum necesse est, & expedit ecclesiæ, multa reseruans etiam posteris. Sic multa spiritus sanctus reuelauit recentioribus theologis, quæ antiqui patres, & ueteres theologi olim non attigerunt, & sunt adhuc in sacris literis multa nondum explicata, in quibus quum se multi torqueant commentatores, multa in uarias sententias disputent Magistri nostri, nullus tamen adhuc illorum ambiguitatem resoluit. Nam quamdiu uariant opiniones, nondum apud illos comperta est ueritas, cuius generis sunt, quæstiones de Genealogia Christi, prorsus inexplicabiles, in quibus adeo uariant Origenes, Nazianzenus, Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, Lyranus, Burgensis, & ab illis dissident recentiores quidam, ut Annius Viterbiensis, Petrus Galatinus, & Iacobus Faber, & adhuc sub iudice lis est. An in descensu spiritus sancti,

omni-

omnium linguis loquuti sunt Apostoli, an unica loquentes ab omnibus sint intellecti. An in extremo die aliqui immutandi sint, qui non fuerint mortui, quum de hoc diuerso modo legant apud Paulum antiqui patres, alij liberam permittunt utramuis semper lectionem. Eiusdem generis sunt, quęstiones illæ de distinctione personarum diuinarum, de unione diuinæ & humanæ naturæ in Christo, & quomodo Christus dicatur nescire supremum diem, soli patri deo cognitum, de peccato in spiritū sanctum non remittendo, & eiusmodi plura, de quibus in hunc diem indecisis quæstionibus theologi conflictantur. Huc pertinent etiam multæ admodum difficultates, quę sese nobis in euangelistis offerunt, ex quibus plures colligit Hieronymus, ut illud apud Matthæum, ubi citat ex Hieremia, & acceperunt triginta argenteos præcium appreciati, quod appreciauerunt a filijs Israël, & dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi dominus, quod non solum Hieremias non sic intendit, sed neque in forma scripsit, citat etiam Zachariam, in hæc uerba: Percutiam pastorem & dispergentur oues. Propheta autem non sic ait, sed rogans deum inquit: Percute pastorem, ut dispergantur oues. Dicit alibi, ut impleretur quod dictum est per prophetas, quia Nazaręus uo-

tis uocabitur, quod tamen nusquam legitur in prophetis. Et Marcus euãgelista, exorsus euangelij historiam ait, sicut scriptum est in Esaia propheta: Ecce ego mittam angelum meũ, quod Esaias neque scripsit, neque formaliter intendit, & Lucas in actibus apostolicis, inducit Stephanum recitantem historiam. Descendit Iacob in Aegyptum, & defunctus est ipse & patres nostri, & translati sunt in Sichen, & positi sunt in sepulchro, quod emit Abraham precio argenti, a filijs Emor, filij Sichen. Verum alio sensu, alia intentione, hęc scripta sunt in Genesi. Dauid quum uellet ædificare templum dño, dixit illi Nathan propheta: Omne quod in corde tuo est, uade & fac, quia dominus tecum est, uerum longe aliter loquutus est illi dominus. Quod si quis hic dixerit, euangelistas, & prophetas, mendaces secundum quid propterea non arguit illos falsitatis, ita ut mereatur cum Celso, Iuliano, Porphirio, connumerari inter impios. Sed de his adhuc inferius dicemus latius.

XXX.

QVOD piaculum est, si pono diuinę scripturæ authoritatem, superare omnia omnium creaturarum suffragia, an propterea uidebor negare sanctos patres, qui ex spiritu sancto in eam commentati sunt? minime. Ego

quos-

quoſcunque ſacrarum literarum expoſitores, ſemper unice ueneratus ſum, & ueneror, ſed ſcio me maiorem reuerentiam debere ſcripturæ, quam firmiter credo, & ſcio, ſic a deo proditam, ut ſine omni humana induſtria, certam in ſemetipſa ſui habeat ſententiam, & intelligentiam, nec ullis ſe flecti patiatur externis cōmentarijs: duo autem externa, quæ non ſunt ex ſpiritu ſancto, ſed ex noſtris adinuentionibus, cuiuſmodi ſunt multa Ariſtotelica ſophiſmata, & Scoticæ ſubtilitates, & Occanicæ argutiæ, ſimiliaque peregrina dogmata, quæ plærique philoſophi, & ſcholaſtici rabini, ſacrorum eloquiorum ſapientiæ inuexerunt, quod q̄ ſalubriter, q̄ utiliter factum ſit, uiderint Magiſtri noſtri. Quoties ergo de ſenſu ſcripturæ pugna eſt, non propterea humano ingenio tribuenda eſt eius interpretatio, ſed dono ſpiritus, & prophetiæ, ad quod nos hortatur Paulus, ut uidelicet non ſolum linguis loquamur, ſed & prophetemus, hoc eſt, interpretemur ſenſum ſcripturarum ex ſpiritu ſancto, quod prophetiæ donum, nunquam relinquit eccleſiam, ſed continuo manet, non in contentioſis magiſtris noſtris, neq; in quantumcunque eruditis doctoribus, ſed in his qui ſucceſſerunt in locum Apoſtolorum, etiamſi nihil habeat humanæ eruditionis, ſæpiſſimeq;

idiotis

idiotis existentibus, reuelauit illis deus, quod multos eruditos celauit. Siquidem quibus dat ordinem, is etiam creditur infundere spiritum iuxta uerbum Euangelistę, de Caipha, qui prophetauit, eo quod esset Pontifex anni illius. Hinc canonistæ cum theologis, communi sensu dicunt: Papam habere hoc ius prophetandi, hoc est, (ut ipsi aiunt) potestatem interpretandi scripturam, & licet multi extiterint praui pontifices, nullum tamen illorum unquam aliquam falsitatem in scripturam commisisse compertum est. De hac materia satis amplo sermone disserui, in capite de interpretatiua theologia, & in capite de uerbo dei, usque in finem Declamationis, ubi submouetur huius articuli calumnia, quæ legisse debuisset piger iste articulator, priusquam ad calumniam se accingeret.

X X X I.

QVod autem dico nec angelicas, ex Paulo didici, siquidem tam exuperãs est scriptura diuina, ut nullius creaturæ industria, nulli⁹ intellectus creati adminiculo subijciať, sed sibijpsi sufficiẽs, se ipsam (si quis alicubi locus est obscurior) exponit & interp̃tatur. Vnde ueri theologi, nullã de diuinis admittũt ratiocinationẽ q̃ nitatur humanis cõmentis, sed solam illã q̃ sumitur ex scripturis diuinis, nec

aliter

aliter credi sibi uolunt sancti patres, & interpretes, nisi quatenus per testimonia scripturæ sua communiunt, in qua sola est scientia spiritus dei. Et hęc dicitur expositio literalis, omnium certissima, & potentissima, quando uidelicet scriptura per scripturam exponitur, & sensus eius reuincitur, quantum satis est ad æternam salutem, q̃tumcꝫ nos scire & credere uult spiritus sanctus: necꝫ tamē propterea reliquos ęxpositionum modos, allegoricum, mysticū, moralem, tropologicum, naturalem, typicum anagogicum, & si qui præterea reliqui sunt, contemnendos censeo, quasi non etiam sint a spiritu sancto. Sed dico illos non esse tam efficaces ad uincendum, si quis repugnet, sed duntaxat ad persuadendum, eis qui dociles sunt, et fideles, quod & ipsi fatentur scholastici theologi, allegorias non probare efficaciter, in disputationibus contentiosis, nisi si quos interpretat⁹ sit Christus, aut Apostoli, hoc est, per ipsammet scripturam expositas.

XXXII.

NEC faciat quicquam contra me, ꝙ iste cauillator citat ex epistola Petri, quodque adfert commentum, de prophetia comminationis, quæ omnia in eodem capite de interpretatiua theologia, a me tacta & soluta sunt, licet illa legere noluerit iners pigritia, siue illa dissimu

dissimulet callida calumnia. Sed spectemus ad quem scopum, directa fuerit tota illius rei disputatio, is sese mox offert, quod omnis homo mendax, quod solus Christus deus homo expers mendacij, & erroris, nunquam quouis modo repertus est, nec reperietur mendax, cuius uerba nõ mutabuntur neque deficient, cuius oracula nunquam immutabuntur, hoc ut euincerem, si forte prouectus zelo fidei, & calore disputatiõis, uidear minus circumspecte, aut præter scholasticam consuetudinem, de prophetis & euangelistis loquutus esse, non tamen impie, nec scandalose loquutus sum, nec sine grauissimorum authorum exemplo. Nõne Hieronymus in dialogis aduersus Pelagium, disputans aduersus eos, qui asserebant hominem posse uiuere absque peccato, nõ solum non prophetas, non apostolos, sed nec ipsam superbeatissimam dei genitricem semper uirginem Mariam, liberat a peccato, saltem leui, ut errore, aut ignorantia, magis q̃ culpa commisso, tantoque ardore ad id probandum euehitur, ut etiam ab apocryphis scripturis testimonia petat. Origenes etiam tribuit illi aliq̃d peccatum actionis: & Theophylactus dicit, illam scandalizatam in morte filij, ubi & Augustinus, tribuit illi diffidentiam, licet leuiorem q̃ discipulis, Chrysostomus etiam, reprehensi-

 bilem

bilem fuisse dicit, quum euocaret Christum in templo prædicantem, & Eusebius atque Anselmus, eosq; sequentes, aiunt: deum non potuisse facere naturam impeccabilem, quia non potuit facere alium deum, quæ omnia tamen citra scandalum, eo acrius inquirunt doctores illi, quia Petrus de solo Christo pronunciat, quod peccatum non fecit, solum illum designat agnum immaculatum, qui solus immunis peccato, ablaturus erat omnium peccata; Solent etiam authores in inquirendo, & disputando, nonnunquam assumere iniqua, ut euincant ęqua. Sic Dionysius Alexādrinus, aduersus Sabellianos, assumit filium dei esse creaturam, de qua in sapientia legitur: Prior omnium creata est sapientia, dicitque eundem esse opus, siue facturam, sicut uitis agricolę, iuxta sermonem euangelij, & etiam Pauli inquientis: Qui fidelis est ei qui fecit illum, quumq; in his negasse Homousion, coram Iulio papa traduceretur, declarans mentem suam, & in quem finem sic scripsisset, summa beneuolentia, & fidei commendatione, receptus a patribus, etiam ab Athanasio speciali apologia, contra calumniatores, defensus est. Nōne Hieronymus disputans contra Iouinianum, iniquior est matrimonio? Nonne Augu. contra Pelagianos, tam iniquus est libero arbitrio, ut a multis pro

Mani-

Manichæo calumniatus sit. Aequum est igitur, ut & mihi permittatur, in prophetis & euangelistis, inquirere aliquod genus mendacij, non quod astu, seu malicia, sed uel ignorantia, uel errore, uel lapsu memoriæ committatur, ut ostendatur solus deus uerax, & omnis homo mendax. Facit idem Hieronymus, super Micheam dicens, Apostolos & Euangelistas nõnunquam memoria lapsos. Facit idem Augustinus, sentiens apostolos & ignorasse quędam & errasse in nonnullis, quinetiam Petrum in fide errasse, & ob id a Paulo reprehensum. Et in libris de consensu euangelistarum, quoties circa obliuionem, circa reminiscentiam, circa ordinem gestorum laborat, ac tandem & ibi, & etiam in quæstionibus in Matthęum, sentire cogitur, euangelistas non secundum ueritatem ordinis rerum gestarum, sed secundum suæ quisque recordationis facultatem, narrationes earum ordinasse, & Euangelistis uenisse post in mentem, quod multo ante fuerat gestum, sed non tunc succurrisse. Simili ratione, excusatur Matthæus, quia scribit multa corpora sanctorum qui dormierunt, surrexisse, priusquam narret surrexisse CHRISTVM, qui tamen fuit primitiæ resurgentium. Idem etiam narrauit Christum lancea perforatum, antequam narrasset

mortuum, dicente glossa ordinaria super uerbo apparuit, in cle. prima de summa Tri. & fid. catholica. Quod debeat intelligi per anticipationem, quia antę narrauit Matthaeus, quod post factum fuit. Etne de hoc scandalum oriretur Ecclesia in concilio Viennensi hunc locum correxit, nec dubito, quin liceat ecclesiæ corrigere quędam in sacris uoluminibus, non tamen diuersum statuendo, aut addendo, aut detrahendo scripturæ, sed declarando ordinis & intentionis, & authoritatis ueritatem. Neq; uero scripta apostolorum, & euangelistarum, ob hoc tantum habent authoritatem, quod ab illis tradita sunt, sed quod consensu uniuersalis ecclesiæ approbata sunt. Multi apostoli & sancti discipuli ut refert Lucas, euāgelium scribere olim aggressi sunt, quibus tamen credere non cogimur, nisi solis illis, quos comprobauit ecclesia, cuius sententiæ est etiam Augustinus inquiens. Se nō crediturum euangelio, nisi quatenus illum commoneat ecclesiæ authoritas. Magna fateor uis est, magnum numen, unum & idem sentiens ecclesia. Quæ est ergo huius articulatoris peruersitas, hoc in me trahere ad suspitionem ambiguitatis, & torquere ad cōtumeliam ecclesiæ, quod ego pro gloria & authoritate illius necessario produxi: nisi forte in hoc peccaui, quod plus tribuam prę

scriptis

ſcriptis eccleſiæ, q̃ authoritati euãgeliſtarum, & apoſtolorum, qui ſolam eccleſiam profiteor ſcripturarum interpretem, penes quam manet ſcientia diſcretionis, & inuiolatus ſenſus uerbi dei, a quo ſolo eſt omnis infallibilis ueritas. Si enim tantus conſenſus eccleſiæ ſine impulſu ſpiritusſancti eſſe non põt, quid eſt quod de dogmate eccleſię dubitare poſſumus? quid ergo hic eſt ſcandali, ſi uerbo dei, ſi eccleſiæ, ſi ſcripturæ, unicuiq; tribuo quod ſuum eſt?

XXXIII.

IN capite de uerbo dei, ſic de illo loquutus ſum. Huius autem uerbi ſcĩetia, nulla ſchola philoſophorum, nulla theologorum Sorbona, nec quorumcunq; ſcholaſticorum gymnaſia nobis tradidere, ſed ſolus deus, atque Ieſus Chriſtus, per ſpiritum ſanctum, in illis ſcripturis, quæ canonicæ uocantur, quibus iuxta diuinum præceptum, nihil addere licet, nihilq; detrahere. Hanc propoſitionẽ articulator iſte inter ſcandaloſas, & piarum aurium offenſiuas collocauit, non quod a ſcriptura, aut eccleſia, ſed quod a ſcholis diſſentiat, quarum decretum uidetur, philoſophicas diſciplinas eſſe ad pietatem neceſſarias, erroneum & impium ducentes, quod non eſt imaginatus ipſorum Ariſtoteles, ſolertiſſimus cauſarum, & demonſtrationum doctor. Ego dico, meam propoſi-

tionem, non solum non esse hæreticam, neq; scandalosam, sed & probabiliorem, & magis orthodoxam, sua opposita. Quod si mea propositio erit scãdalosa & impia, oportebit eius contrariam esse orthodoxam, & catholicam, quod uidelicet, uerbi dei scientiam, non solus deus, atq; Christus, sed philosophorum scholæ, theologorum Sorbona, & quęcunque gymnasia, nobis tradiderunt: liceatque contra diuinum præceptum, addere & subtrahere, canonicis spiritus sancti scripturis. Quis crederet adeo desipere, aut tam profundum dormire, Louanienses theologos, ut hanc propositionem habeant pro catholica? certe ego de illis longe melius sentio, & aut Busconium uersificatorem, aut aliquem theologicum parasitum, aut alium quemuis impium sophistam, qui ueritatem uerbi dei, ab Aristotelis philosophia æstimat, nec nisi sophismata, & parua logicalia habet in pretio, istos articulos compilasse arbitror. Liceat ergo illis imputare omnia, quæ in Magistris nostris Louaniensibus, sine inscitiæ, & stultitiæ, uel etiam malitiæ, erroris, aut hæresis infamia, excusari non possunt. Ego illud intendo, ad diuinorum cognitionem, non esse opus argutijs philosophorum, neq; syllogismis dialecticorum, sed oportet illam haurire ex scriptura diuina, quę est re-

gula

gula infallibilis, semper permanens in suo ui-
gore natiuo. Esto, ualeant philosophia & dia-
lectica, ad erudiendum theologum, ualeant e-
tiam ad reuincendos suis armis hæreticos, ta
men ad scripturæ authoritatem, inefficax est
omnis quantumcunque irrefutabilis syllogi-
smus, nisi accedat authoritas uerbi dei, p con-
sensum uniuersalis ecclesię. Omnia etiam quę
præcepit ecclesia, quacunque scholastica rati-
ocinatione, & ingenij subtilitate, & dialecticis
demonstrationibus, ea inducantur, non pro-
pterea uera habentur, sed quia presumuntur a
spiritu sancto esse reuelata, non humana sapi-
entia inuenta, sicut imperator Cōstantinus, de
Nycæna synodo scripsit ecclesiæ Alexandri-
næ, inquiens: Quod trecētis simul placuit epi-
scopis, nihil est aliud q̃ dei sententia, maxime
ubi spiritus sanctus, talium ac tantorum uiro-
rum mentibus incumbens, diuinam uoluntatē
declarauit. Nulla em̄ maior pestis q̃ sacrā scri-
pturam subijcere placitis philosophorum, & con
tentionibus sophistarum, q plus satis curiosis ar
gumentationibus, ueritatē ipsam non elucidāt
sed in dubium uocant. Nihil ergo ad nos quid
philosophi, & Aristoteles de diuinis commen
ti sunt. Num Christo pluris faciemus Aristo-
telem, philosophos & sophistas? Absit. Vt ta-
libus quibus illi dogmatibus, & argumentis,

nostræ fidei firmamenta statuamus. Quamuis hodie plærique recentiores theosophistę, miserabili syllogismorum seruitute captiuati, adhærentes illis uelut ostreæ, Aristotelem sanctius, q̃ Aegyptij Ibim, aut crocodylum colunt, illique ueluti deo, ac principi suo primitias, & tributa pendunt. Veri autem theologi hanc armatam, quin potius dicam captiuatam Aristotelicis legibus theologiam, non tam serio amplectuntur, quippe nullam de diuinis, quæ hominum commentis nitatur, recipiunt argumentationem, sed solam illam, quę est ex scripturis diuinis, & quam non Sorbonici magistri nostri, de scholastica cathedra, sed quam Christus docuit de cruce, iuxta dictum Augustini: Crux Christi patientis, fuit cathedra magistri docentis, quæ crucis scientia nos docuit argumentari, inquirere, discernere, & dijudicare, de omnibus longe certius, quacunque dialectica & rhetorica. Illa nos docet uerbum æternum, & nomen quod est supra omne nomen, quod nullus grammaticorum hactenus cognouit. Illius philosophia, de anima, de spiritu, de uirtutibus, de fęlicitate, de summo bono, omnes omnium traditiones lõge superexcedit. Hæc ergo est illa scientia crucis, quã qui ignorat, ignorabit illum dominus, & projciet illum a facie sua.

Hic

XXXIIII.

HIC iam omissis uerbis intermedijs, quę in hac propositione unico contextu leguntur, damnat hæc uerba, cui nihil addere licet, nihilque detrahere. O Mose, o Salomon, o Paule, o Ioannes, o Christe Deus, o Christi ecclesia, quis est iste discipulus sathanæ, qui etiam in uerba sacræ scripturæ struit calumniam? Quid respondebit quando mecum stabit ante tribunal Christi, rationem redditurus, quod impie calumniatus est uerbum dei, certe in die illa, surgent multi ex magistris nostris, & dicent: Domine, in nomine tuo fortiter calumniati sumus, in nomine tuo acriter disputauimus, in nomine tuo multos strenuiter excremauimus, in nomine tuo magistri in diuinitate nuncupari sustinuimus. Dicet autem illis Christus: quia nunquam cognoui uos, O impudentem improbitatem, o inexcusabilem blasphemiam, damnare in meis uerbis, ut scandalosum & impium, quod traditum est in sacris literis, quod scandalosum, impium, aut hæreticum, nisi ab hęreticis, impijs & blasphemis, iudicari non potest, cuiusque oppositum, sit plane impium, & hæreticum, & blasphemum, & omnes qui adhærent illi, quum non liceat cuiuis doctori, quantumcunque sanctissimo, & eruditissimo, ad diuinam scripturam aliquid ad-

 dere

dere, aut tollere ab ea. Hinc Tertullianus, in libro de praescriptionibus haereticorum. Nobis (inquit) non licet ex nostro arbitrio indulgere, sed nec eligere, quod aliquis de arbitrio suo induxerit, Apostolos domini habentes authores, qui nec ipsi quicquam de suo arbitrio induxerunt, aut elegerunt, sed acceptam a Christo disciplinam, fideliter nationibus adsignarunt. Itaque etiam si angelus de coelo, aliter euangelizaret, anathema diceretur a nobis. Haec ille. Et Hieronymus super psalmum undecimum, exponens illud: Eloquia domini casta, interpretatur, quia praedicatores de eis nihil uel minuere, uel addere audent, quod pura & munda sunt, non admittentia externas sententias. Quae enim erit sacrae scripturę stabilis, & infallibilis ueritas, si aut pro ratione temporum, aut locorum, aut rerum, aut personarum recipiat additamentum, aut diminutionem? Nonne scriptum est: Verbum domini manet in ęternum? Nonne ea lex est in Deuteronomio: Non addetis ad uerbum quod ego uobis loquor, nec auferetis ab eo? Et in eodem legitur: Maledictus qui non permanet in sermonibus legis huius. Et in Apocalypsi: Si quis apposuerit ad haec, apponet deus super ipsum plagas scriptas in libro isto, & si quis diminuerit de uerbis libri prophetiae hu-

ius,

ſus, auferet deus partem eius de libro uitæ & de ciuitate ſancta, & de his quæ ſcripta ſunt in libro iſto. Et Salomon, Prouerbiorum tertio, ait: Omnis ſermo dei ignitus, clypeus eſt omnibus ſperantibus in ſe, ne addes quicquam uerbis illius, & arguaris inueniariſque mendax. An non erubeſcit hic theologicus articulator, in tam fœdo, tam impio, tam blaſphemo, contra apertam ſcripturam errore deprehendi, quod inter ſcandaloſos articulos, retulit ſententiam ſacræ ſcripturæ, etiam ad uerbum in textu poſitam? Certe cauenda illi erat commonſtrata lex diuina, in quam tam turpiter impegit, quum ego ueluti digito illi oſtendens, de Canonicis ſcripturis loquutus dixiſſem, quibus iuxta præceptum dei nihil addere licet, nihilque detrahere, inſuper addens hæc uerba: Quiſquis enim etiam ſi angelus de cœlo id egerit, anathema eſt, & a lege domini maledictus eſt. Sed hæc priora cum poſterioribus uerbis improbus calumniator maliti oſe diſſimulauit. Quis non Chriſtum citius inter publicanos & meretrices repererit, q̃ inter tales theologos, qui dicunt ſe fidem & religionem defendere, dum euertunt uerbum ueritatis, ſacrã ſcripturã hæreſis uocabulo inquinantes, & de Moſe, de Salomone, de Paulo, de Ioãne, de ipſo deniq; deo, hęreticos facientes,

Neque

Neque uero hic mihi patientiæ ratio habenda est, ubi non tam cõtra mea uerba agitur, q̃ cõtra scripturam diuinam. Meminerit ergo in posterum tam sacrilegi lapsus, thrasonic⁹ iste articulator, qui sibi arrogat censuras in errores alienos.

XXXV.

RVRSVS eandem cantilenam canens, carpit, sacram scripturam nulla pati externa commentaria, nullas humanas aut angelicas glossas, quibus iam in superioribus responsum est. Quoniam scriptura sacra sibiipsi sufficiens est, & seipsam exponit, sicut apud Ezechielem capite decimo octauo, præcipiẽs deus inquit: Audies de ore meo uerbum, & ex me annunciabis, Vnde ait Ireneus, ostensiones scripturæ, non nisi ex ipsa scriptura ostendi debent, cui nihil externum addere licet, nihilque quod suum detrahere. Quomodo enim stabit promissio illa Christi, pollicentis nobis os & sapientiam, cui nulli possint resistere aduersarii, si pro tuendo suo dogmate, ab externis commentariis, ab humanis glossis, nobis emendicandum erit uerbum ueritatis, ac si imperfecta sit scriptura, & nõ omnem ueritatem docuerint prophetæ, euangelistæ, & apostoli. Quæ pestifera olim Cataphrygũ blasphemia fuit, quod dicentes, Agustinus scribens super psalmum

psalmum centesimum octauum, ęquiparat his qui Christum adhuc in mortali carne uiuētem occiderant. Vbi enim dignum aliquod ueritatis testimonium reperire poterimus, si a prophetis, ab euangelistis, ab apostolis discesserimus? num in scholis philosophicorū, qui sunt mancipia errorum, maluntque tueri falsum, q̄ a suis opinionibus decedere? num in Sorbonæ Magistrorum nostrorum Parisiensium, qui post innumeras contentiones, iam etiam determinationes suas uenales habent, & in gratiam principum & regum, detorquent scripturas, & accepta pecunia, peruertunt uerbū dei? num apud cætera scholasticorum Gymnasia, huius mundi scribarum & pharisæorum cœnobia, ac prostibula hęreticorum? Certe dominus loquutus est in scripturis populorum & principum, horum qui fuerūt in ea, super quo dicit Hieronymus, Psalmo octuagesimo sexto. Quod exceptis apostolis, quodcunque aliud postea dicitur, abscindatur, nec habeat authoritatem. Vnde & Tertulianus ait: Quum credimus, hoc prius oportet nos credere, non esse quod post euangelium credamus. Iterum Augustinus, super illud psalmi centesimi tertij, De medio petrarum dabunt uocem suum, inquit: Si dixero uobis credite, hoc enim dixit Cicero, hoc Plato, hoc Pythagoras, quis

uestrum

nestrum nõ rideat me: Ero enim auis quæ non de petra emittet uocẽ suam. Et paulo post: Audiãtur ergo qui de petra, quia in illis petra auditur Christus. Solus ergo deus, atque Christus, uerbi dei scientiam nobis tradidere, non philosophi, non Sorbonistæ, non Gymnosophistę. Nec sumus aliorum sermonum discipuli, nisi cœlestium, ut inquit Origenes, homilia nona super Esaiam. Et Cyrillus, super sexto Ioannis capite dicit, unum solummodo Christum sequendum esse magistrum, illique soli inhęrendum. De illo loquitur Paulus, in prima ad Corinthios capite undecimo inquiẽs: Ego enim accepi a domino quod & tradidi uobis. Et ad Galathas primo ait: Euangelium quod euangelizatum est a me, non est secundum hominem, neque ab homine accepi illud, sed per reuelationem Iesu Christi. Et ad Romanos decimoquinto capite ait: Non audeo aliquid loqui eorum q̃ per me non efficit Christus. Stat ergo (inuitis Louaniensibus articulatoribus) firma & inconcussa propositio mea, quod uerbi dei scientiã, nulla errorum architectrix philosophorum schola, nulla infecta scholastica lepra, magistrorum nostrorum Sorbona, nulla opinionum nundinæ scholasticorum Gymnasia nobis tradiderũt, sed solus deus, atq; Iesus Christus, cuius uerbo sub ęternæ maledictionis pœ

nis pęna nihil addere, nihil detrahere licet, sed sibi sufficiens, omni perfectionis, ueritatis, lucisq; plenitudine, consumatissimum, nihil externum patitur sibi commisceri, nec ullo creati intellectus eget adminiculo. Estq; non solum non impia, non hęretica, non scandalosa, non piarum auriū offensiua, hæc propositio mea, sed impius, hæreticus, scandalosus est, hic blasphemus articulator, & quicunq; illam pro impia, hęretica, scandalosa, piarum aurium offensiua, traducere non erubescunt.

XXXVI.

QVod autem scientia & fides se non compatiantur, non uideo quod piarū aurium scādalum hic somniat iste articulator, quū sit receptissimum scholasticorꝶ dogma, quod in eodem subiecto, & respectu eiusdem ueritatis, nō possunt simul stare, habitus fidei acquisitæ, & habitus scientię per demonstrationem genitæ, quod & ego hic intendo, & sic me accipi uolo, itaq; nullus error hic est, sed mera inuidia, & induratum odium ad calumniandum. Loquebar enim de his, qui euacuātes crucem Christi, fidem nostram, quæ nullam sub artem cadere potest, persuasibilibus humanæ sapientię uerbis, ac dialecticorum regulis astringunt, qui quod sola fide credere debemus, conant syllogisticis demonstrationibus ōdere,

ex humanis scientijs philosophorum gētium. Quin extat liber de articulis fidei, cuiusdam eruditissimi uiri, qui uniuersum symbolū apostolorum, & singulos illius articulos, probat ex Aristotele, atque id quidem (fateor) q̄ acutissime, sed non secundum pietatem. Neque ignoro, quod dicit Henricus Gandauensis, acutissimus scholasticorum theologorū, dari scilicet lumen quoddam, superius lumine fidei, in quo theologi uideant ueritates theologicæ scientiæ, tamen non est illud lumen naturale, neque dictamen rectæ rationis, neque artes liberales, quas Arcadicus hic articulator, dicit declarare & elucidare sacram scripturam, sed erit lumen inspirationis.

XXXVII.

PRoinde nunc ubi legitur, discedite ab humanarum traditionum nebulis, non satis diuinaturus fueram, huius articuli scandalum, nisi ipsa calumnia, aperiret mysterium. Verū si quis simul legat, quæ ibi præcedunt, & sequuntur, manifesto clarius comperiet, me non de humanarum legum constitutionibus loqui sed de dogmatibus philosophorum, unde hic notatus articulus, satis indicat, suum articulatorem, ex impotentissima inuidia, illū huc traduxisse, ni forte tam stupidus est, ut non intelligat quod reprehendit.

Quid hic

XXXVIII.

QVID hic nobis obgannit uerborum meorum detrūcator, ac fallarius, iste Louaniensis articulator, de cæremonijs, de fide, de operibus, de charitate, ac si ego ecclesiasticis cęremonijs, & bonis operibus, omnem authoritatem detrahere uelim, ego de hoc cæremoniarum genere loquutus sum, quę pro ornamento reipublicæ, ad carnalem, & extrinsecam sacrorum pompam, & ab hominibus humano spiritu, ad hominum gloriam sunt repertæ, habētes licet sanctimoniam quandam, sed mundanam, & in rebus externis, & uisilibus sitam, quæ ex gentium ritibus, olim in nostram relligionem migrarunt, non tam superuacuæ, q̄ etiam superstitiosæ, & ineptæ, quarum hodie adhuc damnabilis uiget consuetudo, nonnunquam cum insigni stultitia, & fęditate coniuncta, qualem hoc anno conspeximus, Gandaui, in furiosa illa processione, beati Leuini, eorum patroni, quæ turpitudinem summā habet, gratiam & pietatem nullam, cuiusmodi insaniæ plures sunt, etiam in alijs locis, conniuentibus episcopis, & sacerdotibus, & sub fuco pietatis, tam turpibus ritibus defœdari sanctorum gloriam sustinentibus. O q̄ execrabile flagitium, eorum qui huiusmodi cæremonias excogitauerunt, uix credere potuissem, nisi

ipſe uidiſſem, fuiſſe aliquem populum tam ſceleratum, qui iſta confingeret: tam furioſum, qui iſta ageret: tam ſtultum, qui iſtis crederet: tam perfidum, qui ad iſta conniueret. Quis huiuſmodi non deteſtetur cæremomias? Cæremonias autem ab eccleſia, & patribus inſtitutas, non damno, niſi ſint qui in illis ſtatuant finem pietatis, & quorum eſt ſuperſtitioſus, licet pius affectus, quem ut ſtatim non probo, ita nec omnino improbo, ſed admoneo. Verum & proprium latriæ cultum, geri intrinſecus in animo, non in ſignis & cæremonijs exterioribus, quarum multæ repertæ ſunt propter infirmos, quibus non obligantur perfecti. Multæ etiam ornatus gratia, a magiſtratibus, & populo inſtitutæ, quas etiam in quibuſdam rebus conſeruandas, lætitiæ & concordiæ cauſſa, arbitratus ſum: partim etiam commendo, ac receptos inueterata conſuetudine honeſtos ritus diſſolui, non facile ferendum puto, ſed meriti alicuius fiducia, quantumcunque bona ſit intentio, in illis collocare non probo. Sic nanque perſuaſit mihi Hieronymus, ſuper quadrageſimumquintum caput Ezechielis, non tam uoluntate, ꝙ boni operis opinione, etiam peccari dicens. Deinde Auguſtinus, Pſalmo CXLIIII. etiam dei laudandi rationem, ex ſcriptura, non ex noſtris

bonis intentionibus petendam ait. Atq; hinc puto, in ſacris literis quoties mētio fit de mandatis & iudicijs, nuſquam non additum, hoc pronomen, mea: quoniam (ut eſt etiam apud Matthæ.) non liceat hominum præceptis colere deum, ſed ſuis proprijs legibus, atq; utinam non coleremus deum legibus dæmoniorum, componentes Chriſtum cum Belial, prætexentes relligionem, ubi eſt abhominatio. Si exempla quæritis, dicite: o Grudij, Aduatici, Garduni, Brabanti, Flādri, & qui reliqui eſtis Gallogermani, quid ſonant campanæ ueſtræ, nonne ſpurciciarum notis, uocant uos ad rem diuinā? Quid modulantur organa ueſtra, nonne cum canone miſſæ, fœdiſſimæ quæq; libidinum cantiunculæ pares uices habent? Cur iſta non offendunt magiſtrorum noſtrorum tam pias aures, aut deſinant offendi meis admonitionibus, aut his quoque offendantur, quæ ſunt atrociora. Denique ſi quis legat totum hoc capitulum, uidebit me non impie ſentire de cæremonijs, maxime quæ a Deo, & lege, aut Eccleſia, & patribus, inſtitutæ ſunt, quibus tantum adeſt ut detraham, quod nec circumciſionem quidem fieri, damnare uelim. Etiam in hominibus Chriſtianis, ſicut in Nigritis & Iacobinis, modo non credant neceſſariam ad ſalutem, ſed ob id tan-

tum suscipiant, ut sint Abrahæ, & Christo, etiam in hoc signaculo conformiores, nec referre putent ad ueritatem saluationis, illam accipere, aut non accipere, sed q̃d sicut illa non saluat, ita sit sine illa saluatio, cui opinioni citra scandalum, adhæret etiam doctissimus ille cardinalis, Nicolaus de Cusa, in libro suo, quem de pace fidei inscripsit. Et Ioannes Scotus, tuetur, post passionem Christi, potuisse cæremonialia ueteris legis sine peccato obseruari.

XXXIX.

QVIS hic dubitat, hunc tartareum scholasticum, prçceptorem habuisse sathanam, illum qui erat Christum tentans in deserto, qui scire cupiens, an Iesus esset Christus, sic ei dolo malo scripturas detruncãdo proposuit. Scriptum est, inquiẽs: Quoniam angelis suis mandauit de te, quod in manibus portabunt te, ne offendas ad lapidem pedem tuum. Nihil amplius dixit diabolus (ut super hoc scribit Hieronymus) nisi angelis suis mandauit de te, quod in manibus tollẽt te, ne ad lapidem offendas pedem tuum. Mediam autem partem dimisit, neque dixit, ut custodiant te, in omnibus uijs tuis, sciebat enim cõtra se esse. Eadem arte, hic utitur contra me iste sathanicus articulator, qui ut uerus & catholicus huius propositionis meæ sensus nõ appareat, ipsius alteram

partem

partem, dolo malo amputauit. Sic enim habent mea uerba: Cæremoniæ nequeunt homines promouere ad deum, apud quem nihil est acceptum præter fidem in Iesum Christum, cũ ardenti imitatione illius in charitate, ac firma spe salutis & pręmij, sed hoc totũ omisit falsarius. Nõne ex his vbis liquido apparet, me loqui, non de nuda & mortua fide, sed de illa quæ per charitatem operatur. Atq; me, ne uerbo quidem repugnare dicto Apostoli, per ipsum citato. Sed quid potest esse tam pie, tam recte, tam circumspecte scriptum, quod nõ uideatur impium, iniquum & scãdalosum, quando porrigitur per talem aliquẽ diabolum, qui etiam bene & catholice dicta, ad suum sensum deprauat. Putabat fortassis neminẽ fore tam oculatum, qui tam manifestam sycophantiam deprehensurus esset. Eat ergo nunc in externas tenebras, mendax truncator, & abscondat se a facie omnium proborum Theologorum, non enim dignus est qui numeretur inter theologos, qui more hæreticorum (ut aiunt sexti synodi patres) scripturas detruncat, & in pœnam legis Corneliæ de falsis incidit, quæ constituta est in eum, qui ut uerum non appareat, quid celauerit.

X L.

PORRO ſequitur alia aſſertio, ſed non niſi per argumentum uidetur, huc inſerta, ac ſi ad cōdemnandum aliquē de hęreſi, ſufficiant probationes quę pendent a quaſi, & a uidetur, cui reſpondere poſſem, quod argumētum cōſtructum per uidetur, ſoluitur per uerbum non uidetur. Eſt itaque huius cæcutientis articulatoris uiſio, quod ſcientię capiunt finem in hoc ſeculo, quam propoſitionem iſte articulator ex ſeipſo fabricatam, unico protinus telo iugulat, atque confodit, citans Hieronymum in prologo bibliæ dicentem: Diſcamus hic in terris, quarum ſcientia nobis perſæueret in cęlo: hic me plane uictum confiteor, iſtius theologaſtri hebetudine, q ſic citat teſtimonia, dū uult alios hæreſis, & ſcandali conuincere, ſed quæſo doceat me iſte theologaſter, quæ nam ſint iſta diſcenda hic in terris, q̄ nobiſcum perſeuerent in cælis? an parua logicalia? an moralia Ariſtotelis? an formalitates Scoti, an ars ueterinaria, & coquinaria? an alchymiſtica, agricultura hiſtrionica? Certe ego crediderim nos illorum nihil egere in futuro ſeculo, niſi ſola ſcientia ſcripturarum diuinarum. De quibus loquitur Hieronymus in prologo citato. Et in Eſaiam inquiens: Si iuxta Apoſtolum Paulum, Chriſtus dei uirtus & dei ſapientia eſt, & qui neſcit ſcripturas, neſcit Dei ſapientiam.

Ignorantia ſcripturarum eſt ignorantia Chri-ſti, & habetur xxxviij. d. ca. Si iuxta. Hæc ergo nobis diſcenda ſapientia eſt, ſcire Chri-ſtum & uerbum eius, quod ſolum manet in æ-ternum. Hic certe formidoloſus ſophiſta, ſua parua logicalia, ſuppoſitiones, ampliationes, reſtrictiones, exponibilia, inſolubilia, obli-gatoria, & eiuſmodi contentionum artificia, tum monſtrifica illa conflictationum uocabu la, ecceitatum, quaſalitatum, formalitatũ, quid ditatum, & reliquos ſcholaſticarum nugarum caſus, pugnanteſq; uoces, nominalium & rea-lium, primarum & ſecundarum intentionum, pro priarum & impropriarum ſignificationum, im-plicitorum & explicitorum ſenſuum, cęteraſq; magiſtrorum noſtrorum chimeras, ſi ſupera con-ſcenderit, ſe penitus amiſſurum, non caſſa opini-one formidat, & anxius dubitat, num ſibi con ducat aſcenſus ſuperũ, ubi eſt regnum pacis, & perpetua quies, quibus nihil magis aduerſa tur, contentioſis iſtis ſophiſtis? Et quamuis in declamatione, non illud proprie uertebatur in dubium, an ſcientiæ & artes in hac uita acqui-ſitis, nobiſcum perſeueraturi ſint in futuro ſe-culo, ſed illud uentilabatur, multas ſcientias & artes, in ſeculo hoc, uiciſſim & naſci & in-terire a memoria hominum, nec aliquid eſſe firmum ſub ſole, tamen auſim dicere, etiam

nullam ſcientiam (de humanis loquor) nobiſcum perſeueraturam in futuro ſeculo, neque aliquid illorum, quæ a ſenſu percepta, & ad intellectum prouecta, ſtudiorum diligētia, & ratiocinandi artificio, a nobis cognita ſunt, niſi ulterius ab intellectu ad mentem, & ad eius lumen pertingant, ubi quaſi diuinum induant intuitū, & idolio careant humano. Et hanc conclusionem teneo, & aſſero, ut rationabilem opinionem, & citra omnem impietatem diſputabilem, atque ex eorum numero, quæ ſolent eſſe themata conflictationum, de quibus adhuc diſputatur inter orthodoxos, ut non ſtatim ſit hæretic⁹, qui de illis dubitat, quum nulla eccleſię authoritas, hactenus uetuerit de his dubitare, nec oēs doctores, circa hęc in eandem opinionem conſentiant.

XLI.

IAM tandem profligatis articulis oībus, Cyclops articulator perorat, planeque triumphat, & ſcripturarum interpretem agit, atque exponens illud ſapientis: Vanitas uanitatum, & omnia uanitas, ſcholaſtico more diſtinguit, inquiens: Oportere intelligere ſapientē, interdum loqui ex ſua perſona, aliquando in perſona attoniti, quandoque in perſona ſtultorum, interdum in perſona prudentis. Sed ubi poſſunt hæc diſcerni, melius norunt pueri qui ſtudent

ſtudent in Donato, ſiquidem hic articulator diſtinguit quidem, ſed nihil diſcernit. Et contra Ariſtotelem ſuum, qui in calce libri de phyſico auditu, inquit, Sapientem nō ſufficit dicere, niſi dicti rationem aſſignet, nihil neque dicit, neq; probat. Verum Hieronymus illud exponens, ait ſic intelligendum, ad comparationem creatoris & æternæ maieſtatis, omnia dici uanitatem, ſicut Apoſtolus ait: Vanitati creatura ſubiecta eſt. Et Pſalmiſta ait: Omnis uiuens uanitas, quia ſolus deus eſt immutabilis, & ſemper idem quod eſt, & non aliud. Sed illud pari ratione oportebat articulatorem intelligere, diſtinguereque, me non ubiq; eandem perſonam gerere, ſed aliquando inquirentis, aliquando diſputantis, quandoque monitoris quandoque recitatoris perſona loqui: iſtic uero non aſſertatoris, ſed declamatoris, atq; ſi uelit etiam canis uices agere. Similiter etiam putandum eſt, hunc articulatorem, aliquando loqui in perſona paraſiti, aliquando in perſona calumniatoris & ſycophantæ, aliquādo in perſona aſini Cumani, nullibi autem per omnem hanc articulationem, in perſona docti & probi uiri.

XLII.

NEQVE ego plane damno omnes ſcientias & artes, ſed de illarum uanitate

 & incer

& incertitudine declamo, & reprehendo illos qui neglecto uerbo dei, in humanis & mundanis scientijs fiduciam suam collocant, semper discentes, & nunquam ad scientiā ueritatis peruenientes: ostendoq́ꝫ, qui errores, quæ hæreses, q̃ mala, ex quauis scientia orta sint, & oriantur, quando non regulātur ad uerbum dei, in quo solo est scientia discretionis, discernēs uerum a falso, iustum ab iniusto, bonum a malo, sine quo omis scientia uana & errori subiecta est. Proinde declamatio non iudicat, non dogmatizat, sed quę declamationis conditiones sunt, alia ioco, alia serio, alia salse, alia sæuere dicit: aliquando mea, aliquando, aliorum sententia loquitur, quædam uera, q̃dam falsa, q̃dam dubia pronunciat, alicubi disputat, alicubi admonet, non ubique improbat, aut docet aut asserit, nec omni loco animi mei sententiam declarat, multa inualida argumenta adducit, ut habeatur, quod im̦pbet, quodq́ꝫ soluat declamaturus partem diuersam, q̃ quum nesciat hic articulator discernere, nullam de illis nisi stultam poterit ferre sententiam.

X L I I I.

TAndem ut faciat perfectum circulum, reuertitur ad libri nostri principium, colophonia iniuria, calumnians epistolam pręliminarem, in qua iocatus cum amico, dixi me uersum

ſum in canem, ipſe articulator plus q̃ canis, hũ manitatis expers, & uitæ communis ignarus qui literas ad amicum ſcriptas, Cynica petu‑ lantia mordere non erubeſcit, ac ueluti ruſti‑ cus indiſciplinatus, canis ignotos omnes adla‑ trat: ſic carpit, calumniatur, damnat, quæ non intelligit. At uero canis iſte meus nullos adla trat niſi malos, nullos mordet niſi noxios, o‑ dio perſequens facta improba, qui ſi impotẽs erat ad benedicendum, cauſa fuit, quia inter il los agebat, qui nolebant intelligere ut bene a‑ gerent. Quemadmodum & Chriſtus, ut eſt in Euangelio: non poterat facere miraculum in Nazareth, propter incredulitatẽ illorum. Nõ eſt ergo propterea liber declamatiõis illius pi arum aurium offenſiuus, niſi piæ aures, intelli gãtur aures moroſorꝫ aſinorum. Neqꝫ eſt con tumelioſus, ſiquidem (teſte Hieronymo) ge‑ neralis ſermo, ad nullius contumeliam perti‑ net, & qui citra nomenclaturam notat uitia, malos admonet, bonos commendat. Neque eſt etiam ille liber famoſus, quum habeat in‑ ſcriptum authoris ſui nomen, & titulum, at‑ que non ſine Cæſarei conſilij examine, & au‑ thoritate publica prodierit, nec quenquam, ni ſi de quo publica uox, & fama, & notoria hi‑ ſtoria eſt, nominatim perſtringit. Cæte‑ rum, ſi quiſpiam ſui conſcius, aliquid in ſe

dictum arbitretur, ob idque mihi succenseat, ipse iam de seipso, quod talis sit, nullo accusante confitetur, unde præsumptuosus hic articulator, ignorans quis in iure dicatur libellus famosus, falcem suam ponit in messem alienam, & ultra crepidam iudicans, nescit quid loquatur. Atq; hæc tandem est miserandi articulatoris huius, plusquam asinina peroratio, qui si quid cordis haberet, & probus uir haberi uellit, addidisset articulis istis nomen suum, si illos commendatione dignos putabat. Aut pdijsset in publicum, nec me post terga aggressus esset, sed restitisset in faciem, dum aderam qui responderem.

EX his tandem mihi plane persuadeo, librum declamationis meæ, per Louanienses theologos, non fuisse lectum, sed laborem illum alijs quibusdam fuisse distributum, in quorum fidem, forte theologi aliqui subscripserunt notatis. Vnde si quid in hac mea apologia, amarulentius dictum uidebitur, sciant me hoc non in theologicum ordinem dicere, sed in illos ter scelestos sycophantas, qui de ordine theologico pessime meriti, tã insulsas nænias, tam perfidas calumnias, illis suggesserunt, atque tam celebrem olim academiam, tam futilibus articulis, tam frigidissimis argu-

argumentis, tam inappositis scripturarum citationibus, earundemque adulterinis applicationibus, & interpretationibus praeficere uoluerunt authorem, & eruditis omnibus exponere ludibrio. Ego semper doctis & eruditis uiris, quibus sensus est catholicus corrigendi mea scripta libenter submittam, modo illa legant cum iudicio, & candore, & si quid admonuerint aut docuerint, libenter audiam, illorumque iudicium pro ueneranda authoritate libenter accipiam. Sed quis aequo animo ferat, istius fecis cicatricosum iudicium, qui inuidiosi, & nihil scientes, uitiant quae sana sunt, & deflexis a uero oculis, in improbitate, fraude, dolo, falsificio, mēdacijs, malitia, deprauatione, dissimulatione, & impudenti calumnia, spem uictoriae ponunt, & se constituunt censores alienorum laborum, eorumque quorum sunt imperitissimi. Atque horum nebulonum arbitrio (si dijs placet) Christiani dicemur aut haeretici, ad horum sententiam exurentur homines, quorum uerba, uoces & censuras, nihilo pluris ego faciam, q̃ Demetrius ille qui dicere solebat, eodem sibi loco uoces esse imperitorum, quo & uentre redditos crepitus, quum nihil pene intersit qua corporis parte, sursum an deorsum turpiter sonent. Qui quod doctrina nequeunt, authoritate exequi contendunt,

eo ꝙ quas olim eruditiõis meritis, laureas decreuit antiquitas, ipsi mercede & Symposiorum meritis impetrarunt, titulo quidem doctores & magistri, literarum conditione miserabiles Sophistæ, contenti ut alij doctrinam, ipsi umbram tantum & speciem occupent. Sciant ergo nunc populi, & intelligant nationes. Quales hodie sunt isti magistri, quibus filios suos erudiendos mittunt discipulos. Væ discipulis, quibus tales cõtingunt doctores, qui quodcunque loquuntur: licet uideatur sapientia, tamen est stultitia, & iniquitas: cur autem uæ, quippe dominus, & magistros illos, pariter & qui credunt illis discipulos disperdet, iuxta uerbum Esaiæ: Quoniam dominus caput & caudam disperdet.

NVNC ergo uos obtestor, clarissimos senatores, uirosque prudentissimos, in quorum manibus tot mẽsibus uersati sunt isti articuli, quos mihi nefaria illa calumniatorum cohors, ante hunc conflictum intendit, & obtrectatione mei nominis, sparsit in uulgus, & hæreseos nomine obtulit magnatibus, & Cæsari quoque me traduxit pro hæretico. Vosqꝫ omnes, quicunqꝫ nunc, & in posterum, ista & uisuri & lecturi estis: Nolite secundum faciem iudicare, sed rectum iudicium iudicate. An nõ

dignì

digni & efficaces sint isti articuli, ꝓpter quos, ex conspurcatis scholis, sordidi ludimagistri, qui nihil norunt, nisi præesse pediculosis pueris, cum aliquot seditiosis theosophistis, & funestis monachis, sceptra supra Cęsarem sibi arrogantes, nostram de Vanitate scientiarum, atq; excellentia uerbi dei declamationem (cui iam subscripserant censores, assensus est priuati consilij senatus, & Cæsareo diplomate comprobauit) prohibere debuerint, & ne apud Louanium distraheretur inhibere: Nolite secundum faciem iudicare, sed rectum iudicium iudicate, an digni & efficaces sint isti articuli, ꝓpter quos, rescindendum postulauerint, Cæsarei diplomatis priuilegium, maxima priuati consilij (ubi nihil non agi summa cum prudentia & deliberatione hactenus putatum est) cum infamia, tum iniuria. Non enim ad me solum pertinet hæc calumnia, sed etiam ad eos qui declamationem meam examinarunt, q comprobarunt, qui subscripserunt, qui Cæsaris sigillum appenderunt, quorum fides, si semel hinc suspecta fieri patiatur, reliqrum omnium perpetuo infirmata est: Nolite secundũ faciem iudicare, sed rectũ iudicium iudicate. An digni & efficaces sint isti articuli, pro quibus mihi inaudito & indefenso, publica indicenda fuerit palinodia: quũ isti Louaniẽses censores

non innitantur alio robori, quam falsis interpretationibus, malitiosis argumentationibus, impertinentibus allegationibus, deprauationi, detruncationi, dissimulatione, mendacio, improbitati, sycophantiæ, blasphemiæ, falsitati, cæterisq; calumniarum detestabilibus artibus, quibus degeneres, & inualidi sophistæ plures turmatim, me solum, & unum clanculum, & post terga aggressi, opprimere studuerunt. Nolite secundum faciem iudicare, sed rectum iudicium iudicate. Num digni & efficaces sunt isti articuli, propter quos ille minister iustitiæ Cæsar, tam graui indignatione cōtra me commotus fuerit, quod supplicanti mihi ꝑ iustitia, & aures suas occluserit, & oculos suos a supplicatione mea auerterit? Et quum nemo regum, unquam tam inclementes, siue superbas aures, habuisse sciatur, qui seruorum suorum honestas præces fastidierit, & honestarū personarum, iustas supplicationes, dedignatus fuerit, mihi uni soliq; hoc a Cæsare suapte natura Clementissimo, prȩter morem suū alieno impulsu contigit: sic pij illi magistri nostri, suis istis articulis, conscelerarunt Cæsaris aures, tantumq; uenenum illis instillarunt, illi mundo corde monachi, sic Cȩsaris aduersum me furorem concitarunt, illi subornati aulici sacrificuli, atq; aulicarum conscientiarum instigato

stigatores, ut uix duorum reuerēdissimorum doctissimorumque Cardinalium fideli instructione, deflagrari Cæsaris ira, & purgari potuerit suspitio, parumque abfuerit, ut cuius beneficentiam uirtutibus, fidelique obsequio commeruerim, illius iram, & indignationem, seruitiorum præmium, laborumque mercedem habuerim, quemque uirtutis, ac literaturæ gratissimum pensatorem speraueram, uirtutum & eruditionis punitorem inuenerim, nec quicquam bonæ spei habiturus sim reliquum, qui mihi tam infensum Cæsaris odium, uirtutis & eruditionis meritis peperissem. Verum hæc tragœdia alio loco, & alio stilo, mihi uberius decantanda est. Vos quæso quod ad articulos attinet, nolite secundum faciem iudicare, sed rectum iudicium iudicate. Saluo mihi iure addendi auferendi, corrigendi, emendandi, interpretandi. Quod ut in prophanis caussis concedi solet, in sacris maxime concedendum erit.

Vbi ignaui imperant, ibi summa ingenia in occulto iacent.

APOLOGIA ADVERSVS

Prouerb: XXIX.

Princeps qui libenter audit uerba mendacij, omnes ministros habet impios.

Non solum ille reus est, qui falsum de alio profert, sed etiam is, qui aurem cito criminibus præbet: Cau. xi. q. iij. non solum.

APOLOGIAE ADVERsus Theologistas Louanienses, Finis.

HENRICI

CORNELII AGRIPPAE, AB NETtesheym, armatæ militiæ, Equitis aurati, ac utriusque iuris doctoris, Cæsareę maiestatis a consilijs, & Archiuis, Indiciarij, Quærela super Calumnia, ob æditam Declamationem, de Vanitate scientiarum, atq; excellentia uerbi dei, sibi per aliquos sceleratissimos sycophantas, apud Cęsaream maiestatem, nefarie ac proditorie intentata, Ad ornatissimum uirum Eustochium Scapusium, Cæsareæ maiestatis, apud Angliæ regem Oratorem.

Iustas parit quærimonias, iustus dolor.

SI NON AD TRIBUnal hostium, sed tuto in loco, apud æquos iudices, literarum negotiũ ageretur (Eustochi uir clarissime) dico apud uiros candidos, qui aliorum conatus non sint perosi, qui aliorum scripta, iuxta eorum uires, conditionesque uenerarentur, ferrentq; æquanimiter, aliorum ingenia, non altioribus inuiden-

tes, non paribus importuni, non disparibus & inferioribus infensi, sed quorũuis labores, in aliquam laudis partem admitterent. Quicquid sano & recto iuditio prodierit, suis meritis non defraudarent, errata si qua tolerabilia sunt, in optimam partem interpretarẽtur, quæ uero citra pertinaciam exorbitant, etiam citra morositatem castigarent, & meliora substituerent, corrigentes simul & emendantes, in omnibus boni consulentes, melioraque docentes, malintq; parcere errori, q̃ inuidere uirtuti, ac non tam culpam punire, q̃ uirtutem colere uelint, leuiter erratis ignoscerent, nec pœnam infligerent, nisi correctio culpam nequeat auertere. Talibus inquam sub iudicibus, atq; censoribus, quis non gauderet pertinaci studio, inhærere literis, edere libros, scribere carmina, disputare ploblemata, declamare placita, confingere argumenta, atque aliquid semper aliorum æmulatione, aut inuidia dignum agere. Quandoquidem, qui uicerit certamen, æquis iudicibus, meritus illi decerneretur gloriæ triumphus, qui uero uictus esset, is seipso melior atq; doctior factus, pro gloria lucrum reportaret, uerum non sic nobiscum agitur (Eustochi) longe aliter se res habet. Quisquis hodie studiorum suorum aliquod specimen, licet cõmuni cum fructu, in publicum edere audet, &

iacta semel alea, calchographorum typis excu dendũ cõmiserit statim quicquid, id est a Syco phantis aliquot, bonarum literarum prorsus imperitis, q nihilominus tñ scholasticis titulis turgidi, se omnium hominũ primos haberi uo lunt, & exacte omnia nosse, etiã archana quæ- que & maxime recondita. Sese non ignorare prædicãt, rapitur in iudicium, qui illud quod prodierit (insidiosi pariter & mordaces, & ad singula quæque carpenda proni & ingeniosi) euoluunt, ut inueniant quod calumnientur, sci scitanturque & scrutantur ubi dentes suos in- figere quæant, si forte scriptori huic, aliquid alicubi, odiosa ueritate liberius dictum exci- derit, si alicubi hallucinatus fuerit, si uel incon sideratiore sermone, aut iocis, aut salibus, ali- bi exorbitauerit, si mordaciore aceto, alicu- ius eorum aures contigerit, si quid (improui- so lapsus errore) minus recte protulerit, mox inflammatis animis, & ad calumniandi perti- naciam obfirmatis, articulos colligunt, & quę cunq; odiosissima excerpere queunt, ea sepo- nunt, ea sola producunt, & in modum classicæ cantilenę detonant, tum intellectu in diuersum coacto, caninæ contentionis, iurgiosis contu melijs flagellant, exigua quæque errata exag gerant, syncere & bene dicta deprauant, mæ- rasq; calumnias, ingenti uociferatione, aduer

ſus authorem illum connectunt, & quæcunq; in ſcriptis illius, inſignia & prȩclara extiterint, pallenti liuore tegunt, nulla bene dictorum ratione habita, quin multa eorum, tunc etiam in contrarium ſenſum, non ratione, ſed uiolentia torquent. Singula bona, & optima quȩque, in quibus ſcriptor ille prȩualuerit, uel ob unius dicti leuiſſimum errorem reijciunt, atq; ob lapſus aliquos humanos, damnant etiam quæ recta ſunt, publicamque utilitatem, & quamcunque ampliſſimam rerum cognitionem, ob priuatam offenſam ſimul tollunt. Nam facetiarum ſales, curioſe admodum rimantur, & ſi qua, ſiue ludicra, ſiue per iocum in eos dicta, ſibi uideantur, ea uelut acerrimæ factionis incitamenta criſpis naribus ſuſpendunt, audentq; ceu errores, & hȩreſes obijcere, leuiſſima quȩque (& non tam authoris hallucinatione q̃ amanuenſium incuria commiſſa) erratorum momenta, tum non tam ſcrupuloſa, quàm maligna conſcientia, ueluti quodam uiolentiſſimo turbine, per præcipitia philautiæ ſuæ, a curſu rectȩ rationis abſtracti, in concitatiſſimum iudicium, de illo authore ruunt, & quicquid eorum auribus diſplicuerit, dignum iudicant incendio, & palinodias exigunt, aut ſcriptorem illum, ſcholaſticæ maieſtatis reum, graui cenſura condemnant, magniſque ſigillis proſcribunt.

bunt. Speret ergo pro beniuolentia inuidiam, pro laude calumniam, pro præmio persequutionem, quicunq; bonarum literarum negocium agens, aliquid docuerit, scripserit, ediderit, necesse est. Neq; uero est hęc sola pͥsentium temporum malicia, ab antiquo ęuo semper ita fuit, ut quasi natura ita comparatum uideatur: licet hęc crudelitas, aliquādo plus, aliquādo grassetur minus, pro temporum, locorum, hominumque uarietate. Quippe apud Laërtium Diogenem legimus, interrogatum a familiaribus quendam philosophum, quidnam studio suo promeruisset, respōdisse calumniam. Et diuus ille Plato, quod ipse in epistolis ad Dionysium fatetur, ut inuidię cederet, fere om̄ia scripta sua, non suo, sed Socratis nomine inuulgauit. Apud Romanos etiā aliquando tam uiluit eruditio, ut indignū habitū sit uiris Principibus scire literas, ipsumque docendi munus, uelut illiberale & sordidum, nō nisi libertinis, & seruis delegatum est, quod idcirco Neronis mater Agrippina, ipsi Senecæ, uiro consulari, uelut probrum obiecit, tantum erat eruditionis odium, ut qui nō occultasset, qui non dissimulasset, ueluti perfidus, & publicus grassator haberetur. Hinc M. Antonius orator, improbabilem populo orationē suam fore uerebatur, si illū unq̄ literas dididicisse putassent.

Sapiebant ergo admodum , ſtolidi illi Galli, qui(quod ſexto commẽtariorum ſuorum narrat Cęſar)ut inuidiam præuerterent, animum ab omni literarum eruditione procul ſubmouerunt. Quis enim non malit de ignorantia & ſilentio gaudere , q̃ ſemper de ſcientia & doctrina dolere? Quod tam excellens ingenium ſi ſe contemptui & odio uideat futurum, quod literas ſciat, non effugiat, & auerſetur illas, deteſteturq;? Quis non melius eſſe putet, ſine ſcientijs, ſine literis, ſecura & otioſa quiete, porrectis pedibus, in utramuis aurem dormire, q̃ continuis literarum ſtudijs , & edendis libris, pro alienis utilitatibus excubando, & uigilando, graue onus inuidiæ ſubire, & ſeſe ultro in erumnoſum negocium detrudere, magniſque inſidijs & periculorum diſcriminibus implicari, unde quum uelit ſeſe nequeat extricare? Neminẽ unquam inter mortales tam pręclara eruditio extulit. Nemini unquam tam admirabile ingenium fuit, cuius glorię malignitas non obſtrepuerit, cuius laudem inuidia non ſuggillauerit. Quotus quiſq; fuit unquam inſigniter doctus, qui caruerit inuidia, qui edẽdis ſtudijs ſuis non ſit periclitatus, & multorum odiis & clamdeſtinis detrectationibus, non fuerit expoſitus, & incertoꝝ hoſtium præda factus, nonnunquam iniquiſſimorum iudicium p̃mor

dacibus censuris flagellatus? Nõne tutius fuisset illis literas ignorasse, aut eruditionem dissimulasse, aut auriũ uoluptati studuisse, aut forensibus lucris indulsisse, aut mercennarijs laboribus hominum officia demeruisse, nullos scribendi licentia irritasse, nullos odiosa ueritate offendisse? Quis ista secum animo reputans, non de relinquendis & repudiandis literis consilium ineat? Certe remouit hic scholasticæ tyrannidis metus, a bonarum literarum studijs, nõ paucos, multosq; iam ultra primos limites progressus retraxit, plærosq; studiorum licet amantissimos, perseuerantesque, ita deterruit, ut ingenij sui cultum dissimularent, & studiorum suorum labores, sine posteritatis lucro, secum emori sinerent. Alios denique licet præstantes in proposito aliquid edendi, sic tamen in angustum contraxit, ut quum sibi statuerent, tum alijs consulerent, nihil in uita edendum, sed post mortem scripta inuulganda, ea potissimum ratione ducti, quia sit licet tunc (aiunt) odiosa scriptura, sit funesta, sit capitalis, sit maliuolorum quorumcunq; iaculis stimulis, aculeis, flagellis, sagittis obnoxia, sæuiant tunc cucullati hypocritæ, & scholastici sycophantæ, qui iudiciorum & cẽsurarum motu terribiles uidentur, & fœnum in cornu gerunt, irascantur, damnent, execrentur, fulmi-

 nent

nent & fulgurent, anicularum cædibus formidolosi inquisitores: quid hoc ad mortuum, qui iam terribilia omnia transgressus, in tuto est, omniumq; uiuentium calumnias, minas, morsusq; facile spernit? Neq; adeo tutum est tunc uiuis illis, de mortuo illo loqui, quin longe tutissimum sit, huic mortuo, loq de uiuis, quum illic potest superesse qui uindicet, hic in quem uindicetur, iam non est, tum qui extinctos inuitant ad prælium, & defunctos dimicare cogunt, sæpe superantur a mortuis, quos uiuentes oppressissent. Sunt tamen istis cordatiores quidam homines, quibus aut tantus est ueri amor, aut tantum mali odium, tantave gloriæ cupiditas, ut inuidiæ pericula contemnentes, nil magis quærant, q̃ aliquid inuidia dignum agere, ipsamque inuidiam impense desiderare uideantur, odium, inuidētiam, calumniam, cæterasque malignantium tempestates, fortiter constanterque perferentes, quousque studiorum suorum iter dimensi, profligatis publica eruditione calumnijs, superatisq; periculis, etiam malum malorum omnium expugnatu difficillimum, liuorem uicerint. Quos tunc ingens manet gloriæ triumphus, qui in hac uita datur paucissimis. Neq; magnus ille Erasmus Roterodamus, uir omni eruditione maior, hunc hactenus consequi potuit, tot indies illi suppul-

ſuppullulant ſycophantæ, qui Lernæi draco- nis inſtar, tot calumniarum capita progermi- nant, & ſcripta illius in peius rapiunt, integer- rimiq; uiri, inuincibilem eruditionem, tãquam ſcælus & flagitium, obſcœna uerborum petu- lantia impugnant, neq; quicquam ab illo tam recte, tam ſane, tam ſancte, ſcriptum eſt, quod illorum non uellicet iniquitas, ut quoties ipſe ſibi uidetur, tranquillis undis, in tuto portum adnauigare, toties nouis diſtrahatur tempe- ſtatibus. Tam ægre deuictorum ſophiſtarum ingenijs, quieſcere ſolitum eſt, & in uictores ſemper ſubactorum obluctatur improbitas. Quid hic agendum cenſes (mi Euſtochi) quid adfers conſilij? Certe mea ſententia, aut per- petuo in ſilentio & tenebris deliteſcere opor- tebit, aut ſtare neceſſum eſt, & fortiter hoſti- lia omnia excipere, aut quæcunque edenda ſunt, in plurium linguarum uoces transfuſa, uniuerſo hominum uulgo exponere, ſi forte clementiam & æquitatem, quam in ſcholaſti- cis illis cenſoribus non reperimus, apud indo ctam plebem, & inculta Barbarorum ingenia conſequamur, ac iudice DEO, & mundo te- ſte, confundatur calumniantium malignitas, aut certe, quod plæriſque conſultius uide- tur, nihil in uita ædere oportebit, ſed poſt mortem innoteſcere, qui nolit ſe, aut periculo

expone

exponere, & mala cuncta perferre, aut cum de decore profugere. Multi enim infœlici audacia, hoc inuidiæ pelagus plenis uelis ingressi, quum procul a portu, sæuientibus undis, aduersis uentis luctantur, & sophisticis flatibus, quibus nequeũt se eximere, ad Syrtes aut Charybdes urgeantur, perterrefacti: pœnitet tunc illos, male crediti & sero probati, illius consilij instituto non paruisse: atq; tunc, ut in ingressu maris illius intrepidi forte sque fuerunt: sic intus quum sunt, modica tempestate fracti, cedunt undis, & conuersis uelis, proximum portum adnauigant, & tuta petunt, uictoriamque simul cum gloria amittunt, & ueluti transfugę & desertores, eiurata militia, ausi nihil pugnare contra fortiter. Ignotos locorum recessus quærere, & solitudinum inaccessa petere, perpetuaque ignominia in obscuro latere coguntur, nec ulli unquam postea se prælio offerre, non arma, non expeditionem parare queunt, nisi concitatorum Rabinorum furorem experiri, & crudelitatẽ inquisitorũ (quorũ carnifex animus est) subire, & bellum cum fasciculis & flammis gerere uelint, qui tunc uel remotis, uel etiam profligatis logodedalis, uictoriam carnifici, tanquam doctori omnium literatissimo daturi sunt. Certe ipse mecum animo sæpe hæsito, cogitabundus, regrediar ne a desertis literis

ris, ad olim nō prudenter desertam militiam, unde mihi insignes honores, & grandia lucra blandiens fortuna largiebatur. Nihil mihi tūc deerat, totus sericatus, auratus, numatus, fortitudo, honor, dignitas, diuitiæ, omnia ex uoto contingebant, at quoties deserta militia, ad literas regressus sum, haud unquam fœliciter egi, semperque calumnias, insidias, contemptum, inopiam, omnemque aduersam fortunam expertus sum. Vtrobiq; fateor, & militia & literis pugnare, grande periculum est, a militia, non solum uicisse, sed & strenue perijsse gloriosum est, suasque non minus insignes laudes habet fortis occasus, atque insignis uictoria. Hic uero, quantumcunq; strenue quis perierit, ob iniquitatem iudicum, dedecoris plurimum sit laturus, quantumcunq; strenue uicerit, perparum gloriæ, nihilq; præter ignobilem prædam, & sordida spolia sit occupaturus. At forte uincere nemo poterit nisi mortuus, atque uix tunc etiam, adeo calumniandi dementia, ad inferas sedes usq;, manes & laruas, a quibus rerum natura sua fulmina sustulit, persequente quæ nec potest, sine mortuorum calamitate, esse contenta. Hæc ego sic uera esse (mi Eustochi) ut iam olim ex multa lectione & exemplis didici, ita nunc etiam proprio periculo deprehendi, potissime in ea declamatione

QVAERELA SVPER CALVMNIone,

quam nuper, de Vanitate scientiarum, atque excellentia uerbi dei edidi, quæ ubi prodijt, proh Iupiter, quantū & crucibus, & ignibus, expiādum scelus, hic mihi obijcitur, tum per aliquos improbos superstitiososque monachos, & fratres, uulpina sanctitate insignes, & forma monstrifica spectabiles, tum per aliquos scholasticos sycophantas, bonarum literarum osores, sed magnificis titulis doctrinæ umbram, nusquam non ostentantes. Hi clamant, repente terris ingruere cœlum, syluas, camposque subsidere, montes descendere, misceri omnia, antiquum redijsse chaos, diuina pariter & humana tumultuosa tempestate cōfundi, renasci hæreses, surgere antichristos, fidei catholicę ruinam minari, cunctaque simul in perniciem rapi, atque hæc omnia non aliam ob causam, nisi quod orationis libertate, alicubi tacti sunt, quasi mihi, indicta illis cucullomachia, cum illis solis suscepta sit pugna, aut de industria aduersus eos solos, in arenam descenderim, qui communiter aduersus omne hominum genus, declamaui: atque sic declamaui, ut illis ipsis, ad declamandum suas populares conciones, egregia argumenta contulerim, quam perceptam munificentiam, ingrato æstimantes animo, quod in eorum utilitatem contuli, in meam perniciem uertere conantur

nantur

nantur, & inde moliuntur uindictam, unde decuit gratias agere. Oderũtq; me, ꝓpterea nec dignantur agnoscere benefactorem suum, ac si ego ea declamandi ęmulatione, eorum quęstui officere uelim, qui ipsi non modicum quęstum faciunt oblatrãdo etiam melioribus. Mirandum profecto, atq; admodum mirandum, qua fronte declamationem ad omnes communiter pertinentem, scholastici aliquot sophistę & laruati hypocritę, cum reliquis quorum interest, nihil communicantes, soli iudicare, atque damnare praesumunt, priuatis suffragijs usurpantes, quod uniuersorũ sententijs est decernendum, mihiq; aut declamare, aut satyras scribere, interdicere contendunt, qui sibijpsis maledicendi, & in quosuis scurrilibus conuitijs, & insanis debacchationibus, linguã & calamum uibrandi, libertatẽ indulgent, quasi soli hoc priuilegio fruantur, maiorq; illis p̃ caeteris mortaliũ, maledicendi libertas concessa sit, & cui non liceat reluctari, aut eadẽ tragula referire. Quomõ ista quadrarẽt, quaeve esset hęc aequitas, si ipsi ob caninam hanc facundiam, pro doctis, pijs, & perfectis christianis haberi uolunt, me contra ob eandem, tam inclementer in crimen uocant, quod tamen, si crimen est mihi cum omnibus ipsis commune est, & a quo nec seipsos quidem, immunes, & alienos esse

nos esse deprehendunt, per omnem uitam nihil aliud agentes, q̄ quod omnium actus, insidiosa explorationis arte uenantur, atque a pulpitis, a suggestis, ueluti impudentiæ suæ arcibus, omnium hominum uitas & mores, in reprehensionem rapiunt. Nemini innocentiam tribuunt, cunctis accusationis iniuriam irrogāt. Omnes conuicijs & contumelijs flagellāt omnia commissorum secreta euomunt, nihil ob metum, neq; ob fidem reticentes: eaque flagitiorum mysteria, & multis incognita crimina produnt, ut non inique credamus, cucullio nes illos, in circis suis, ueluti in quadam sentina flagitiorum, nihil aliud discere quàm scelera, quos quum secessio monastica, meliores deberet facere, peiores euadunt hominibus prophanis. O quoties noua nupta, rei Venereæ redit instructior a confessione fraterculi, quàm ab amplexu mariti? Quomodo em boni, pij, simplices, casti, pacifici, humiles esse poterint, qui continuo scelcra inquirunt, flagitia examinant, crimina cantillant, suntq; asperitate, immodestia, rabie, cūctis intolerabiles. Qui nullum hominum genus, siue sacrum, siue prophanum, non lacerant calumnia, proscindunt maledicentia, onerant inuidia, grauant detrectationibus, & uenenatis linguis sauciunt, nullis a satyris eorum secure uiuere licet, nec est qui

possit

possit loquacitatis eorum retia deuitare, ne mortui quidē ab illis satis tuti sunt, quin ueluti Caspij canes, siue sepulchrales in Hircania, etiam sepultos arrodendo affligunt: nihil a se actum putantes, si sæuitiam suam, ab umbris & cineribus continuerint. Proinde q̄tum ad audaciam, impudentiam, iracundiam, furorem, mordacitatem, subsannationem, gesticulationem, rictum, hiatum, cachinnos, saltus, ferinosque clamores, tum ad ingerenda conuicia, & proloquenda mendacia, terrificasq; comminationes attinet, iam inde populus illos, relligioni pariter & horrori habere cępit, nec est, qui nō malit, illos extra uiam declinando fugere, q̄ illis obuiam fieri, ut iam etiā apud uulgus, communi prouerbio receptissimum sit, infaustissimi auspicij esse, obuiare monacho, idq; haud secus atq; lupo, qui quem prius uiderit, illius uocem præcludit, & obmutescere facit. Sic & isti, q̄tacumq; insolenti dicacitate declament, semper mutis auditoribus uti solent, eamque imperitæ plebis taciturnitatem, sibi usurpant pro sanctitatis & innocentiæ testimonio, ac si non habeat mundus, quod de malis illis male loquatur. Dico autem hæc omnia de malis, & peruersis, nō de bonis. Sed in his discernēdis, plane opus est mysterio, ut probos, pios, castos, humiles, modestos, simplices, ueros mo

 nachos,

nachos, & sanctos uiros esse cognoscamus, ac iracundiæ furijs, & inuidentiæ liuore, calūniandiq; rabie pditos, non homines, sed anthropophagos lupos: non fratres, sed rabiosos canes: non monachos, sed cucullatos diabolos esse intelligamus. Qui quum monachorũ & fratrum nomine censeri uolunt, titulum moribus abdicant, professionē operibus polluunt, mentiri uirtutē ducentes, bonarũ literarũ loco, fraudem amplectentes, relligionē hypocrisi colentes, pietati auaritiam anteferentes, cupiditate laudis & pdę, alienis uirtutibus insidiantes, quorum scęlera, & plenos turpitudinis actus, quā in declamatione mea alicubi detexi, iccirco fatalis conscientiæ malignitate confusi declamationem illam (quam multi illorũ nec legerunt, nec intellexerunt, nec cognouerunt, sed tm̄ ex suspitione, uel audito tm̄ nomine, quod cū suis institutis non consentiat) exhorrent, dānant execrant: atq; odio, inuidia, detrectatiōe, conuitijs, sycophantijs, cęterisq; falsę linguę apparatibus armati, occultā cōtra me expeditionē pararunt, non ignari q̄tum ad nocendum occulta manifestis proniora sunt: itaq; clamdestinas amplexati insidias, arcu doli, calumniarū spicula torquent: Atq; animos aptant scęleri, fraudiq; parant se. Disponunt linguas, & uerba nocentia condunt. Si forte uictoriam

quam

SCHOLASTICORVM ET MONACHO-
quam in Erasmi Moria amiserunt, in hac no-
stra Vanitate recuperare possent, & quũ mul-
to facilioris negotij sit, eminus inopinatum, q̃
cominus prouidum oppugnare: ideo inexpu-
gnabilem bello declamationem, furtim & per
insidias adoriuntur, concerpunt, mutilant, la-
cerant, ut quod uirtute nequeunt, promoueāt
astu, nõ ignari, plus uirium esse, in credita ini-
quissima calũnia q̃ in instructissima disputatio
ne, multaq; fortia ingenia his artibus ab inuali
dis sycophantis sæpe ꝓstrata fuisse, plurimũq;
cessisse uirtutẽ fraudi, odiosam ueritatem, pla-
cidis opiniõibus & multitudinis errore sufful
tis. Hinc inuidia in ultionem uersa, nefarijs ꝑ-
fidiæ linguis me opprimere student clanculũ,
& post terga, perduellionatus, arrogantię, am
bitionis, stultitiæ, impietatisq; traducẽtes, ma
gum, & hæreticum uocantes, idq; non modo
apud populum & plebem, sed apud reuerẽdis-
simos Cardinales, apud honorandos pontifi-
ces, apud uenerabiles abbates, apud metuen-
dos Cæsares, apud terribiles reges, timẽdos-
que principes, quorum moderationem (supra
quam maiestati eorum debetur) exasperāt, ac
pacatissimæ mentis eorum serenitatem, men-
daciorũ nebulis obtenebrant, eorũ clementiam
obtrectationum sibilis ad iracundiā concitāt,
scientes obfusum ira Principis animũ, saluta-

rem existimationem subire non posse, quo semel in prauam de me opinionem obfirmato, etiam defensionis uiam habeam pręclusam. O lex Iulia, o lex Rhemia, o lex Cassia, sed ubi minister legis Cæsar? An non maiestatis reatu peccant, qui tam petulanti impudentia, tã pręcipiti audacia, tantorum principum maiestati, contra conscientiam suam, mentiri non uerentur, & scripta nostra, maligna interpretatione, eorum auribus, modo quo non debent, inculcant, suamq; contumeliã, in maiestatis opprobrium transferunt, & innocuos operum meorum labores, & speciosissimas doctrinarũ sententias, nugaci mendaciorum obtrectatione, ad odium trahunt, tum nullis æquitatis rationibus instructi, sed calumniandi præsidio armati, formidolosam Cęsaris iram, aduersum me extorquere nisi sunt, quo ille me, a proauis, & attrauis, de sua, & præcessorum suorum maiestate, bñ meritum, perinde ac uilissimũ mancipium releget, & fidele meũ obsequium, contemptu compenset, pro gratia, pœnam decernat, & quem operum meorũ gratissimum pensatorem, & qui beneficentiã pro meritis referat, sperare debeam, illius experiar iram & indignationẽ, seruitiorũ mercedem habeam, uirtutisq; punitorem inueniam. Haccine in spe relictis omnibus, secuti sumus Cæsarẽ, hæccine

præmia

præmia pro laboribus referuntur, hæccine ue nerandę literaturæ, & gesti muneris, pręstitiq; obsequij, stipendia accepturus sim, atq; obstre pentibus nebulonum illorum calumnijs, etiã sup plicandi copia, defensionisq; potestate careã? Nam eousq; illorum apud Cæsarem promo- uit calumnia, tantumq; apud credulam Cæsa- ris seueritatem, insidiosa obtrectatorum ratio ualuit, ut nuper ille mihi præter morem suum (nescio qua inclementia) & aures suas occluse- rit, & oculus suos a supplicatione mea auerte- rit, quum tñ alioqui mitissimus, etiam nõ igno ret, quod in eo fastigio collocatus, difficiles accusatoribus aures præbere, aut tuentium se se uoces respuere non debeat, nec infensis au- ribus alteram partem recipere, qui antea illas accusatoribus tam procliue patulas pbuerit: nec deceat Principum grauitatẽ, quicq; ex pri mo impetu, & incõsulta persuasione, more im peritę plebis iudicare, ęstimareve. Sed etiã ue ri ac clementissimi Principes, & quibus placa- bile ingenium est, rerumq; peritia, sycophan- tarum istorum artibus pelliciuntur in errorem & nonnunq; usq; ad uirulẽtiam iracundiæ impel luntur. Hic hic uelim, sedeat medius & iudicet, quicunq; uir probus & integer, & cuius aures sunt deceptu difficiles. An non æque Cæsareę maiestatis, atq; mei capitis hostes sunt, q tam

 insidio

insidiosis consiliis, tam uafris commētis, tam impudentissimis mendaciis, & compositis calumniis, generosi & clementissimi animi æquitatem subruere conantur, & in æquo ponunt, iustum ne iudicium illius, an iniquum existat, modo sententiam extorqueant sibi fauentem. Quis iudex unq̄ ausus est pronunciare altera parte inaudita? Olim ne a tyrannis quidem id tolerari solitum est. Quis em̄ pateretur pro iudice, illum qui nō dignabitur cognoscere causam. Adrianus cæsar, quum olim negasset sibi ocium audiēdi mulierculam, audiuit, ergo ne uelis imperare, si nolis cognoscere. Nōne (q̄d Nicodemus de Christo ait ad Pharisæos) lex iudicat hominem, priusquam interrogauerit ab illo & cognouerit quid faciat? nonne inaudita hęc tyrannis esset? atq; tamē ad hanc tyrannidem, odiose prouocant Cęsarē improbi aliquot sophistæ, & superstitiosi monachi. Verū ego totam hanc insimulationis uim abs nebulonum illorum inuidia profectam, nō Cęsaris inconsideratæ credulitati, sed illorum malignitati, imputandū existimo, atq; illius aduersum me indignationē, non iudicii, non deliberationis, nō temerarię opinionis, sed suspitionis impetū fuisse duco, cuius animi tēperantia, seditiosis calūniantium consiliis, æquitatis iudiciū superantibus, q̄si sinistro rōnis ductu, transuersum

SCHOLASTICORVM ET MONACHO-
rum acta, ad alias sibi alienissimam iracūdiam prouecta fuerit, ut quū mihi opem ferre debe at, cladē irrogaturus fuisset, nisi integerrimus pater Lauren. Campegius, apostolicæ sedis legatus, ac illustris princeps Leodieñ. duo reuerendissimi cardinales, & ęquioris iudicij principes, illum retinuissent. Atq; ego nunc, pręter quod onustū mihi ualde est, etiā famę meę crudelis, & honoris mei prodigus, & innocentiæ meæ desertor hñdus sim, culpāq; sceleris alicuius fateri, & grandis flagitij, conscius mihi esse uidebor, si iniurioso nomine (apud Cęsarē potissime) me censeri sustineam, quāobrem unū hoc uolo sciat Cæsar, me hominem esse apertum, & sine fuco, & extra omnem doli suspitionem, qui in fronte gero animum, qui nec fumum nec oleum uenale habeam:
Cuiq; amor & studiū recti, & uetus illa priorꝝ
Simplicitas, cui chara fides, pectusq; deorum
Præsidio innitens. Qui integer uitæ, criminisq; purus, non feci unquam ꝙ fateri erubescam, ea præditus uitæ & morum integritate, ut in me nihil culpari possit præter fortunam, ꝙdq; aulam nactus malorum fertilē semper fere seruire cōtigerit ingratis principibus, quia adulationē & mēdacē obtrectationē (publicas aulaꝝ pestes) sic sp exhorrui, ut nullius gratiā, aut beniuolētiā, blādiēdo & adulādo cōtrahere

 malue

maluerim, q̃ uera dicendo, & quod æquum & honestum est suadendo, etiam si non nesciam, simq́ expertus, q̃tum odij, sæpe pertinax error, ueris monitiōibus referre soleat. Hinc me quum uaria sors, in diuitias & inopiam, in gratiam & indignationem, in authoritatem, & exilium, alternis uicibus sæpe traiecit, tũ probitas, & seruata Cæsari fides iam ꝓpe funditus subuertit, atq́ hic non desunt qui protinus me propterea insipientem, improuidũ, profusorem, stultum q́ subsannant, ipsi non tã sapientes q̃ senes, neq́ tam prouidi q̃ auari, qui canicie ornantur extrinsecus, intrinsecus autem intellectum habent puerilem, quorũ omnis sapiẽtia est, explere scrinia sanguine pauperum, & assidua augendarũ diuitiarũ cura, omnia uenalia habere, ac non secus q̃ prostitutę mulierculæ, omnes pauperes contemnere, solis diuitibus applaudere, & corruptissimos deuouere animos, hinc nō probata causa, indemnes condemnare, & noxijs reis, pœnã cum iniuria remittere, dare ueniam coruis, uexare cẽsura columbos, & fraudulẽtis rapinis, & subdolis collusionibus, suæ argentanginæ egregie mederi. Hanc ipsi prouidentiam, hanc sapientiã uocant: probitatem, integritatem, eruditionem, stultitiam dicunt. Cum hoc hominum genere nunq́ mihi bene conuenit, his nunq́ sapiens,

nunq́

nunquam prudens fui, qui eiusce artibus rem augere nesciam, his impius & stultus sum, uere filij gehennae, qui dicunt fratri suo Raccha, & fatue, dolore pariter & ludibrio ferie̅tes, nec minus iniqua, quam ridicula calumnia lacessentes, eruditionem & doctrinam si qua mihi gloriae cedere deberet, ob contempta scholastici cultus latifundia, iniquissima aestimatione, & peruerso iudicio extenuãtes, & perditas cum iniqua fortuna, tum ob seruatam fidem, opes, in uituperium uocantes, scientes, quoniam apud indoctos satrapas & ignauos proceres, plurimum humilium prudentia sordescit, & pro stultitia reputatur, ut qui ualorem hoīs, ex ueste metiuntur cultum, non animum aestimantes, opesque uirtutum meritis antefere̅tes, ac si uulpina uestis praebeat astum, aut cuculla conferat pietatem, & leoninę exuuię, Cumanis asinis dare possint fortitudinem. Attamen tam stultum de me sapientes interea conqueruntur, abs me tali stulto, sapientissimos uiros fuisse deceptos, neque uerentur, prude̅tissimo Caesareae maiestatis priuato consilio, ubi nihil nõ agi, summa cum prudentia & deliberatione censendum est, hanc turpitudinis notam inurere. Nam si scandalosus & impius est liber declamationis meae, non solũ ad me pertinebit hoc crimen, uerum etiam ad eos, qui examinarũt, qui subscripserunt, qui ra

tum habuerunt, qui comprobarũt. Quõ enim decorũ fuerit, illius consilĳ sapientibus adprobasse, q̊d mihi stultum & impiũ fuerit scripsisse? Certe ego si impi⁹ sum, in hoc potissime damnandus sum, ꝙ toties iam, contra scripturæ monita confisus sum in principibus, in quibus non est salus, quodq; inter eos aulicos philosophari uoluerim, ubi nullos honos artibus, nec ulla p̃mia proposita sunt literatis literis. Si insipiẽs sum, in hoc certe stultissimus sum, quod felicitatem meam posui in aliena potestate, & sollicitus incertusq; meĳpsius, illis me concredidi, quorum disparem p̃missis fidem experior, pudetq; me insipientiæ meæ, quod hactenus non cognouerim, cuiusmodi essent homines illi: quum quis agerem, quodq; errabũdus, illos aliquãdo laudarim, qui uoce populi (quæ uox dei dicitur) habentur omnium illaudatissimi. Quod uero ad obiectam mihi arrogantiam, & ambitionẽ attinet, quia aduersus om̃es, omnium sciẽtias, & artes declamare p̃sumpserim: certe non sum tam arrogans, ut om̃ia me scire p̃sumam, neq; tam ambitiosus, ut disputẽ de om̃ino incognitis, sed illud fateantur oportet, neminẽ posse de his rebus, aut scribere, aut disserere q̃ penitus ignorat, q̃ tumcunq; etiam in alĳs sit eruditus, atq; unum hoc de me citra iactãtiam dicere ausim, comedisse me de ligno

scien

SCHOLASTICORVM ET MONACHO-
tiæ boni & mali, etiam usque ad nauseam, easque disciplinarũ partes lustrasse, quas nec illis, nec maioribus suis, aspicere unquam contigit, atque hoc est illud, in quo scandalizantur, sicut scandalizabant Pharisæi in Christo, dicentes: Vnde huic hæc omnia? Quõ potest hic homo scire literas quas non didicit? Samaritanus est, & dæmonium habet, & in nomine Belzebuth eijcit dæmonia. Nonne similes illis sunt, qui gloriam illius quod est in me donum spũs sancti, auferentes deo, attribuunt diabolo, dicentes, ꝙ magus sim, & dæmoniũ habeam, quod me doceat omnia, quibus respondeo uerbis magistri mei Christi: Ego dæmonium non habeo, sed est q habet & iudicet. Et iam multi calũniatorꝫ meorꝫ dęmones, & diaboli facti sunt, hoc est cruẽti & falsi criminatores. De Magia uero qd sentiã multijugis scriptis aperui. At obijciunt mihi miracula, q̃ principes & pplĩ obstupuerunt, & supra naturæ uires dæmonũ opa fassi sunt. Fateor opatum miranda multa, sed citra dei offensam, citra fidei & relligiõis iniuriã, & obstupuerunt ea multi, sed hoĩes indocti, & qbus datũ non est rerꝫ cognoscere causas. Atque mot⁹ om̃eis & inexorabile fatũ. At qs secretorũ naturę curiosus explorator ignorat, herbarũ potẽtia & lapidũ uirtutib. nõ oĩbus perinde manifestis, multa perfici posse, q̃ rudis pplus,

per in-

per inscitiam aut malitiam, accepta referat dæmonibus, potius quàm naturæ atque deo.

Sed ut non sapiunt aromata suibus & asinis & offendunt splendidiore luce noctuę, ita neq; amator ueterꝝ sordium populus, docilem inusitatis rebus & literis animum pbere sustinet, nec oculos densissimis ignorantię tenebris obfusos, lucis radijs admouere potest. Qui enim sunt omni politiore literatura, omnisq; archanæ doctrinæ uacui & inanes, nec nisi umbram illius complexi, quō obfuso ignorãtia animo, alienæ doctrinæ splendorem recte discernere ac dijudicare possent? Quod si syllogismorum spineta plantassem, si carduos & tribulos scripsissem, & similes habuissent sua labra lactucas, inuenissent forte asini illi gustũ, & magna uoluptate totum librꝝ deuorassent. Nũc uero, quia ea prosecutus sum, quæ ipsi nõ attigerũt, amaricati sunt, uenter & lingua eorꝝ ad calũnias. O deplorati ingenij homines, & immedicabili maliuolentiæ morbo consopiti, aduersus eam declamationem obstrepentes, cuius uocẽ & uocabulum nedum intelligunt, nec satis nouerunt quid declamatio, cuius qualitates non cognoscunt, nõ declamationis conditiones sciunt, nõ q̃ quid animo ioco an serio, salse an sæuere, dictum sit perpendunt, non animaduertunt declamationis licentiam esse, liberioribus

uerbis

uerbis & absimilioribus argumentis, rem pro miscuo sermone tractare, nullum periculū ueri statuendi sibi facere, eorum quę in declamatione siue argumentãdo, siue persuadendo, siue demonstrando dicuntur, philosophi enim hoc est non declamatoris, sermonem suū ueritati adstringere. Declamationis autem proprium est, sæpe & plurimum in ficto argumento, aut falsitatis defensione, aut ueri repugnãtia, aut uitij laude, aut uirtutis oppugnatione, ad ingenioꝝ exercitationē ad excitationē studiosoꝝ laborare, non ad dissoluendū aut statuendū ueritatē: sed citra pertinaciã proponere q̃libet disputandi materiã, ad utilitatē legētium, sicut ait Apl's: Omīa q̃ scripta sunt ad nostram utilitatē scripta sunt, nõ dicit oĩa q̃ scripta sunt uera sunt, siquidē non minimã partē eruditionis, fabulę, apologi, declamationes, disputationes, problemata, opiniones, parabolæ, cæteręq; admodū proficuæ nugę, quibus etiã ne sacræ quidem carent literæ, citra ueritatis regulam sibi uendicant, q̃ qui damnare uelit & submouere, is literaturam omnem simul tollat, necessum est, sed in his discernēdis, profecto Critico quodam, excussoq; iudicio, menteq; acuta & solerti, intelligētia insuper summa, & acri animaduersiõe opus est, ut cognoscatur qua authoritate, qua forma, author quisq; scripserit,
quid

quid conetur, quid moliatur, narret an doce-at, definiat an disputet, improbet an admone-at, quibus utatur rationibus, ioco an serio di-cat, sua an alioꝝ sententia loquatur, quæ uera, quæ falsa, q̄ dubia pronunciat, ubi & quo loco sui animi mentem potissimum declaret. Sunt enim hæc omnia spectanda, ac diligenter scru tandi secretiores sensuum recessus, & penitio-res fibræ orationis accuratius disquirendę, tū singulis seperatim, & collectim uniuersis, in medium propositis, multum cōsiderationis il-lis tribuendum est, ac omnia diligenter & exa cte discernātur, grauissimoq; iudicio tanq̄ tru tina ponderent, ut quid in quaq; re, ueꝝ, synce rum, consentaneum & consequens sit, pspicia tur, priusq̄ de illis feratur sententia. Quod in il la declamatione mea, sicut fieri debuit, ita etiā ab illis clarissimis pariter & doctissimis Cęsa-rei consilij proceribus, factū fuisse dubium nō est, idipsumq; Cæsareæ maiestatis patentes li-teræ & sigilla testantur, quibus aut fidē nō ha-bere, aut insolenter contradicere, non pōt non esse læsa maiestate temere factum. Desinant er go maledici sycophantæ, calumniari hanc de-clamationē, uel impio animo, uel alienata relli gione, a me scriptam fuisse, qn̄ neque proprio ingenio fisus, neq; sine examine & sapientum censura, hanc ędiderim. Ipsi em̄ cēsores retule

runt &

runt & subscripserũt, senatus decreuit, & assensus est, Cæsar probauit, & sigillum suum appẽdit: nõne supra hæc, iudiciũ sibi uendicare audebunt? Quis istis scholasticis, theosophistis, & latebricolis monachastris, in Cęsarẽ sceptra dedit, ut q̊d ille de cõsilij sui examine, & signatura publica, authoritate semel ꝓbauit, isti improbare, ꝓhibere, dãmnareq; p̃sumãt: Maior certe est declamationis illius peruicatia, q̃ quod a leuissimoꝶ aliq̊t sophistaꝶ, & peruersoꝶ cucullionũ, ingenio attingi q̃at. Quin uero nequaq̃ eneruí doctrina esse illum uiꝶ oportebit, quisquis de illa ferre debeat iudiciũ. Sciant illi scholastici magistri, concessas illis scholarum cathedras, non credita fori tribunalia, liceat dũtaxat magistris illis de cathedra doctrinaliter disputare: ueꝶ iudicare, determinare, decidere, approbare, reprobare, admittere, ꝓhibere, dãnare, non eoꝶ officij est, sed Pontificiũ munus est, nõ ex argumẽtis sophistaꝶ, sed ex traditionib. dependẽs iuriscõsultoꝶ. Neq; ꝟo ipse Rom. summus Põtifex, neq; Impator (etiã in rebus fidei & relligiõis) quicq; iudicãt nec iudicare p̃tendunt, ceu theologi, aut dialectici, sed ut legisperiti & iuriscõsulti, qui iccirco non dialecticã, non philosophiã, nõ theologiã, sed iura om̃ia in scrinio pectoris sui habere dicũtur. Habẽt enim etiam iurisconsulti, de

diuinis

diuinis rebus suos titulos, de summa trinitate, de fide cathol. de sacramẽtis, de hęreticis, & aliis relligionem nostrã cõcernentibus, nec opus est ea a theosophistis emendicare, ac hodie (si dijs placet) ex cõspurcatis scholis, protinus in tribunalia, ad iudicandas eruditorꝵ causas, introducentur sordidi ludimagistri, qui nihil norunt nisi pręesse pediculosis pueris, tum funesti quidam cuculliones, sediciosiqꝫ theosophistæ, quibus omnem uim recte sentiendi, opinionum prauitas abstulit, quiqꝫ ingenuis disciplinis, ob ignauiam infesti sunt isti, pręiudicabunt Pontificibus & Cæsaribus, & q̊d illi probarunt, quod ratũ habuerunt, q̊d fecerunt, isti audebunt improbare, damnare & irritum facere, ac scholastica authoritate indecẽter abutentes, disputandi & cõclusionandi (si sic dici q̄at) licentiam, ad iudicandi, & determinandi transferent potestatem, magnis sigillis, scholastico fastu clamare audentes, promulgamus, definimus, asserimus, ueridice affirmamus, constanter proferimus, censemus, decernimus, determinamus, declaramus, pronunciamus, iudicamus, damnamus, condemnamus (sic enim eorum ampullosa uerba habẽt) atqꝫ dicere & scribere audent, hæc se facere tranquilla, & secura conscientia, superna luce illustratos, & supernaturali lumine fretos, ex inuocatiõe spiritus

sancti,

ſancti, quod lumen ſæpe in pectoribus illorum, non ſpūs ſanctus, ſed auri ſacra fames accendit, quod ſi illa ſua cenſoria cōciliabula, pro fidei integritate agerent, & non pro cenſu, certe creditam de illis hactenus probitatis, ſynceritatiſq; opinionē, fraudibus non maculaſſent, auaritia non corrupiſſent, ſyllogiſmos ſuos in relligionis iniuriam, uenales nō expoſuiſſent. Diuino timori, humanum fauorē non prętuliſſent, uerbum dei peruerſis interpretationibus non adulteraſſent, eccleſię authoritatem, non uiolaſſent, Reges Chriſtianos, in reprobi ſenſus ueſanos errores non protruſiſſent. Quid multa? Res non eget teſtibus, ipſi ſe in Anglicani diuortij determinatiōe, magnis ſuis ſigillis prodiderunt. O inſignes theologos, qui in negotijs fidei, & conſcientiæ, feruntur affectibus, flectuntur conuiuijs, obcæcant numo aureo, capiuntur lenocinijs, opinantur ex pprio commodo, & muneribus abducuntur a uero. O conceſſum ſorbonicum pclarum, o dignitatem conſilij admirandam, cui non paueat mēs, coram illis dicere, quum hodie theologorum ſorbona, facta eſt falſorum commentariorum, & errorum officina, & interpretationum, cenſurarum, determinationum, flagitioſiſſimæ nundinæ. Hic nunc cupio mihi dicite o magiſtri noſtri, dicite o Sorbonici, in theologia quid ua-

let aurum, tam sancta ne est uestra auaritia, ut illi iura legesq; nihil officiant, nec ulla impietatis aut irreligiositatis notetur labe, nec quicq; turpe sit, q̊d uobis lucrū pariat. Quis putasset theologorū pectora, fauore, ira, odio, auaritia corrumpi, & esse illis etiam contra scripturam syllogismos, si habeant causam acquirēdæ pecuniæ, quis ista credidisset, nisi ipse suis factis fidem fecissent? O male astuti, & imprudentis auaritiæ, qui non potius pro digamia determinastis, quàm pro diuortio, siquidē olim in uetere lege, permittebatur regibus, plures habere uxores, neq; uero minor est authoritas Pōtificum & Regum, in ecclesia, quàm olim fuerit in synagoga. Quin ipse Valētinianus, christianus imperator, duas simul duxit uxores, etiam lege sanxit, & publica constitutione indulsit, ut q̧cunq; uellet duas simul habere posset uxores, ita si & uos pro rege Anglorum determinassetis, Pontificis authoritatem ampliassetis, regis libidini obsecundati essetis, Reginæ dignitatem conseruassetis, filiam regis (ut ita loquar) non spurificassetis, atq; tam insigni collusione, singularum partium gratiam inisse tis, undiq; pecuniam corradissetis, neq; minus pestilenti exemplo, atq; nunc, nomen uestrum posteritati commēdassetis. O miseros quos in tam profundam cæcitatem, traxit indigna theologis

ologis auaritia, & inscitiæ comes arrogantia. Quis tam fœdos magistrorum nostrorum errores aspiciens, tam turpes illoꝝ fraudes considerans, tam pernitiosas & falsissimas illorum sententias uidens, quæ omni rationi, & honestati repugnant, illis post hac credere, aut illorum censuris amplius sese submittere uelit, aut debeat, quãdo tali sunt natura, ut nihil eis sit antiquius, q̃ dolis, q̃ fraudibus, q̃ fallacijs, q̃ calumnijs, doctos quosq; continenter circumuenire, & in errorum & hæresum notas uelle trahere? Miꝝ profecto, quum toties iam, cõtra Ioannem Picum Mirãdulanum comitem, contra Ioannem Capnionem iuriscõsultum, contra Erasmum Rote. theologum, contra Iacobum Fabrum Stapuleñ. philosophum, contra alios multos illustres uiros, tam infeliciter q̃ temere dimicarunt, toties illis suis p̄cocibus censuris, contra manifestam ueritatẽ, tam turpiter impegerunt, toties de manifestarijs sycophantijs, & calumnijs conuicti sunt, quod hac uulgatissima sua infamia edocti, in nullo facti sunt meliores, sapientioresve. Neque ad deponendum stoliditatem suam, tanta ignominiæ macula adduci potuerunt, quin tot infęlicibus cõgressibus, toties prostrati, uident̃ sibi (uelut de Antheo fabulant̃ poetæ) resurgere robustiores, atq; (ceu ueterani milites, instructiores

bello facti) post unam & alteram insaniam, adhuc noua moliri facinora, nouasque quotidie excitare tragœdias, & sponte in peiora prolabentes, ultro sibi malũ accersire pro bono, dignos se præbentes, qui ab omnibus bonis audiant male, qui in aliorum exemplum Pontificibus & Principibus dent publicitus pœnas, ac pestiferum, fraudis, doli, sycophantiæ, calumniæ, & nefariorum consiliorũ suorũ sortiantur exitum. Quod si proprij honoris seruãdi, q̃ alieni lacessendi cupidiores existerent, amplecterẽtur etiam ipsi bonas literas, & aliquid ederent illustris dignum encomijs, aut si id nõ possent, saltẽ admirandos sublimioris doctrinæ uiros, dignis laudibus & beniuolentia prosequerentur, & linguas ab indigna illorum obtrectatiõe cohiberent, quo uel sic, inustam hactenus ignominiam eluere possent, & a doctissimis quibusq; solidam inire gratiam. Sed uilis & indocta multitudo, semper humi repens, nulla habet uestigia quæ sequatur, nisi turpia, nec ulla rerũ illustrium cupiditate, ad gloriã excitatur, cuius ignauia, tam altas egit radices, ita mentibus obcæcatis adhæsit, ut ad nullas rationes oculos aperiri patiatur, tantaque est insaniæ suæ obstinata pertinacia, ut semel accensa ne per uniuersi quidem orbis elleborum extingui possit. Non equidem facile propagata

malo-

malorum sementis eradicatur, quippe quam est bonorum in mala defluxus facilis, tam mali ad bonum transitus difficilis esse consueuit. O crudelis & impia secta hominum, nihil nisi seipsos, & sua amantium, omnia præter se, & sua contemnentium, & damnantium, idq; ip̄m peruerse prorsus & nefarie, quæq; ipsi didicerunt & norunt, ea omnium prima & potissima censeri uolunt, & ad illorum normam, omnia omniũ dicta & scripta, ueluti ad Lydium lapidem examinanda exigunt, quibus quę nō congruunt, aut quouis modo ab illis discrepant, siue dissentiunt, hæc aut uelut insana, & abiecticia, p̄ suis auersantur, aut uelut scandalosa & impia damnant, atq; execrantur, nullisq; rationibus muniti, sed uanorum titulorum obtentu, tota ui consurgunt in pœnam, aduersus eos, qui ab illis, ul' unguē latũ discesserint. Tũc si qui sunt inter illos, ingenio uafro, feroci, maligno, & ad calumniam plane erecto, qui furēte iniqua audacia, scholasticorum titulo℞ ambitione concitati, suam scabiem illustribus uiris adfricare audeant, & eruditorum uirorum scripta & dicta, uariȷs dolis, technis, fraudib⁹, præstigȷs, continenter circumuenire, & in hæreseos crimen trahere norint: & in politiores literas, & linguas, procacis contumeliæ ledoria e suggesto, ueluti e plaustro euomere, & in po

 etas,

etas, in rhetores Cynica petulantia detonare sciant, hos tunc subductis superciliјs admirabundi passim extollunt, & diuina loqui prædicant, & uice oraculi sermones eorũ per aures populi circũlatos spargunt:
Et longum inualidi collũ ceruicibus æquant,
Herculis Antheum procul a tellure tenentis.
Tũc etiã q doctos uiros grauius exagitassent, magistratus, & rectoratus, in odiũ literatorꝝ illis prorogant, & scholarꝝ regno præficiũt, qui tũc p̃ cęteris cõsophistis, ueluti principes summi, altioribus cathedris sedentes, ius in alios, & superbam dominationem possidentes, cunctas bonas artes, & ingenuas disciplinas, scholis funditus eiјciunt, quo rixosis sophismatibus, incrementa concilient, quorum farcimine inflati, de omnibus copiose sese posse dissererere putant. Sed ut sunt doctrina uacui, & ueluti sues in luto grunnientes, inanes eloquio, quicquid proferunt, quicquid scribunt, profundam redolet inertiam, quicquid ratiocinantur, quicquid argumentantur, deliramentis consentanea profundunt, & pro rationibus, pro scripturis, mæras technas, & laqueos connectunt. Quod si forte timidiores, antilogiæ suæ obscuritatem, ad auram, ad lucem, in propatulo exponere, & perspicatiori censura permittere uereantur, aut (quod plurimum

illis

(illis euenit)non habeant quod respondere que ant, tunc aliam uiam ingressi , quibus bellum inferre nequeunt, odium infligunt, astum for titudini preferunt, syllogismorum suorum ui res, ad calumniandi nequitiã transferunt, clan cularijs susurris apud improbos, aut incautos auditores, contra doctos, & probos uiros ob latrant, & per insidias, ab obscuro sagittant, & scholasticorum titulorum fastum , atq; quem uocant impudentię clypeum (cucullã inquam) & hostile propositum, iniquissimumq; iudici um, in rationis locum transferre, cæcitate tur pissima cõtendunt, Quumq; nihil sciunt, nihil scribunt, nihil edunt, q̃d iudicari queat, & ue luti bruta & muta animalia uitam silentio p̃te reant, eo silentio tuti, impudentissima temeri tate, de aliorũ iudicãt ingenijs, & supra Aristo phanicam loquacitatẽ in cõuiuijs, in collegijs, in priuatis confessionibus, in publicis concio nibus, in scholasticis p̃lectionibus, nullum scri ptorũ genus non calũniantur, nõ lacerant, non mordent, non discerpunt, non mutilant, nõ de truncant, nõ peruertunt, ac probrosis circũue niunt insidijs, cõculcant cõtumelijs, doctiorũq; ingenia perosi, literaturæ meritis insidiantur, eruditissimos q̃sq; persequunt̃ , uirtutiq; igno miniã repẽdere nõ erubescunt, quasi idẽ sit ca lũniari, q̃d uincere, contẽnere, q̃ antecellere.

Sic illi ex præstantium uirorum calumnia, & obtrectatione, fortiores fiunt, & ex reprehensione alienæ scientię, ipsi eruditionis & doctrinæ opinionem cõsequuntur, & quem aliĳs adimunt, in se deriuãt honorem. His technis, his artibus, his stratagematibus, apud rude uulgus & imperitam plebem, indoctosq; nobiles, & credulos principes, quos nihil negotĳ est fallere, quos penes nullum est indoctorum, doctorumq; discrimen, authoritatem suam stabiliunt, & eruditorum, sapientumq; nomen, furto & rapina obtinent. Tum etiam diuinitatis fastigium, sibi arrogant, & se magistros, & doctores in diuinate nuncupari sustinent, quo uerendo nomine, apud simplicem populum, sanctitatis opinione insignes, etiam apud purpuratos aulicos, & auratos principes, uenerandi simul & metuendi, effecti, illos tunc persuasionibus suis allectos, & clamdestinis incitamentis instructos, seditiosis armant consilĳs, subĳciuntq; qui ab oratorĳs, a cubiculis, a basilica, a mensa, uirus in aures eorum continue instillantes, dicta & facta proborum uirorum assidue criminantes, quousq; optimi cuiusq; uirtutem reddant inuisam, mollesq; principum animos, nihil tale suspicantes, his delationum & obtrectationum artibus, & exquisitis callidedolis subuertant, & in fas atq; nefas contra

do-

doctos & probos uiros inducant, atq; ad crudelitatem usq; impellant. Neq; enim apud credulos principes, fides mēdacijs deest, ubi scurris, & proditoribus, aliquando gratia redditur, & in pessimis quibusque nebulonibus honos, negatumque uirtuti culmen, uitio tribuitur, & repulsa prudentia, ignauia honoribus prosequitur, maliq;, sua ex improbitate referunt munera, & qui iam terq;' quaterque, uerso solo, mutato foro, & (ut uocant) rupta banca, fraudatis creditoribus, fraudi & dolo, alieni eris iniquas diuitias, sibi pararūt. Creantur comites, asciscuntur in consilia regum, præficiuntur gubernandis prouintijs, quasi fideles futuri sint reipublicæ, qui tam scelestis perfidiæ artibus cumularunt sibi rem priuatam, atque quod ab integræ fidelitatis, & doctrinæ, uirorum arbitrio, pendere deberet iudicium, sæpe in iniquissimi cuiuspiam hypocritæ, adulatoris, delatoris, susurronis, sententia cōsistit. Hi primas atq; postremas aulæ partes tenent, hi sunt aures & oculi regū. Nulla illis ianua clauditur, quo minus ingrediantur, nullum tēpus tam importunum, q̃ minus admittantur, nefasq; est principem plus audire, aut uidere, aut cognoscere, q̃ tribus aut quatuor, eiusmodi sycophantis, commodum uidetur. Nullus regū tam natura benignus, tam educatione mode-

stus, tam uirtutis & æquitatis amans, quem illorꝝ consilia non peruertant, multaq́ꝫ indigna, tanta maiestate & dicere & agere, & audere cõpellant. Hinc totam noctẽ uigilare, tum potare, aut ludere alea, aut saltare choros, aut laruis obambulare cõuiuia, tum medium diẽ dormire, residuum ludere pila, aut uenari, & cum beluis audacter congredi, aut stulta & furiosa hastiludia suspicere, & illorum pueriles uictorias grauiter dijudicare, tũ superuacaneis impẽdijs, pomparꝝ, largitionum, conuiuiorꝝ, ludorum, ac ambitiosarꝝ legationum, improbatorꝝ bellorꝝ (aut latius regnandi libidine, aut cupiditate uindictę, aut æmulationis dolore) susceptorꝝ totius plebis, ciuiumq́ꝫ substantiã deuorare, hodie regum disciplina est. Verꝝ interesse consilijs, obseruare prudentes, operã dare p̃ceptis sapientiæ, discere populum bñ regere, & prouincias quorꝝ tutelam susceperunt fęliciter gubernare, sedere ad portas ciuitatis, & audire supplices, subleuare oppressos, reddere iura singulis, hoc paludatis aliquot uulturibus, nõnunq̃ & Cumanis asinis committitur. His tũc accedunt nobiles isti satrapæ, ipsi etiam literarum hostes, qui cum nullis bonis artibus, nec honestis disciplinis imbuti sint, ob id doctos, & literatos omnes, odiosissime ꝓtrudunt, nec sinunt ea regibus suis innotescere, eoq́ꝫ infestius per

us persequuntur, quod ueritatem aliquando dicunt, nullo personarum respectu, illorumq; ignauiam, & crassitudinem, ad lucem exponunt. Nullus unquam priscis temporibus tyrannus, extitit tam barbarus, tam saeuus, tam ferus, tam truculentus, tam crudelis, quem penes non in honore, ueneratione, obseruātiaq; fuissent bonae literae. Olim eruditi & literati uiri, in aulis Caesarum & regum, primas partes tenebant, in horum locum successerunt hodie, quidam podagrici uentricosique publicani, & auri spongiae (finantiarios uocant) quibus abest omnis ueritatis, uirtutisque cognitio. Et ut est in Prouerbio: Ignauos ignauis placere. Videmus passim per regum aulas instructos, tot famelicos, pedissequos, tot laceros stipatores, tot circummensales parasitos, tot uersipelles histriones, tot noctiuagos scortatores, tot epicuraeos porcos, tot salaces procos, tot pictos fictosque nobiles, tot suffitos moscho proceres, tot gloriosos thrasones, tot chlamydatos agasones, tot cruciatos caballarios, tot trigaleatos lepores, tot feroces centauros, tot superbos Satrapas, tot paludatos uultures, tot laruatos uespertiliones, tot Purpuratos aleatores, tot hamatos qaestores, tot politiphagos foeneratores, tot dimouoros scribas, tot insolentes duplatores, tot Arcadicos

sacri-

sacrificulos, tot caudatos eleemosynarios, tot sexagenarios pueros paucissimos spectamus sapientes, & graues uiros. Quod si qui forte emerserunt in aula, uiri ingenio praediti, qui consilio, prudentia, rerum usu, experientia, & exercitatione reipublicae feliciter praeesse sciunt, aut qui uiribus & armis, strenuitateq;, rei publicae plurimum prodesse possunt, hos tũc, ne superiores euadant, altiusque in authoritatem conscendant, sub specie beniuolentiae, ad longinquas regiones in oratores ablegãt, aut in fortitudinis suae praemium, grauioribus periculis exponũt, quo sic euacuata aula illorum praesentia, ipsi omnium soli habeãtur prudentissimi, si in consortium suum nullum admittant, prudentiorem se. Horum opera fit, quod in principium aulis, bonae literae, nec praemijs pascuntur, nec laudibus inuitantur, sed uelut proscriptae, & in prostibulum relegatae uideantur. Hinc obscura literatorum sors, & fortuna doctorum uirorum sordida, nec ullis ad rẽ augendam, in aula locus est, nisi qui ualedixerint uirtuti, & ueritati. Nam qui uerax est sermone (ut ait propheta) q̃si periurus est, & q iustus est ope, quasi de spina sepe, sic optet, ut quum fatis exeat aula, q uult esse pius. Sic sordent & uilescunt literae, ut non solum non faueatur literatis, sed illudatur, etiam mihi, pręstatq;

ſtatq; lõge in aulis regum, aut culinarium, aut uenatorem, aut tibicinẽ, aut utricularium, aut cauponarium, aut paraſitum, aut hiſtrionem, profiteri, q̃ doctum, q̃ literatum, q̃ eruditum, tam eruditio inuiſum, ignorãtia probabilem facit. Ipſa enim affinis regibus, domeſtica nobilibus, incola aulis, omni eruditione potenter prælata, ipſa plena diuitijs, cumulata honoribus, ſublimata poteſtate, & omni delitiarum genere beata, ut quo quis in aula minus ſciat, eo feliciore uita fruatur.

Omnibus in aulis tenet inſipientia ſceptra,
Illius & ſequitur regia turba pedes.

Quis ergo iam (ornatiſſime Euſtochi) nõ deberet malle renunciare literis, & uirtuti, quàm eruditus imperitorum calumnijs, modeſtus impudentium cõuicijs, candidus perditorum ſycophantarum inſidijs, continuo excarnificari, & unde uenerationẽ meruiſſe debuerat, inde pœnam, cladem, & exitium perſentire? Nihil igitur mea opinione hodie fęlicius (mi Euſtochi) q̃ nihil ſcire, nihil tutius q̃ nihil docere, quando his temporibus, fere nihil ſcribi poteſt, quod non offendat aliquos: qui autem nihil ſciunt, nihil docent, aut non niſi minima, & infima ſapiunt, ab hoc metu, ab his periculis, procul abſunt. Quippe minimarũ rerum, magna ruina eſſe non poteſt, nec unqum cadet ex

alto

alto qui in imo iacet, nã qui q̃rit alta, is malum uidetur quęrere. Tam gratæ, ſed & ſecurioris uoluptatis ſunt, paludes ranis, luta ſuibus, tenebrę ueſpertilionibus, quàm alta tecta columbis, & sereni ſoles aquilis. Hinc apud Lucianum Pythagoras iam per om̃ia bipedum, & quadrupedum genera (ſuæ circulationis metamorphoſi) uagatus, ſe longe ſuauius uixiſſe fatetur, quando eſſet rana, quàm quum eſſet rex & philoſophus. Quæ perſuaſio, ſic huic ætati mihi congruere uidetur, ut nihil neq; ſcire, neque docere, & ceu nihil a beſtia differre, hodie fęliciſſimum, atque tutiſſimum ſit: ſimulque, & aulicis iſtis proceribus, atq; Satrapis, qui plurimum improbos, ſuiq; ſimillimos beneficijs proſequuntur, euehuntq;, acceptiſſimum.

¶ERRATA.

A fol.2.fac.1.lege interpretatione.Ibid.pbantur,le.probrant. A 4.fa.2.le.quum qd. Ibid.decreto. A 6.fac.1.lin.1.uiuere.Ibidem, qscum. A 7.fa.2.le.quingentesimi tricesimi. A 8. fac.1.lege. in illis spectarem. Ibi.agent, le.agente. B 2.fa.2.exulcerati,le.exulcerato. C 1.fa.1.sententiã,le.sententiarum. 2.theologorum le.theologicũ.Ibi.le.sordidis.C 2.fa.1.resipuit leg.Ibi. ignorare.C 6.fa.2.dicimus le.ducimus. 8.fa.1.deuius le.demus:diserta,deserta. D 3.fa.2.quid cont.le.quicquid. E 1.fa.1.iam le.tam.2.cupit,cupio.E 7.le.quo illos uel &c. 8.fa.1.atsi le.acsi.2.Torturę,le.Tortucæ. F 7. fa.1.barbari,le.barbati. G 7.fa.2.duo.le.duco 8.fa.2.si q̊s,le.quas. H 1.fa.2.ducet,le.duceret I 1.fa.2.le.fiduciã, 4.fa.1.acquisitis,le. acquisitæ,Itẽ pseueraturę. k 4.fa.2.iudiciũ,le.iudicũ 7.fa.1.le.At militia.8.fa.2.le.em̄ boni. L 5. fa. 2.quũ quis,le.quiscum. 6.fa.1.le.quas a nobis non.&c. fa.2.consopitos lege. M 1.fa.1.con cessum, le.confessum. Ibi.cõsilij,le.concilij. M 4.fa.2.diuinate,le.diuinitate.M 5.fa.1.le. & pessimis qui.&c.M 6.fa.2.le.etiã,præstatq; &c. Reliqua diligẽs Lector facile dephendet.

alto qui in imo iacet, nã qui q̃rit alta, is malum uidetur quęrere. Tam gratae, sed & securioris uoluptatis sunt, paludes ranis, luta suibus, tenebrę uespertilionibus, quàm alta tecta columbis, & sereni soles aquilis. Hinc apud Lucianum Pythagoras iam per om̄ia bipedum, & quadrupedum genera (suæ circulationis metamorphosi) uagatus, se longe suauius uixisse fatetur, quando esset rana, quàm quum esset rex & philosophus. Quæ persuasio, sic huic ætati mihi congruere uidetur, ut nihil neq; scire, neque docere, & ceu nihil a bestia differre, hodie fęlicissimum, atque tutissimum sit: simulque, & aulicis istis proceribus, atq; Satrapis, qui plurimum improbos, suiq; simillimos beneficiis prosequuntur, euehuntq;, acceptissimum.

ERRATA.

A fol. 2, fac. 1, lege interpretatione. Ibid. ꝓbantur, le. probrant. A 4. fa. 2. le. quum qđ. Ibid. decreto. A 6. fac. 1. lin. 1. uiuere. Ibidem, q̃scum. A 7. fa. 2. le. quingentesimi tricesimi. A 8. fac. 1. lege. in illis spectarem. Ibi. agent, le. agente. B 2. fa. 2. exulcerati, le. exulcerato. C 1. fa. 1. sententiā, le. sententiarum. 2. theologorum le. theologicū. Ibi. le. sordidis. C 2. fa. 1. resipuit leg. Ibi. ignorare. C 6. fa. 2. dicimus le. ducimus. 8. fa. 1. deuius le. demus: diserta, deserta. D 3. fa. 2. quid cont. le. quicquid. E 1. fa. 1. iam le. tam. 2. cupit, cupio. E 7. le. quo illos uel &c. 8. fa. 1. atsi le. acsi. 2. Torturę, le. Tortucæ. F 7. fa. 1. barbari, le. barbati. G 7. fa. 2. duo. le. duco 8. fa. 2. si q̊s, le. quas. H 1. fa. 2. ducet, le. duceret I 1. fa. 2. le. fiduciā, 4. fa. 1. acquisitis, le. acquisitæ, Itē ꝑseueraturę. k 4. fa. 2. iudiciū, le. iudicū 7. fa. 1. le. At militia. 8. fa. 2. le. em boni. L 5. fa. 2. quū quis, le. quiscum. 6. fa. 1. le. quas a nobis non. &c. fa. 2. consopitos lege. M 1. fa. 1. con cessum, le. consessum. Ibi. cōsilij, le. concilij. M 4. fa. 2. diuinate, le. diuinitate. M 5. fa. 1. le. & pessimis qui. &c. M 6. fa. 2. le. etiā, præstatq; &c. Reliqua diligēs Lector facile deꝓhendet.

9171